

25
2001-2026

Irodalmi Jelen

XXVI. évfolyam, 298. szám

2026. AUGUSZTUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Juhász Kristóf** (kritika),

Csorniy Dávid, Szalai Klaudia (fotó, film)

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György, Makkai Ádám,**
Méhes György, Szócs Géza

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **VINCENT VAN GOGH (1853–1890) festménye**

Böszörményi Zoltán

Éjjel Piacenzában

*Tarts ki hajnalig,
a fény feketén megvilágít.
Életed bordó színeit
most mások látják.
Te sohasem tartoztál
a megértettek csapatához.*

*Tegnap fát ültettél,
gyökereit meg sem vizsgáltad.
Nem a jövőt láttad benne,
mindenben a múltat kutattad.*

Egymással szemben

*csillog a szemed
ismerős e csillogás
kedvesem üljünk
egymással szemben
s ketten csillogjuk
a csillogást*

Tóth László

Amit látunk

Széljegyzetek – elszelelt időkhöz:

1990-es évek

*Túl sok mindent nem írtam meg eddig ahhoz,
hogy ezentúl megengedhessem magamnak
akár egy félmondatnyi naplóbejegyzés
elmulasztásának is a fényűzését.*

(1990. szeptember 8., szombat)

Valami a szavak természetéhez

„Felsorakoznak előttem a szavak. / Biceg a sánta, botorkál a vak, /
helyét keresve élre áll a stréber, / miközben fél szemmel rám sandí-
tanak, / s csak állnak előttem feltartott kézzel...” Egy verset kezdtem
volna imígyen, de szerencsére még idejekorán rájöttem e helyzet
képtelenségére. Mert a szavak valójában nem ilyen engedelmeseek.
Nagyobb a valószínűsége ugyanis egy fordított helyzetnek... amikor
a szavak vitába szállnak veled, és nagy hévvel tiltakoznak, ha olyan
helyzetekbe/mondatokba akarnád belekényszeríteni őket, melyekkel
alapvetően nem értenek egyet, melyek idegenek tőlük. Ilyen helyze-
tekben csak egyet tehetsz: ha hallgatsz rájuk... és – akár feltartott
kézzel is – engedelmeskedsz nekik... Hidd el, nem akarnak rosszat...
és különben is: okosabbak nálad. (1990. december 12., szerda)

Csillagfény

Karácsony. Csend. Egyedül várom a kisdedet. Csillagfény verő-
dik vissza a fenyő hajáról. (1990. december 24., hétfő)

Hangerő

A kamaszkorom örületei közé tartozó Pink Floydról tartja a
fáma, hogy – pályájuk elején? – „egyik angliai koncertjükön a
színpad közelében levő tóban a nagy hangerőtől elpusztultak

a halak” Hm. Az viszont mindenképp elgondolkodtató, hogy a közép-európai országok szocialista mocsarában vergődő, mára rendszerváltóvá lett nemzedékem – az 1945 körül s után születettek – az ő, s társaik zenéjétől kezdett eszmélkedni... Amitől – magunkban hordva azt – ezúttal nem a koncertjük-közeli tó halai pusztultak el, hanem az őket (is) tagadó eddigi rendszerünk múlt ki... Remélhetőleg véglegesen, a halak pedig immár vígan ficáncolnak újra... (1990. december 25., kedd)

Gyanakvás

Egy jelmondat a legutóbbi Velencei Biennálé Arany Oroszlán díjas művészenek, Jenny Holzernek az Amerikai Egyesült Államok pavilonját körbefutó fényfeliratai közül: „Finom a különbség az információ és a propaganda között.” Olyannyira, hogy irtózván a prop. valamennyi formájától, gyanakodva írok le már minden mondatot... (1990. december 25., kedd)

Hitel

Írószövetségi közgyűlés a Vigadóban. Kavargás, kóválygás, ide-oda (ehhez-ahhoz) csapódás. Baka Pista mellé verődöm, beszélgetünk, eddigi kiadója, a Szépirodalmi megszűnt, új kötetével, a *Farkasok órájával* szülővárosa, Szekszárd segítette ki – azt adja, eljuttatnám-e Szlovákiába is; mindenesetre odahaza rá is vetem magam nyomban. Pistát a versei nálam kezdettől, vagyis már a *Magdolna-záporától* fogva kor- és nemzedéktársaim (leg)elejére teszik, példát adva rá, hogy a tragikum is felszabadít(hat)ja a lelket, a zártságon belül is lehet szárnyalás (illetve szárnyalhat a vers) – csupa felkavaró, megrázó vers és ciklus ez a kötete is (mint a *Liszt Ferenc éjszakái*, a *Yorick monológja*, az *Apokalipszis szakácskönyvéből*, a *Farkasok órája*, de pokol-mélyről való a Sztjepan Pehotnij-versek is). Ami viszont magát a közgyűlés egészét illeti... még jó, hogy az ilyen *egyberándulásokat* a Bakához hasonló emberek, illetve minőségek – ha kisebbségben is, de – még mindig hitelesítik... (1992. október 27., kedd)

Valamit világunk határaitól

Elkészült az Új Forrás novemberi száma, melynek tetemes részét a kísérletező (experimentális), ill. konkrét költészetnek szántunk. Az ennek szentelt bevezető blokkunk kiváló, több vonatkozásban is forrásértékű anyagát főleg Mányoki Endrének köszönhetjük, aki itt közölte *Kötésig az irracionálban* című alapos és Magyarországon ritkaságszámba menő tanulmányát, kiegészítve az 1960-as évekbeli cseh kísérletező költészet tízoldalnyi, idehaza máig ismeretlen – vagy nem kellőképpen ismert – példaanyagával, továbbá ez európai rangú művészeti ág két, ugyancsak 1960-as évekbeli s szintén európai ismertségű cseh művelőjével, Jozef Hiršallal és feleségével, Bohumila Grögerovával, 1988 novemberében Prágában készített interjújával (s lefényképezhette, illetve lemásolhatta a cseh experimentális költészet birtokukban levő átfogó, tiltott antológiájuk kéziratanyagát).¹ Magam az ő s társaik nevével még közvetlenül indulásomkor, 1967-ben vagy 1968-ban, a pozsonyi Irodalmi Szemlében találkoztam – bizonyára Tözsér Árpád szerkesztő úr kiterjedt érdeklődésének, minden újra, kísérletre fogékony figyelmének köszönhetően – a nevükkel, néhány munkájukkal, s aztán magam is elkezdtem járni ezekért a pozsonyi, akkor még az 1960-as évek csehszlovák „nyitásának” szellemét tükröző, szabad légkörében lélegző, *konszolidáció előtti* könyvesboltokat. Elég az hozzá, hogy Hiršal – akit Mányoki szellemesen és minden bizonnyal pontos találattal „minden idők legangyalibb irodalmi kötőrőjének és törvényhozójának” nevez –, Grögerová, továbbá a náluk valamivel idősebb Jiří Kolář, valamint a náluk fiatalabb Václav Havel (máig kevesen tudnak a színművei melletti, ekkoriban írt kísérletező költészeti munkáiról, az Irodalmi Szemle ezekből is közölt annak idején valamit), Ladislav Novák és további társaik érlelődésem fontos lépcsőfokaivá, továbbá világlátásom, költészet- és világszemléletem alakulásának a későbbiekben már kikerülhetetlen, nélkülözhetetlen, máig meg-

¹ Amikor azután a „bársonyos” után 1993-ban Hiršal és Grögerová a prágai TORST kiadónál *Vrh kostek* (Kockavetés) címmel végre kiadhatták válogatásukat a cseh experimentális költészetből, annak utószavában a Budapestről érkezett André Mányoki [így!] érdeklődéséről is megemlékeztek, aki, mint írják, szemelvényeket jelentetett meg belőle Magyarországon.

tartott elemeivé váltak. Az egyik idevágó, nagy felfedezésem volt a cseh konkrét költészet *Experimentální poesie* című, összefoglaló antológiája, amelyet addig csak könyvtárban böngészhettem, mert megjelenése után a pozsonyi könyvesboltokból is azonnal szétkapkodták, s melyet azután 1970-ben, a szenicei tűzérezred könyvtárába beosztott kiskatonaként, idő előtti szerencsés leszereltetésemkor magától értetődő módon – levonatva kevéske zsoldomból annak árát s megfizetve a könyv „elvesztéséért” kiszabott büntetést is – megtartottam magamnak. E történetről a minap kis naplójegyzetet is elköttem (lásd október 9-én), melyet végül Mányoki Bandi mostani összeállítása elé is leadtam bevezetőnek az Új Forrásnak. (Persze azóta már az én könyvtáramból is továbbvándorolt valahova, illetve *ottfelejtődött* valakinél.) Bandi, akit még az 1970–1980-as évek fordulóján mint a Mozgó Világ – a „régí Mozgó!” – szerkesztőjét ismertem meg, tárgyát elsősorban társadalomtörténeti (társadalomfilozófiai) megközelítésből szemlélő tanulmányában félelmetes és hátborzongatóan pontos, hű képet fest az 1970-es évek végi – de még az 1980-as évek elején is többé-kevésbé érvényes – s a politika által manipulált és a közízlés és közvélekedés által befolyásolt magyarországi irodalmi állapotokról és viszonyokról, felvillantva az 1968-at követő csehszlovákiai ideológiai-társadalmi visszarendeződés utáni kiábrándító prágai és pozsonyi irodalmi-könyvtári tapasztalatait is, nem hallgatva el ugyanekkor azt a segítséget sem, melyet kiszemelt tárgyának tanulmányozásához néhány, a hatalommal és előírásaival, tilalmaival dacoló cseh és szlovák könyvtárostól, irodalmártól mégis kapott. S természetesen beszél arról a segítségről is, amelyet a Magyarországon a szóban forgó évtizedfordulón végbe menő „csöndes, rosszízű revolúciócska” megértéséhez az európai s ezen belül a cseh experimentális és vizuális költészettől kapott, mely Magyarországon (eleinte) „néhány jól-rosszul nevelt fiatal költőtől” indult, akik „ahelyett, hogy öles léptekkel” haladtak volna előre „a via stanzán, és más, hasonlóan kövezett utcákon, »tévutakra« mentek kóborolni”, és elárasztották a szerkesztőségeket gyanús kéziratlapjaikkal, melyeken „Képversek, dülöngélő sorok, szabálytalan ritmusok, pauszpapírokról tompa ceruzával kisatírozott »letraszett«

betűk, beragasztott magazinfotó-darabkák és még ki tudja mennyi formalizmus hemzsegett”. (Ez a „csöndes és rosszkedvű ízlésfordulat” kapott azután később a megjelenése utáni vitákkal szentesített Ver(s)ziókban nagyobb teret, mely térfoglalással végül Magyarországon is legalizálódott, miként az avantgárd – ahogy Mátyókai lényegbevágóan mondja – „csöndben, titokban Kelet-Európa lelkévé változott”, ugyanis az az említett esztendőben itt „a szabadságnak bár virtuális, de lényegileg egyetlen mentsvára, közös eszméje maradt” [*kiemelés tőlem – T. L.*], s „A civil, az autonóm, a közös, a szabad, a levegős, az esélyes, a gazdag [*a szerző, M. E. kiemelései*], a méltó mind-mind benne találta meg önmaga értelmét és igazolását”.

Mátyókai anyaga(i) mellé Szombathy Bálinttól kértem összefoglalót, panorámaképet az ugyancsak az európai élvonalba tartozó, második világháború utáni jugoszláv kísérleti költészetről, amiről innen-onnan már korábban is voltak némi ismereteim. Emlékszem például az Új Symposion 1960–1970-es évekbeli idevágó anyagaira, összeállításaira és mellékleteire (például Miroljub Todorović szignalista költészeti kisantológiájára már 1971 októberéből, Szombathy *A konkrét költészet útjai* c. háromrészes melléklet-sorozatára 1977-ből, a lap *Vizuális kultúra* különszámára 1978-ból, benne pl. – emlékszik-e még rá valaki? – Sziveri János *A közegek szabadsága* című invenciózus és alapos tanulmányára a vizuális kultúráról, s megvan persze – már későbből – Szombathy *Művészek és művészetek* c., az újvidéki Forumnál megjelent könyvecskéje is, de például az az időben még ugyancsak jugoszláviai magyar Sebők Zoltán írásai, sorozatai, könyvei is beépültek e tárggyal kapcsolatos művészeti, művészetelméleti és művészetfilozófiai alapismereteim közé, s már 1982-es első könyve, a *Médiumok és művészetek* is megtalálható volt akkor még dunaszerdahelyi könyvtáramban.² Ő első-

² Vele később, Bpestre költözésünk után Géczi János főszerkesztő jóvoltából az Iskolakultúra „pedagógiaiaközeli” lap szerkesztőiként kerültünk közelebbi kapcsolatba, illetve eszmétársi barátságba, mely egészen Bpestről való el-, ill. visszaköltözéseimig, a 2000-es évek derekáig fennállt (s mint a Kalligram Könyvkiadó budapesti képviselőjének, a Pesti Kalligramnak a vezetőjeként a munkakapcsolatunk is megmaradt, lévén, hogy a 2000-es évek elején Zoli két könyvét is a Kalligramnál adta ki).

sorban (nyelv)filozófiai alapon közeledett a konkrét, illetve a vizuális költészethez, s kiindulva Wittgenstein ama tételéből, hogy nyelvünk határai egyúttal világunk határai is, úgy látja, hogy a „vizuális költészeti kísérleteket egyaránt értelmezhetjük világunk széttöréseként és világunk határainak kiszélesítéseként is”, s a wittgensteini tétel megfordításával (azaz „világom határai egyben nyelvem határai is”), egyúttal a „konkrét-vizuális” költészet „álnyelvének” buktatóira, zsákutcáira is figyelmeztet.

Összeállításunkhoz kapóra jött, hogy menet közben Bohár András épp Szombathy Bálint, ugyancsak témánkba (is) vágó legfrissebb, 1991-es könyvéről (*Új idők, új művészet*) kínált ismertetőt, amit természetesen azonnal be is soroltunk szóban forgó lapszámunkba. Bohár „a »helyi« művészet és a világtendencia egyidejűségének” 1970–1980-as évekbeli jugoszláviai mintáit és példáit tekintve annak vizsgálatát sürgeti – ezzel kicsit ráerősítve Mátyóki Bandi kiindulópontjára, töprengéseire is –, „miért alakultak ki inkább szinkron folyamatok az egyik helyen, és miért voltak a késések a másik térségben”, s ebbe mennyiben játszott bele a „politikai-társadalmi berendezkedések különbsége”. S ez egyúttal magyarázatot is adhat arra vonatkozóan (vagy gondolkodóba ejtethet a tekintetben), hogy az 1960-as évek második fele Csehszlovákiájának szabadabb és nyitottabb politikai-társadalmi légkörében nemzedékem miért tudott magyarországi vagy romániai magyar társainknál frissebben rákapcsolódni (ráhangolódni) a szlovák, a cseh és a lengyel hatások mellett az avantgardizmus jugoszláviai vagy nyugati magyar (új symposionista és magyar műhelyes) példáira, mintáira, kísérleteire. (1992. november 21., szombat)

Látvány

Vasárnap délután, Margitsziget. Hirtelen adódott lehetőség; már régen volt alkalmam az ilyen hétvégi semmittevésre. Még pénteken is egészen másképp nézett ki minden. Mi több, el is utaztam Dunaszerdahelyre, ahol azonban kiderült, hogy fölöslegesen, mert sem a lakással, sem az imprimatúrával nem tudtam

dolgozni,³ ezért szombaton reggel néhány perc leforgása alatt döntöttem: inkább visszajövök Bpestre, semmint Dunaszerdahelyen, a Csallóközben húzzam meg magam a hétvégén. Így hát egy padon ülök most, néhány lepusztulóban levő fa árnyékában. Tavasz van, napsütés, emberek, kutyák, madarak; a sokféle zaj egyetlen monoton, formátlan zsongássá áll össze, melyből időnként ki-kiválik egy-egy élesebb gyerekhang, kutyaugatás, madárrikkantás. Olvasnék, de le-le kell tennem az újságot, könyvet, s minden figyelmemmel arra összpontosítanom, hogy a bennem levő feszültséget, már-már az újra és újra elhatalmasodó szorongásomat valahogy leküzdjem, háttérben tartsam. Az utóbbi időben – néhány hónapban, egy-két évben? – egyre nehezebbé vált bennem az élet; „Érzékelni valami elbizonytalanodást Önnél” – állapította meg két-három napja az SZTK-s ideg orvos, akire egy váratlan ötlettel, talán félórával a rendelés vége előtt rányitottam az ajtót. Gyógyszert kellene most is bevennem; az éjszakai Xanax hatása már elillant belőlem, a Rudotel gyenge, azon már túljutottam, Seduxent viszont nem merek bevenni a Xanaxszal, mert a kettő együtt mindig erősen belenyúl az agyamba.

Lepusztulóban egyébként a Sziget is. Legalábbis a még néhány évvel ezelőtthez, illetve az emlékezetemben élőhöz képest. Vagy csak életemnek egy jobb(?), kiegyensúlyozottabb(?), aranykoribb(?) szakaszában láttam szebbnek, s most csak a depressziómat vetítem ki rá? Mert depressziósnak tűnik valahogy az egész sziget is. Mögöttem fürdőruhás nő napozik hason fekve a zöld fűre terített kék törülközőjén, sárga zebracsíkok pásztázák egyrészes fürdőruháját. A színes látvány, amit nyújt, éles ellentétben van azzal a mozdulatlansággal, mellyel most bezárkózott kicsinyke életébe. Alig néhány méterre tőlem, mégis milyen

³ Ekkoriban, januártól, régi lapom, a kétnyelvű Csallóköz – Žitný ostrov főszerkesztője is voltam, ahol – mivel hét közben egyéb munkahelyi elfoglaltságaim Budapesthez meg Tatabányához kötöttek – általában a két-három hétvégi napot töltöttem. S párhuzamosan itt – nem kis mértékben a közelben lakó kamaszlányaimra is gondolva – egy kis garzonlakásra is sikerült szert tennem, hogy ilyenkor majd itt meghúzhassam magam. Mindaddig azonban, amíg ennek ügye elrendeződött, hétvégeken a szerkesztőségben dekkoltam...

messze! Odamehetnék hozzá, megérinthezném. De nem érintett-e ő meg máris? S ennyi nem elég? A világot nem feltétlenül kell valóságosan birtokba vennünk ahhoz, hogy a mienk legyen. Mint ahogy enyém már ez a zöld fűre terített kék törülközőn révülten napozó nő is sárga csíkos fürdőruhájában. S lehet, *most s így* az enyém igazán! Ha odamennék hozzá és megszólítanám, lehet, el is veszíteném. A világ úgy is a mienk lehet, hogy nem birtokoljuk a legkevésbé sem. Elég, ha csak építkezünk belőle. Mint most én, ebből a tüneményes látványból is: zöld, kék, sárga... s máris szebb minden. Félre a Xanaxszal, pokolra a Rudotellel, okafogyottá vált a Seduxen! A világ tele van látvánnyal. Tele van velünk. Mert a látvány is mi vagyunk. A látvány észrevétele, látása. S érzem, lassan kezd a monoton zsongás is újra szétválni madárccicsérgésre, ezerjelentésű kutyahangra, beszédmuzsikára...

Valóban ennyi kellene csak a világhoz?

Miért? Mi más még? Hiszen a világ ennyi.

Ennyi a minden.

Vagyis: ennyi minden. (1993. április 25., vasárnap)

Dzsungel

Nagy Gazsitól kis könyvheti füzetke, a *Fölös ébrenlétem*, barátsággal ajánlva. Érdekessége, hogy csak a tavalyi esztendőben írt és megjelent verseit tartalmazza (harmincat) – vagyis egy esztendő termését. Ugyanekkor ennek is legfőbb jellemzője: a páratlan szemléleti egység és a formai sokféleség kettős(ség)e. Ami egyúttal Gazsi rég kialakult, határozott, kemény karakterét és sokféle nyitottságát, nyíltságát, formai útkereséseit, mozgékonyágát is jelzi egyszerre, azt, hogy soha egy pillanatra sem hagyja magát megállni, belemerevedni valamely formába, elkényelmesedni. Van viszont a versei elé írt előszavának egy mondata, amely nagyon is egybecseng az én utóbbi időbeni töprengéseimmel, nyomasztó tapasztalataimmal. Ebben Gazsi környezetünk, mindennapjaink, valóságunk egyre inkább „elvadulni látszó szellemi dzsungelét” emlegeti, mely a költőket, írókat is egymás ellen fordította, a klikkesedést életszükségletté, életstratégiává, a dzsun-

gelharcokat a mindennapok részévé tette, az értékek kohéziós ereje helyett a széttartó, sőt egymással szembenemő érdekeket tolta előtérbe. S pontosan ez az, ami engem is megdöbbsent (elborzaszt), és arra készítetett, hogy az Új Forrásban tegnapi szerkesztőségi ülésünkön egy olyan interjúsorozat ötletét vessem fel, mely ha képletesen is, de „egy asztalhoz” ültet olyan alkotókat, akik a való életben, ellenkező oldalakra vetődve, már nem ülnének le egymás asztalához. Mivel pedig a szerkesztőségben mindegyikünk így gondolkodott, és Imre⁴ is igen szenvedett e megosztódástól, megosztottságtól, rögtön neki is ültem, hogy összeírjak vagy tucatnyi, másféltucatnyi nevet, akikkel el is kezdeném a munkát...⁵ (1994. június 3., péntek)

Önfaragó

Vasadi Péter tegnapelőtti levele a *Mindenki aranyat sejtről* írt, Új Forrás-beli reflexiócskámhoz. Nyugtájában többek közt a következők olvashatók: „...köszönöm személyes »testközelségedet« szellemiekben, észrevételeidet, az általános »szellemképet«, amelyet költészetem fő erővonalairól rajzoltál, egyáltalán, írásaim iránti intim érzékenységedet”. S úgy látszik, jegyzetkémet Rába Györggyel is megvitatták, aki viszont azt emelte ki, hogy milyen „szerencsés” – és nem megszokott, rutinos – „kézzel megragadott idézeteket” tartottam fontosnak kiemelni Pétertől. Miként ő is, mármint Vasadi, hasonlóképpen izgalmasnak tartja „különös, egységes, mégis *hangsúlyos szaggatottsággal* megírt, szép” verseskönyvemet, melynek versei, írja, mert kipróbálta (!), „hangosan olvasva *modern klasszicitást* involválnak”, míg „utolsó fejezetei pedig valami személyes (s talán új) egy-

⁴ Értsd: Monostori, barátom és főszerkesztő az Új Forrásnál.

⁵ A tizenegy beszélgetésből álló sorozat végül Csiki Lászlót, Fodor Andrást, Gécz Jánost, Kukorely Endrét, Petőcz Andrást, Somlyó Györgyöt, Tornai Józsefet, Tözsér Árpádot, Vasadi Pétert, Vörös Istvánt és Zalán Tibort szólamtatta meg, és rendhagyó módon az Új Forrás három számában, blokkosítva látott napvilágot (az 1994. évi 9- és 10-esben, valamint az 1995-ös 4-esben). Könyv alakban pedig ez interjúk *Szó és csend* címmel az Új Forrás Könyvek 25. kötetében olvashatók 1996-ban Tüskés Tibor utószavával, valamint Lator László és Sándor Iván ajánlásával.

szerűsítés felé (talán 20–25 soros), egytömbös versek felé vihetnek el Téged; erre talán az időszűke is kényszeríthet; úgy érzem (!), nem járnál vele rosszul”. Mit mondjak? Péter most is, itt is pontosan fogalmaz, s jól érzékeli azt, hogy alkatilag-szellemileg milyen „közelinek” érzem *egyik* magamhoz a költészetét, írásait, gondolkodását. S hasonlóképpen fontos sarokkő számomra pályakezdésem, azaz *Férfihangra* című kötete óta Rába György költészete; írásom kapcsán Péternek tett megjegyzése egyúttal a mester egyetértő bólintását is jelenti számomra. Végül pedig az is elgondolkodtató, amit Péter mond az „egyszerűsítő”, *egytömbös* verseslés *Hármaskönyvből* elősejlő lehetőségéről, bár ez (egyelőre?) inkább az ő, általam is rokonszenvesnek látott saját *programja*, semmint hogy azt pillanatnyilag feltétlenül célszerűnek gondolnám egy az egyben magaméként is vallani. Viszont feltétlen megtiszteltetés a legapróbb megjegyzés, illetve észrevétel is a magamfajta *önfaragó* számára, ha az Rába és Vasadi tanár uraktól érkezik... (1994. október 21., péntek)

A vers joga

Három versem a legfrissebb Kortársban: a *Túl a negyvenötön*, a *Két tétel...* és a *Permutációk* (Tíz párizsi).⁶ A *Túl a negyvenötön*ben ilyen sorokkal: „Túl a negyvenötön / lassan aszni kezd a tököm / Bár én hiszem / síromig mered még péniszem”. Nos, mindkét lányom középiskolás, ezért aztán melegen remélem, hogy a dunaszerdahelyi gimisek nem nagyon olvassák a Kortársat (vagy legalább ez a szám elkerüli a figyelmüket). Elképzelem ugyanis, hogy érezhetnék magukat, ha valamelyik osztálytársuk ezzel köszöntene rájuk egy reggel: „Hallom, már aszik apád töke, Kati...”, vagy „Mered-e még apád pénisze, Juli?...” Sőt mielőtt átadtam volna e verset a Kortársnak, egy pillanatra még az is megfordult a fejemben, hogy egyáltalán közöljem-e, azaz tini lányaimra való tekintettel illik-e ilyen verseket, sorokat közzétennem. De végül

⁶ A Tíz párizsinak ekkor még a *Permutációk* (fő)címet adtam, mert bár volt már egy korábbi versem is ezzel a címmel, akkor még úgy gondoltam, hogy a cím alá akár egy ciklusnyi verset is rendezhetnék.

is nem tudtam megtagadni a verstől a megjelenést, s mivel mindig is humanista voltam – és a vers is külön entitás valamiképpen –, nem tudtam megtagadni tőle – lesz, ami lesz – a létezés, illetve az élethez való jogát: éljen hát, ha élni akar, s ha... élni tud... (1996. március 13., szerda)

Ádám

Bisztray Ádámmal találkozom, aki új verseskötetét, a *Vakító sírályokat* adja „régí barátsággal”. Még Szigligeten ismertük meg egymást vmikor ez évtized elején (én írni s verseskönyvemet összerakni mentem oda, ő a feleségével volt), az egyik este véletlenül egy asztalhoz kerültünk, és kölcsönösen rokonszenvesnek találva egymást, később már keresni kezdtük egymás társaságát, nagyokat beszélgettünk meg ilyenek. Később a Széphalomba is bejárt hozzám meg Mezey Katihoz, mély érzésű, mély gondolkodású, gazdag élet- és élményanyagú, színes nyelvű és beszédű embert ismertem meg benne, aki megbízhatóan írt verset is, prózát is. Különösen Fodor Andrásnak volt a felkaroltja (mint sokan mások), bár beljebb a szélről nem igazán tudott kerülni, de ebben személyisége, eredendő szerénysége, tolakodásra-tülekedésre képtelensége is gátolta, pontosabban, lehet, hogy épp ezekben kereshető ennek fő oka. Nagy Előd róla készült portréfotójához pedig mostani kötete hatodik oldalán – utána lehet nézni – mintha csak Monoszlóy Dezső ült volna modellt. (1996. április 17., szerda)

Amit látunk

Lent Kecskeméten, a Könyvhéten. Dedikáció – „öleléssel” – Pintér Lajostól a *Rajzok a tél falára* belső címlapján. Lajos azok közé az emberek (ismerőseim, barátaim) közé tartozik, akikkel többször is jó volna találkozni: ő tartósan – két évtizede most már – ebben a dél-alföldi városban, én hol Dszerdahelyen, hol Pozsonyban, hol Tatabányán, hol Bpesten, azaz mindig máshol. De akivel pályakezdésünk óta *tartósan* figyelünk egymásra (kettőnk közül én vagyok a valamivel idősebb, tehát valamivel korábban

is kezdtem, mint ő, de figyelmével már antológiabeli, illetve első kötetemmel való jelentkezésemkor megtalált, s az ő *Fehéringes folyókja* megjelenésének idejére már egyik legközelebbi – magyarországi – nemzedéktársamnak tudtam őt). S bármikor jó volt összefutni, találkozni vele (akár csak véletlenül, akár előre egyeztetve); az egyik ilyen máig emlékezetes találkozásunkkor – még 1981-ben talán – az angyali Pinczési Jutkával volt, s velük meg Varga Imrével darvadoztunk-bolondoztunk négyesben a Bartók Béla úti Bukarest étteremben. Jutkának Lajos mutatott be bennünket, bár a verseit, illetve köteteit már kezdettől, indulásától ismertem és hagytam, hogy közülük több is magával ragadjon (mi több, még a gyermekverskötetének, a *Benedek királynak* is), s ekkor, azt hiszem, picit bele is szerettem. Ez azonban megmaradt az én titkomnak (Jutkába egyébként a férfiembernek nem volt gond egy szempillantás alatt beleszeretnie, legfőképpen a személyiségébe), ráadásul annak esetleges folytatásáról sem álmodozhattam sokáig, mert nem sokkal később – még mielőtt újból találkozhattunk volna –, harmincöt évesen, súlyos, gyötrelmes betegség után, meghalt...

Lajostól 1989 vége felé közeledve fontos olvasmányom volt – az 1986. évi naplójába is betekintést engedő – esszékötete, *A vadszeder útján*, mely amellet, hogy a maga *eszméletének* és nemzedéke eszmélésének szinte a mai napig kikerülhetetlen dokumentuma (kár, hogy azóta sem vállalkozott újabb esszé- vagy naplókötetre, esetleg hogy a kiadói nem vállalkoztak rá), számomra kicsit a rendszerváltó gondolkodás könyve, kicsit a rendszerváltás kísérője is lett. Mostani karcsú, szinte anorexiásan sovány verseskönyve (melynek mindössze harmincöt oldalára jutott csak vers, a többi előzéklap, cikluscím-oldal, illusztráció), a *Rajzok a tél falára* egyértelműen mutatja, mennyire távoli egymástól kettőnk versvilága, verseszménye, mennyire mások az eszközeink, az irányaink. De azt is, hogy ez alapvetően egymástól elütő versvilágok, verseszmények, eszközök – s különböző irányokból is – mennyire ugyanoda segítik jutni az embert, és milyen rokon-életérzések és rokon-transzcendenciák kifejezésé-

re tehetik őt alkalmassá. Lajossal a verseink bár sokszor távról és idegenül szemlélik egymást, ugyanazt látják a magukat *környező* világból, és mindabból, ami ezen túl van... (1996. június 1., szombat)

Amit a kultúra ad

Zimonyi Zoli Orpheusának immár 17., ez év tavaszi száma, melyet teljes egészében, ahogy a falumban mondanák, *az eeső böltűtű az utósóig* Nemes Nagy Ágnesnek szentelt. 328 oldalon! Egy rendhagyó monográfiányi anyag... (Igaz is, írtak róla már monográfiát? Egyedül Schein Gáboré ugrik be, az is a „mostanában-ból”, tavalyról, négy évvel Nemes Nagy halála után. S ha életében nem kapott ilyet, az is külön tanulmány[ok] kérdése lehetne, hogy miért nem.) Nos, az Orpheus most közli Cs. Szabó László és a Nemes Nagy Ágnes – Lengyel Balázs páros levelezését. Ebben Cs. Nemes Nagyékát francia- s olaszországi útjáról is tudósítja, ígyképpen: „...Veronától Ravennán keresztül a toszkán hegyekig, láttam Dante, Petrarca és Boccaccio sírját (véletlenül), aztán a Loire felső folyásától a Dordogne-völgyig, amelyhez foghatót alig láttam csavargó életemben. Jaj de szép. Erdély és az Ipoly-völgy... plusz!” Amiben akár a hazaszeretet legteljesebb és legfényesebb megnyilvánulását is láthatnám (és látom is). Majd két évtizedre az őt ki- és megtagadó (szülő)hazájától, az európai kultúra egyik bölcsőjénél s a világ legfestőibb tájainak egyikétől elvarázsolva is a hazai tájak villannak fel benne párhuzamként... a Dordogne-völgyről az Ipoly-völgy! Ha Cs. Szabóról most (bármikor) egyetlen mondatot kellene jellemzésül mondanom, valami ilyesféle lenne (lehetne) az: bármelyik írásának a kultúra ad szinte beláthatatlan horizontokat, az nyit számunkra bennük felmérhetetlen távlatokat. Ami kétféle értelemben is érvényes: a kultúra nemcsak a világot teszi (teheti) számunkra láthatóbbá – befelé is nyit, a sajátunkat (nemcsak kicsinységünket, hanem értékeinkben megnyilvánuló nagyságunkat) is fénybe vonva teszi (teheti) a világ elé... Szétnézve magam körül, egyre gyakrabban mélázok el a kérdésen, hogy napjaink

politikai-ideológiai-(világ)hatalmi átalakulásaiban, küzdelmeiben, erődemonstrációiban nem épp e kettőslátásunkat adjuk-e fel, nem épp az vérzik-e most épp el? (1996. június 2., vasárnap)

Kohézió

Négy versem a legújabb Új Forrásban, s Székér Endre is megtisztelt a *Harangzúgásban...*-ről írt alapos, érzékeny kritikájával. Zalán Tiborról ugyanitt Bohár András, Petőcz Andrásról pedig G. Komoróczy Emőke, majd odébb Géczi János Baráth Feriről szólt, Pintér Lajostól pedig a Tolnai Ottót is játékba hozó e havi naplója... Mit mondjak? Egészen jó ötösfogatot tereltek így egybe Monostoriék (akár egy bajnoki csatársor: Zalán–Petőcz–Tóth–Géczi–Pintér). Mi több, olyan menedzserekkel és pályaedzőkkel, mint Bandi, András, Emőke, Feri és Ottó. S bár más-más utak vagyunk mi öten (tízen), bizonyos meghatározó – legtöbbször nevesítetlen – kohéziós erők működése is tagadhatatlan köztünk... És kell-e mondjam, az embernek legalább olyan szüksége van a különböző kohéziós erőkre, mint a kenyérre és vízre... (1996. december 13., péntek)

Szabályok és érdekek

Magyar Bálint, az új műv. és közokt. miniszter megköszönte részvételem a József Attila-díj szakmai kuratóriumi munkájában. Magyarán: kirúgott, hiszen az elődjétől, Fodor Gábortól kapott két éves megbízatásom még nem járt le, illetve az erre az évre még érvényes lett volna. De hát, gondolom, ami az egyiknek jó, ugyanarra a másiknak megvannak a maga érdemesítettjei... És úgy látszik, célszerű lesz ezt megtanulni (-nom, -nunk) a demokráciában is: a legfőbb szabály, hogy nincsenek szabályok... Pontosabban, bár talán lehetnek is, amennyiben nem ütköznek bizonyos mások érdekeivel... S ha, más ugyan kit érdekel? (1997. január 15., szerda)

Humanista

Filep Tamás jött, a Noran általa szerkesztett Köteles-életműsorozatának új darabját, „kis (anti-)regényét” hozta (Az úgy, avagy

Kilépő a Paradicsomból), telitalálatos bonmot-val az ajánlásában: „Ha már nem értünk máshoz, / legalább legyünk humanisták.” Ha könyvet állítanék (írnék) valamikor a nekem szóló könyvajánlásokból, dedikációkból – mondjuk *Dedikációk könyve* vagy *Dedikációk regénye* címmel (s mért ne tehetném?) –, egész biztosan ezt szerepeltetném mottójaként. (1997. március 9., vasárnap)

Hölgykoszorú

Könyvhét, kint a Vörösmarty téren, F. Almási Éva Enciklopédiájának pavilonjánál a *Magyar költőnők antológiájának* dedikálása. A kötet költő(nő)i közül elég sokan odajönnek, már csak a tiszteletpéldányukért is. S ha már ott vannak, akivel nem felejttem el, dedikáltatom is S. Sárdi Margittal közös antológiánkat, aki annak 1918-ig terjedő részét szerkesztette (természetesen vele is aláíratom a könyvet), s persze kiadónknak, Almási Évának is odanyújtom, aki a következőt rója bele: „A legjobb összeállító-nak, szerkesztőnek hálával a leg... kiadó.” Rajta kívül még odajött hozzánk s ellátta ajánlásával, vagy csak aláírásával könyvünket Balla Zsófia, Danyi Magdolna, Egyed Emese, Füzesi Magda, Gál Éva Emese, Juhász Katalin, Kartal Zsuzsa, Mezey Katalin, Petróczy Éva, Tóth Éva és Zalaba Zsuzsa, de fia, Sebeők János kíséretében még a hetvenéves Sebők Éva is odasétált hozzánk, aki nevemre szóló ajánlásával „a jó érzékű válogatásért” mondott köszönetet. Mondhatni hát, egész hölgykoszorú vett körül ma – legalább egyszer az életben... És lehet-e ennél nagyobb öröme az életben egy férfinembernek? (1997. június 5., szombat)

Egyáltalán

Pomogáts Béla elnöki levele szerint „az 1995-ös választások következményeként” az Írószövetség Választmány felkér „Fodor András barátunk megüresedett helyének betöltésére”. Ti. anno, a legutóbbi tisztújító közgyűlésen épp a Választmányba bekerülhető létszám utáni helyhez elegendő szavazatot kaptam csak, ami azt jelentette, hogy optálásomhoz valakinek ki kellett (lépnie vagy)

halnia a megválasztottak közül. Megjegyzem, legrémesebb rémálomban sem gondoltam volna, hogy éppen Fodor lesz az! Na ezt azért nem kívántam, mint ahogy egyáltalán, szívesebben maradtam volna kívül a Választmányon, minthogy valakinek (bárkinek) a halála árán kerüljek be. Bocsáss meg, András! S bár eddig mindig jólesett a személyem iránti kitüntető figyelmed, ezt azért most szívesen megúsztam volna... (1997. november 5., szerda)

Ki-, be-

A Műv. és Közokt. Minisztérium újabb megbízása, hogy a tavalyihoz hasonlóan az idén is vegyek részt a Móricz Zsigmond-ösztöndíj kuratóriumi munkájában. Érdekesség itt, hogy e három évre, azaz 2001-ig szóló megbízásomat ugyanattól a Magyar Bálinttól kaptam, aki korábban kirakott a József Attila-díj szakmai kuratóriumából. Tempora mutantur...? (1998. február 25., szerda)

Könyvkínálgató

Vonatozás Nagy Gazsival Szolnokra az ottani Könyvhétre (vagy tíz esztendeje járhattam itt utoljára, az épp a helybeli művésztelepen *állomásozó* Kopócs Tibor képzőművész barátommal készítettem interjút akkori lapomnak, a Magyar Nemzetnek). Gazsi most a *Tudom, nagy nyári délután lesz...* című új verseskönyvét adja, s rögvest dedikálja is – „a szolnoki platánok alatt, amidőn szép lányok mondják, mondják...” a magukét, csak sajnos, zömmel nem nekünk, mivel hozzánk barátom (köz)ismertsége ellenére is csak kevesen jöttek. De nem járt (sokkal) jobban Darvasi László sem, talán a nyári, délidei hőség miatt, ő is jobbára magányosan *darvadozott* könyvei fölött. Én az első ISTER-könyvekkel mentem le, ahogy hiánytalanul velük is jöttem vissza... (1998. június 6., szombat)

A posta közbeszól

Dávid Gyula július 30-i keletű válaszlevele Kolozsvárról július 8-i levelemre, mely 29-én érkezett meg hozzá (az övét viszont ma kaptam meg), szóval, a postai kézbesítés felgyorsulását illetően

Közép-Kelet-Európában egyelőre nem történt semmiféle rendszerváltás. Dávid a Polis 20. századi magyar lírát bemutató (két-kötetes) antológiájába bevásárolta néhány versemet (többek között a Csiki Lacinak ajánlott *Úgy néznének ránk*-ot is), ezek közléséhez adtam jóváhagyásomat, kérve azonban a korrektúrázás lehetőségét is. Erre azonban, figyelembe véve a posta illetén csigatempóját, a szerkesztő-irodalomtörténész szerint már nincsen mód, mert a kötetre kapott támogatások elszámolási határidőit tartaniuk kell, arra pedig igazán nem számított, hogy „ilyen nehezen jönnek vissza a válaszok”. „Sajnos – írja továbbá –, a magyar irodalom oly sokat emlegetett és oly kíváncsú egységének egyik akadálya, hogy könyveink egymáshoz szinte egyáltalán nem jutottak el. Ezt most, a kötet összeállítása alkalmával volt módunkban szomorúan tapasztalni.” Hát igen, ez a legteljesebb mértékben így van, ezzel a legteljesebb mértékben egyet lehet (kell) érteni. De legalább már kezdünk tudni egymásról, tenném hozzá még, ha ez sokszor nem is az ún. anyaországunkon múlik, mert a verseink, műveink csak áthaladnak rajta, anélkül, hogy akár valamennyit is elidőznének ott... (1998. augusztus 10., hétfő)

Seidő

Találka Ébert Tiborral, aki Tamási Orosz János barátunk kiadójánál, az Omnis Fabulánál megjelent, még 1996-os, s. k. dedikált kispróza-kötetének „mondatkottáival” lepott meg. Szeretem Tibort, bár kissé nyüzsi, de művelt, finom, jó kedélyű úriember, igazi pozsonyi polgár Bpsten (1945-ben a Dunát átúszva menekült el a magyarüldözések elől szülővárosából, ahonnan rengeteg történetet tud, eleven krónikája a már nem létező Pozsonynak). S hát nem mellékesen gimnazistaként tanítványa volt Peérynek is, Szalatnainak is, róluk is számtalan emléket, ismeretet őriz, visszaemlékezéseit róluk közvetlenül is hasznosítani tudom ketőjük magatartásának, személyiségének tanulmányozásában, megértésében, értelmezésében. S nem tehetségtelen írónak sem, különösen prózáit, prózakísérleteit szoktam kedvvel, érdeklődéssel olvasni, ezeknek jelentős része valóban zenei szerkezetű

(nem véletlenül, hiszen Tibor maga is zenész volt), s drámáival együtt tervszerűen az abszurd felé hajlanak, ami tovább fokozza sajátosságukat, jellegzetesebbé téve hangütésüket, hanghordozásukat. Ilyenfajta experimentum Pozsony-fantáziája is, a *Jób könyve*, amely minden erényét egyesíti, s tulajdonképpen a recepciója is igazságosabb lehetett volna hozzá, ha nem számított volna mindenhol kívül-, ill. különállónak, afféle vérbeli outsidernek, és beállt volna valamelyik sorba (zenekarba, kórusba). Talán Tarján Tamás minősítette őt eddig a legtalálóbban (mostani kötete hátlapján olvashatni): „Ébert tegnapelőtt meghökkentően holnapután volt, holnapután, amit írt tegnap, már tegnapelőttnek ítélték ma, a holnap és a seidő egyszerre akarja megkaparintani, a holnapután pedig majd verheti a fejét a falba, miért szalasztotta el.” És állítom, ehhez is tudomány kell... s nem is kevés. (1999. május 19., szerda)

Ötven

Ötvenedik születésnapomra Pintér Lajos verses üzenetet küldött Kecskemétről. Íme:

„Tóth Laci ötven.

Magam negyvenhét,

várj meg:

jövök mögöttem!

Ölel szeretettel: [s. k. aláírás] 1999 szeptemberében.”

Megvárlak, Lajos, hát persze, hogy megvárlak!... De azért ne siess annyira... Úgy legalább mindketten jól járunk, ha kicsikét megállunk... (1999. szeptember 30., csütörtök)

Lajtos Nóra

anyaszag

*ebben a kifehéritett éjszakában
anyám pizsamájáról a pipacsok
lábujjhegyen visszatérnek
a magányos búzamezőkre.
a kalászszemekben szomorúság
lakik. anyám nem érti a pipacstalan
léte. azt gondolja, kihipózta az
életét, de anyámnak nincsen
hipószaga, anyaszaga van.
anyám szaga a szobában
opálos illattá változik. ezért is
szeretnék az ágyában aludni,
mellette, őrizni őt, a haját fogva,
tejfehér ölelésben.*

Gerzsenyi Gabriella

A látó

Gyöngyvérnek hívták. Mi ugyan váltig állítottuk, hogy márpedig ilyen név nincs is. Aztán rájöttünk, honnan a név. Tarka gyöngysort hordott a nyakában, a szája vörösre volt festve. Vértvörösre. A bátyám egyszer meglátta, hogy vért mos a ruhájából.

A nagydomb túloldalán lakott, a sintérteleppel szemközt. Sosem csukta be a kerti kiskaput, bárki bármikor szabadon járhatott hozzá. Főleg férfiak jártak, a bátyám szerint *azért*. A nők egészen másért keresték fel: mert látott. Állították, hogy belelát a jövőbe, megmondja, ki megy férjhez következő éven a faluban, kinek a tehene pusztul el napokon belül, de még azt is, kinek a szekere fog kátyúba futni. Nem sűrűn jöttek be ugyan a jóslatai, de legalább olcsón megszámlálhatta.

A bátyám cseresznyét lopni ment a nagydomb mögötti gyümölcsösbe. Gyöngyvér háza előtt elhaladva feltűnt neki, hogy csukva van a kerti kiskapu. A kíváncsisága űzte, halkán mozdult a keze alatt a rozsdás kilincs.

Gyöngyvér az udvaron állt, egy mosótál fölé görnyedt, és erősen súrolt valami ruhaneműt. Az arcába hulló fekete hajtincset a könyökével seperte odébb. Amint a látogatót megneszelte, beleengedte a ruhát a tálba, és testével igyekezett az edényt eltakarni. A bátyám látta, ahogy a fehér bugyogóból kiázó vérfolt rózsaszínűre festi a vizet.

Ebből aztán biztosan tudtuk, hogy Gyöngyvér csakugyan vérrel festi a száját. Attól kezdve a bátyám is azért járt hozzá. Mi viszont elkezdtünk félni tőle. Rettegtünk, mégis a közelébe akartunk jutni. Ki akartuk lesni a titkát. Felmásztunk a legközelebbi cseresznyefára, ahonnan beláttunk az udvarába.

Amint a postás a kapun kívül került, leugráltunk a fáról, és futva ostromot indítottunk. Volt, amelyikünk látó nénit kiabált, volt, aki Gyöngyvért. Felocsúdni sem volt időnk, olyan gyorsan

a szobában találtuk magunkat. Egy asztal, négy szék, egy ferdén álló szekrény és egy keskeny ágy volt csupán a berendezés.

Nem voltak díszek, sem kendők vagy leplek, sem különleges világítás. Füstölő sem ontotta magából a köhögésre ingerlő illatokat. Gyöngyvér az ablakhoz legközelebbi székre ült, pontosabban tekintélyes méretével szinte ráomlott. Hatalmas volt mindene, a melle, a hasa, a hátsója. Nekünk egy intéssel jelezte, foglaljuk el bátran a másik három ülőhelyet. Egy korábban már félig elszívott cigarettát gyújtott meg újra, és mélyen, lehunytt szemmel szívott bele.

Nos, mondjátok, fiúk, mi járatban vagytok. A hangja nem volt sürgető, inkább fáradt és unott. Feszengtünk a székeken, nem tudtuk, melyikünk vágjon bele. Hát, szóval, izé. Szeretnénk, ha nekünk is látna valamit. Hogy mondjuk jön-e másnap a Balogh Kató iskolába. Vagy meglesz-e az elégséges a számtandolgozatra. Vagy hány kiskutyája fog születni a Csibésznek.

Gyöngyvér alig láthatóan elmosolyodott. Újra lehunyta a szemét, és mélyen beleszívott a cigarettába. Nem rakott kártyákat az asztalra, nem simogatott üveggömböt, nem mormolt varázsigéket. Egy pillanatnyi szünet után hatalmasat sóhajtott, és kinyitotta a szemét. Izgatottan hajoltunk előre, de egy szót sem szólt, csak nézett. Fájdalmasan, lemondóan nézett előbb maga elé, aztán egészen messzire, a távolba.

Olyan hirtelen szólalt meg, hogy összeresztünk. Apátok meghal holnap, és vele egy időben a féltestvéretek is. Olyan hangon mondta, mintha csak tájékoztatna arról, hogy berepült egy légy az ablakon. Összenéztünk. Vajon melyikünk apjára gondol. És főleg: melyikünk féltestvérére. Nekem bátyám van, a többieknek húgai. Féltestvéréről sejtelmünk sincs.

Gyöngyvér elnyomta a tövig szívott cigarettacsikket, szemét lehunyva a halántékát kezdte masszírozni. Nagyon úgy tűnt, a *látás* végére értünk. Pénzünk nem volt, de Gyöngyvér láthatólag nem is várt semmit.

Szótlatlanul baktattunk hazáig. Másnap rosszkedvűen mentünk iskolába. Sehogyan sem akaródzott elválni apánktól. Még csak a

harmadik óra felénél tartottunk – dehogyis lett meg az elégséges a számtandolgozatra! –, amikor bejött az igazgató. Rendkívüli szünnapot rendelt el, és mindnyájunkat hazaküldött. Nem mertük megkérdezni, miért.

A folyosón a takarító néni kétségbeesetten csapkodta a rongyba bonyált partvist a padlóhoz, közben hányta magára a keresztet, és rikoltzott. Ki mérgezhette meg azt a jámbor, szent embert, ki hallott már olyat, hogy vérmérgezés, és ki fog most már misézni? Bezzeg azért a néemberért nem kár, már hamarabb is belefojthatta volna magát az itatóba. És még egy fattyú kölyköt is hordott a löhös hasában, tiszta szerencse, hogy nem szülte meg.

Otthon a bátyám azzal fogadott, hogy Gyöngyvérnek még holtan is vérvörös volt a szája.

Vári Csaba

Három zsoltár

I. M. Andrának

1. Sejtet sejtten

*Nem tudlak kimondani sehogy,
nem tudom, hogy történhetett.
Ebben a csomózott háló-létben
valahogy éppen mellém vetett
az ölelés izgága örvénye téged
és némaságod legyőzte szavam.
A csoda velünk együtt ért véget, –
ma hallanálak és általad magam.
Oly lárma volt, mikor mellém tett
a reménytelenül csillagos est alatt, –
testbe ölelni vágyat és szemérmet,
s a végén két szívverés maradt.
Dadogtam a szabott, tiszta rendet,
a te életed a törvényt jól beszélte,
s amit végül a szerelem teremtett,
a remény adott a magam kezére.
Ha ne lett volna, feledném arcod!
Ha egyetlen dobbanásod lehetnék,
az erő, mi sejtet sejtten összetartott,
egyszer lenne még való s jelenlét,
hogy egyszer még a bőröd legyenek,
vagy hajadban aludni el örökre!
Látom és nem látom, nem lehet.
Túl van ez már, mindennek fölötte,
nem szerelem, nem némaság. Vége!
Csak véget érni nem fog soha.*

*Hasztalan nézek a választalan égre,
s összekoccan időm híjas fogsora.*

2. Némavers

*Elalszik bennem lassan a vers,
és vele az arcod, fénybe oldva.
Messziről dobban ide a szíved,
a lámpafény lángomat leoltja.
Reám esteledett a test is,
s minden lelketlen rá van írva,
amitől nem tudok élni sem.
Nem emlékszem az álmainkra.
Ősz van és erőt, életet követel,
mindenem korábban fárad,
csak a véráram, csodák csodája,
viszi és hozza: nem vagy, ne várjak,
hogy nélkülem megvagy rendben,
az életed csak nekem ilyen néma,
amit a sajátoménak szerettem,
s csak a csillagos ég enyém, ha.*

(Különdal)

*Akkor nem lesz erőm szólni se,
csak ölelni, sírva és boldogan.
Felnevetünk egy másik szerelemben,
a szív dolga, hogy honnan dobban.
A reggelt köd és dér érte mára,
ezzel a nappal lement a nyár.
Véletlen életem vézna vászna
beleborzong a barnulásba,
és ősz és szív és talál!*

3. Szívcsonkszonett

*Mindez mára tiszta és képtelenség,
egész életemet átütő sebhely.
Nélküled magasabb és üresebb az ég,
s már nem érhetem be kevesebbel.
Úgy gondolok rád, mintha először
mint aki már soha többé,
mint aki elhagy naponta többször,
és a tied, mindörökké.
Napod az én napom, éjem a te éjed, –
elalvó csecsemők, fénytetek, fénytestvérek.
Tudom, veled valamit eltitkolt
a csillagtalan közénk szaladt ég.
Még egyszer megnézlek, mint a telihold,
mintha örökre rád pillantanék.*

Rimóczi László

Hector

— ...azt viszont kevesen tudják, hogy
a Titanic megépülését követően
elmaradt a pezsgős avatás —

1.

Hector ezen a késő délutánon már ötödször nézte meg azt az új, Titanicról szóló videót, amit nemrég talált a neten. Pincehelyiségben berendezett kis irodája álmosítóan csendes és hangszigetelt volt, filmnézésre alkalmas. Hector nem mélytengeri roncsok szárazföldi analizálásából élt; itt, Las Vegas szívében kilenc kaszinót üzemeltetett. Ráért hát az ilyesmire. Nappal. Az este az ellenőrző körutaké volt, amikor is a tulajdonában lévő egységeket látogatta végig esküvőfehér limuzinján. Személyesen felügyelte alkalmazottait – mondhatnánk, hogy záráskor, de ebben a városban sosem zár be semmi, itt nincs fájront, legfeljebb műszakváltás –, és a mindennapi, áldott bevételt, sikeresen elbukott téteket, és a krupiéék, pénztárosok olykor igen tevékeny zsebeit. Hector – kinek már a neve is azt sugallja, hogy nem egy ártalmatlan, mormota türelmű alakról van szó, és aki a barátoknak is csak Hector lenne, ha volnának barátai, nem csak alkalmazottai – szerette éreztetni, hogy rajta tartja dagadt mancsát a dolgok ütőerén. Néha szó szerint.

A videó újra elindult. Hector maga sem tudta, hányféle dokumentumfilmet látott már a jéghegy kivégezte hajóról, de ezerszer is képes volt megnézni ugyanazt. Gyermekkorá óta a híres roncs rabja volt, és most, negyvenhét évesen is ugyanúgy lenyűgözte a több ezer méteres sötétségből kibontakozó hajómaradék. A Titanic. Hector mindennap kiválasztott egy filmet gigantikus

gyűjteményéből, és többször egymás után megnézte. Az unalom legkisebb jele nélkül tapadt a képernyőre, és mindig magával ragadta a felfedezés izgalma, mert mindig talált valami számára új részletet: egy újabb repedést a hajótörzsön... egy eddig nem látott csempét... még egy csempét... egy újabb csodás, rozzant csillárt... egy újabb mosdókagylót... egy újabb nyitott kajütblakot... egy tányért, amit félig elnyelt már az iszap.

Most is a Titanic-mániákusok izgalmával leste a hajóroncsot mutató képsorokat.

– ...az óriás luxushajó 891 fős legénységgel és 1316 utassal a fedélzetén indult útnak New York felé, de senki sem sejtette, hogy nem fog megérkezni... Ki gondolta volna, hogy eme fenséges jármű neve egyszer majd a katasztrófa szinonimája lesz? ...Nézzük meg ezt a hősies hajóorrt, mely holtában is dölőfösen mered a sötétségbe, mintha még mindig el akarná érni célállomását... – mesélte a film, Hector pedig a narrátorral együtt mondta a szöveget.

Van egy cég, amely bűvárhajón embereket visz le a roncs helyszínére, és Hector már el is küldte nekik a jelentkezését, hogy részt venne a következő expedíción, de még nem válaszoltak. Pedig sok dollárt adna azért, ha személyesen nézhetne körül odalent.

Zakója belső zsebében mindig hordott egy kis bőrtokot, melyben egy ezüst kiskanál lapult. Nem akármilyen darab volt ez; a Titanic roncsmezejéből hozták felszínre pár éve, egyéb porul járt tárggyal együtt. Hector tetemes összegért jutott hozzá egy hamburgi árverésen, és ha jött az inger, elővette és percekig szopogatta.

Megvolt neki az összes Titanic témájú mozifilm is, főleg VHS-verzióban, mert valahogy abban a karcos minőségben hitelesebbnek találta a történetet és a színészi játékot.

Titanic. Vajon korunk mely katasztrófája vetekedhetne vele eleganciában?

Hector íróasztalán tapintatlanul megcsörrent a telefon.

– Delano – mordult a kagylóba.

– Remélem, nem zavarom – kezdte D'Angello. Amint Hector meghallotta a férfi éjszakai túlórától cserzett hangját, rögtön

bevillant neki életbölcsségtől feszülő, patkányszerű arca. Maga előtt látta a széles vágást is pofája jobb oldalán, sunyi tekintetét, vékonyka szájával játszadozó alvilági vigyorát. Erich D'Angello volt Hector jobb keze, és valahol a házi filozófusa is: „*Isten a leg-ősibb gengszter*” – mondta neki D'Angello, amikor annak idején „felvételiztette”, és Hector számára e vulgárteológiai megállapítás elegendőnek is bizonyult önéletrajz gyanánt. „*Nézd meg, miket művel a Teremtés óta! Kitervelten összezavarta a szálakat, hogy senki ne bukkanjon a nyomára, még az adóhivatal se. Pár ima már nem elég; neki az összes kell. ...Így üzletel ő, és én is! Mert milyen Isten az, amelyik az erényest elnyomja, a bűnöst meg támogatja? Menedzserszemléletű! Mint egy rutinos védelmi pénzbehajtó, aki addig sanyargatja az embert, míg teljesen ki nem üríti zsebeit.*”

– Fogtam neked valamit, főnök – folytatta kéjes örömmel, mivel Hector nem felelt neki. – Jó lenne, ha átugornál a Casino Babilonba.

– Most?

– Most.

– Indulok – mondta egy fanyar sóhajjal Hector, majd helyére tette a kagylót. Felemelkedett bőrfoteléből, amely megkönnyebbülten szusszant egyet. Hector közel egy mázsát nyomott, galamszürke öltönyének zakóját alig bírta már összegombolni hatalmas hasán.

Az XXL-es főnök leemelte a fogasról cowboykalapiját, és a fejére illesztette.

Mire felcipelte magát a hosszú lépcsőn, ami a pincéből a napvilágra vezetett, Hector teljesen kifáradt. *A napvilágról még annyit, hogy azok közé a tényezők közé tartozott, amit a férfi egyre nehezebben viselt el az utóbbi időben.*

Az épület előtt limuzin várta.

– A Babilonba! – parancsolta Hector az apró, zömök mexikóinak, aki már évek óta dolgozott neki, mégsem tudta a nevét elsőre, mindig agyalnia kellett rajta, és gyakran nevezte Billnek is, pedig Bob volt.

Hector pedig krónikus Hector volt.

Kényelmesen elhelyezkedett a szerelempuhaságú autóbendőben.

A limó elindult, majd két perc múlva célhoz is ért. *Ezt a távot Hector gyalog is megtehetette volna, de lomha mozgása miatt túl lépte volna azt a mostot, amit D'Angello kért tőle.*

Hector 9 éves volt, amikor rájött, hogy nem lesz már jó ember, 19 évesen pedig akut melankóliája már langyos embergyűlöletté érlelődött benne. Hamar ráérezett annak a kipárolgásnak az ízére, amit áldozatai könnyörgés közben termelnek, ezért borzasztóan szeretett embereket kirúgni, általában bármiért. Két hete az egyik takarítónő olyan óvatlanul húzta felmosójával a csíkokat és köröket a márványpadlón, hogy véletlenül kijött neki egy vízdémon megidéző szimbólum. Az esetnek épp szemtanúja volt Lassú Nyíl, a sivatagi sámán, aki a rózsafából faragott, exkluzív ezerdolláros zsetonokat gyártotta és szállította a kaszinóknak, ugyanakkor járatos volt a démonológiában is. Így derült fény arra, hogy ha a megidéző felkészült lett volna, a meghívott entitás bármilyen vízzel kapcsolatos kívánságát teljesítette volna, egy kiadós vízáldozatért cserébe. Ám a takarítónő simán csak meglepődött, majd spanyolul szentségelt, a vízdémon pedig csak magát adta, és láthatóan meg is lepődött... talán nem ilyen pongyola fogadtatáshoz szokott. Kinézetre amúgy ez a démon egy nagyjából tízcentis, csendesen örvénylő vízkúp volt a padlón, ami végül füstölögve el is párolgott.

– Én mondani neki, hogy bocsánat – érvelt Amaya Hectornak, de mindhiába, másnap már lapáton volt... ide senki ne idézgeszen semmit, akaratlanul se.

Hector nem tudhatta, hogy Amayának nem tetszett, hogy ilyen triviális dolog miatt bocsátották el, mint ahogy azt sem tudhatta, hogy Amaya bosszút forral ellene: a nő még aznap elkérte a recepción a sámán címét. Felkereste Lassú Nyilat, és utolsó fizetését honoráriumként átadva neki, megidéztette vele a vízdémont. Egymaga nem boldogult volna, mert nem jegyezte meg a behívó

ábrát, a sámánról meg úgy hitte, fejből tudja az ilyesmit. Tudta is, sőt, örömmel működött közre, mivel neki is elege volt már a hegemon Hectorból, majd annak rendje és módja szerint végrehajtott egy szabályos vízáldozatot – melynek menetét és részleteit most mellőznünk kell –, Amaya pedig egy kis átkot kért Hectorra: veszítse el azt, ami számára a legfontosabb.

2.

Las Vegas... Egy örökké izgatott város. Bűnoázis. Csalogató színekavalkád. Merő türelmetlenség, harsogó fények. Mintha eme jelentős beruházás folyamatosan önmagával vitatkozna. Vegas: a nappal is túlvilágított palotatömegek hazája. Vegas, ahol hangos a levegő, és tombol egy őserő. Vegas: a város, amely minden nap eljártssza magát.

A kocsi hálásan nyöszszent egyet, mikor Hector nagy nehezen kikászálódott belőle, és megindult a vibráló neonnal felbuzsuzott épület felé, ami a lopakodó alkonyatban pusztítóan impozáns látványt nyújtott. Elhaladt a járdán tolongó turisták közt.

Annak ellenére, hogy belőlük élt, Hector utálta a turistákat, a folyton kíváncsi mobiljaikat, az idéetlen gönceiket, de főleg azt, amikor rövid gatyában mentek étterembe. ...Mintha Vegasnak valami szívességet kéne tennie nekik. Zsigerből rühellte a nagyvárosi brókereket is, akik itt verték el jutalékaikat, és miközben kiengették a túlárazott koktélokkal súlyosbított gőzt, leamortizáltak pár luxuslakosztályt.

A Casino Babilon volt a kaszinóhálózat gyöngyszeme: szünetmentes mosolyú pincérnők, fényűző színpad, pazar előadások, elsőrangú világítás, szuper hangtechnika. Az eget verő kaszinópompát táncosnőseregek emelték tovább. És tovább. Hectort mindig is lenyűgözte a gálatáncosnők monstre, feslett eleganciája; fiatalon köztük akart dolgozni, flitteres klubzenészként, ám még triangulumon sem tudott játszani – annyi köze volt a muzsika előállításához, mint macskának a relativitáselmélethez.

...Amúgy a táncosnőkhöz fűződő megítélése már nemigen fog változni ebben az életében, mert szilárd meggyőződése szerint a legtöbb ragyogó show-lotyó unalmas lelki nyomorék, szomorú szeráf, aki felölti az éjszaka neonfényeit, hogy értékesnek képzelve magát ne kelljen szembesülnie saját valóságával – reggelig.

A teljes körű kiszolgálás volt a Babilon védjegye, éjjel-nappal zajlott a tiltott gyümölcsszüret, primőr kokaintól az igényes és igénytelen ringyókig minden készenlétben állt.

Hector egy sebzett medve büszkeségével cammogott fel a márványlépcsőkön, majd belépett a forgóajtón. D'Angello már az előtérben várta, szokásos kaján vigyorával, mely nem csupán híénaősökről tanúskodott, hanem arról is, hogy ma valami rendkívüli dolog hozta felszínre vérszomját.

– Üdv, főnök! – köszönt vidáman. – Van egy kis meglepetésem.

– Azokat nem szeretem – felelte egykedvűen Hector. Pedig szerette a meglepetéseket, már ha azok a Titaniccal voltak kapcsolatosak.

– Fejlemény van az éjjeli elszámolásoknál mostanában jelentkező bevételhiány ügyében.

Hector ezúttal nem reagált a visszataszító figura szavaira. Várakozón meredt a sunyi fekete szemekbe. Kíváncsi volt, meddig húzza még a lényeket, és él vissza híresen képlékeny türelmével.

– Kövessen! – mondta az olasz, mintha övé lenne itt minden.

D'Angello elindult, Hector utána. Boleróvörös szőnyegen haladtak a Titanic terem felé. Hector hóbertja szinte minden kaszinójában megmutatkozott, de a Babilonban futott a csúcsra. A Titanic teremben gépházi telegráf ihlette sörcsapok teljesítettek szolgálatot, és falra festett hajóablakkal díszített toalettek fogadták a sörtől megválni kívánó vendégeket. A „legénység” matrözegyenruhát viselt, a főpincér kapitányit. Az étteremben hatalmas, falba épített akváriumok – bennük elsüllyesztett hajómakettekkel – és kormánykerék-talapzatú asztalok emlékeztettek a híres hajótörésre. A VIP feliratot természetesen mentőöv keretezte.

Hector Delano minden árverésen ott volt, ahol valamilyen Titanic-relikvia került kalapács alá, így tett szert az egyik csónakcsörlő fogantyújára és egy óriáscsillár korabeli másolatára, amit anno tartaléknak gyártottak. Emellett egy-két pohár, ezüst eszcájg, mentőmellény és némi fedélzettörmelék is birtokába jutott. Privát gyűjteményének egyik féltve őrzött darabja az a csorba, porcelán vécékagyló volt, amiért néhány éve egy vagyont hagyott a Christie's-nél. Rajta kívül sok licitáló szerette volna megkaparintani, de Hector ész nélkül emelgette a tábláját... mert ahányszor ránézett arra a megkopott, balsorsú fajanszra, visszaköszönt neki a sok régi segg, ami utoljára használta, talán maga a hajó kapitánya is ült egyet az elmerült trónuson. Szívesen játszadozott ilyen gondolatokkal, és a gondolatok is vele. A legbüszkébb azonban arra a zsebórára volt, ami az ominózus éjszakán állt meg. Kincseit otthon, egy többszörös riasztórendszerrel felszerelt szoba őrizte.

Keresztülvágva a fényárban úszó fényáron, egy kurta folyosón át a játékterembe léptek. Itt már kevesebb volt a Titanic-hatás, de még mindig dominált: a játékautomaták hajókürttel jelezték a jackpotot, a falakat pedig katasztrófális olajfestmények uralták, a hajó agóniájának különböző stációit mutatva be: az ajtótól induló festménysorozat első darabján még csak kicsit van elmerülve a jármű, aggodalomra semmi ok, talán még elbiceg valahogy a kikötőig... a második képen viszont már egészségtelenül víz alatt van az orra, a fedélzeten pánik izzik. A harmadik jeleneten már végleg menthetetlen a hajó, de még mindig ki van világítva, s így, együtt az éjszakai háttérrel, valahogy groteszk szépséget áraszt. A negyediken az óceánjáró java már fájdalmasan elmerült, immár visszavonhatatlan a dolog; a legendás tat hamarosan elindul lefelé. Volt egy kiegészítő festmény is, amely a vécé és a zsetonváltó kassza között kapott helyet: az egykor diadalmas luxushajó mai állapota: egy szomorú, organikus rozsdacsapokkal borított barna roncsalom a fojtogató sötétségben. ...Nem éppen kacagtató és üde témát vitt vászonra a festőművész, aki Delano megrendelésére készítette a festményt, mégis minden alkalommal

lenyűgözte Hectort, valahányszor megpillantotta – mit megpillantotta?! –, szemérmetlenül szemlélte a fali Titanic-flottát, ezt a drága, de lehangoló dekorációt. A hazardírozók véleménye pedig egyáltalán nem izgatta.

Habár egyszer épp elcsípte, amikor egy részeg faszinger tudálekosan azt locsogta a haverjának, hogy „– ...elsüllyeszthetetlennek kiáltották ki, pedig bármi elsüllyedhet, ami kisebb, mint az óceán...”, amire Hector úgy reagált, hogy személyesen tiltotta ki a hálózat valamennyi kaszinójából.

A két termet összekötő folyosóra is kiterjedt a Titanic-enteriőr: különböző filmekből összelopott hangulatfotók lepték el a fal mindkét oldalát – az egyikken a gondtalanul mulatozó első osztály villantotta meg magát, a másikon pedig életképek sorakoztak halálsikolyba fagyott arcokról.

D'Angello az egyik szervizajtóhoz lépett, majd chipkártyájával kinyitotta. Széles, porondmesteri karmozdulattal tessékelte előre főnökét. Hosszú folyosón haladtak, majd D'Angello benyitott egy szobába. A szűk helyiségben egy székhez kötözött, vérző orrú, feldagadt arcú fiatalember kókadozott. Az olasz haramia az elkent kedvű áldozata mögé lépett, majd a hajánál fogva felrántotta a fejét.

– Bemutatom a szarkánkat.

Delano azonnal felismerte. Mike Randolph volt az, akit három évvel ezelőtt vett fel, egyetemi végzettsége, németnyelv-tudása és behízelgő modora miatt. Mike nem lehetett több huszonhárom évesnél, most mégis hetvennek tűnt, ahogy D'Angello kezelésétől felpuffadt szájjal megpróbált kinyögni valamit.

– Így hálálod meg Delano úr jóságát? Szégyelld magad! – A pedagógusi dorgálás nevetségesen hangzott D'Angellótól.

– Tudod, hogy az ilyesmire háklis vagyok – mondta Hector apai szigorral Mike-nak, mélyen belelegezve a rajtakapottak megbocsátást remélő, ökörillatú félelmét.

– Visszafizetem... az utolsó centig – könyörgött, ígért, esdekelt Randolph.

De az ügynök ebben a fázisában a D'Angello-félékre már nem hat az ilyesmi.

– A statisztikák szerint az életveszély közelében álló korodbeli férfiak bármit megígérnek, hogy mentsék a bőrüket – tájékoztatta az olasz. – A te fajtád szeret beleharapni az életbe, de amikor az visszaharap, jön a bömbizés. Neked vezekléshiányod van! ... Mit csinálunk vele? – A kérdés már a főnökének szólt.

Hector felemelte nehéz kezeit, majd két ellentétes irányba húzott meg egy láthatatlan zsineget, D'Angello pedig elővett zakójából egy zongorahúrt.

A hivalkodó Delano-villa Las Vegas egyik fényűző negyedében pöffeszkedett. A cirádás hatalomkapu – ami természetesen tulajdonosának monogramját viselte – méltóságteljesen nyílt szét, hogy beengedje a limót. A kapu mögött egy kisebb kastély emelkedett egy egészséges tujapark és elcsévelt sznobklisék ölében.

A limuzin egészen a széles márványlépcsőig vitte Hectort – tovább nem is tudta volna. Búcsú nélkül mászott ki hintójából, és egy elhízott nyugdíjas lajhár vitalitásával a bejárathoz lépkedett.

Hector benyitott a tágas hallba, melyben három iskolabusz is kényelmesen leparkolhatott volna. Kalapját hanyagul a telefonasztalra dobta, majd fejedelmi vánszorgással vonult a dolgozószobájába, hogy súlyával újra megkínozza kedvenc karosszékét, ami a Titanic dísztermi bútorzatának egyik replikája volt.

Igen elfáradt, a nap rendesen kivette belőle a részét. Elalvás előtti utolsó pillantása a kandalló fölött lógó harangra esett, ami a robusztus hajómonstrum vészharangjának pontos másolata volt, annak, amit Frederick Fleet, szolgálatban lévő őrszem túl későn szólaltatott meg azon a végzetes éjszakán.

3.

Álmában árverésen járt. Egy konyakos palackot akart megszerezni, ami egykor a Titanicon utazott, de nem ért célba. Szmokingos, felejthető arcú férfiak ültek koktélruhás nők oldalán. A pódiumon egy fehér zakós, fehér kesztyűs muksó sertepertélt a palack körül. Hector távolból ízlelgette a nagy utat bejárt üveg

látványát. ...Abban az időkapszulában a Titanic kvintesszenciája pihent, mint kiszabadításra váró erő.

Mindig régi italos üvegben van valami kísérteties ünnepélyesség.

Az idő a konyakban nem tehetett nagy kárt, de az üveg megviseltnek tűnt. Egy alulról megvilágított akváriumban állt – a hirtelen bekövetkező légerózió megelőzése, vagy a drámai dekorációs szándék miatt –, vízben.

– Üdvözlöm önöket! – kezdte az árverést celebráló hapsi, akit Hector máris elnevezett magában Tapsinak. *Akármit megtehetett; az ő álma volt.* – Nos... ma számos relikvia, köztük egyedülálló ritkaságok, tárgyi emlékek kerülnek kalapács alá. Szeretném külön kiemelni legértékesebb tételünket. Azt hiszem, már mindannyian tudják, mi van ebben a tárlóban... – ejtette kezét a palack akváriumára. – Aki hazaviszi e kuriózumot, egy darabka történelmet is birtokol majd! Az üveg a Titanic roncsai közül érkezett. Eredetiséget igazoló okirattal, valamint az Óceánfelügyelet teljes beleegyezését tartalmazó dokumentummal együtt adjuk át, miszerint nem történt tömegsír bolygatása, hiszen ez a tárgy nem közvetlenül a roncsból, hanem az úgynevezett történelmsávból származik, ami a kettétört gőzös alámerülése során keletkezett. Ezzel fogunk ma indítani. És bemutatnám két bájos segítőt is, XIV. Lajost és Benito Mussolinit.

Ezekben az álmaiban mindig felbukkannak váratlan, oda nem való betolakodók, de Hector már megszokta őket, és nem is tud ellenük nagyon mit tenni.

Markáns kíváncsiság hasított Hectorba: vajon milyen íze lehet annak a konyaknak, ami több mint száz évet pihent az iszonyú mélységben, pokoli hidegben, irdatlan nyomás alatt...? Hectornak megborsódzott a háta az izgalomtól. Egyetlen kortyocskára, és magával a legendával válna eggyé. ...Magával a Tita-niccal! Ennél közelebb nem is kerülhetne hozzá.

Tapsi elindította az aukciót, Hector pedig rögtön bekiabált egy szembetűnően magas összeget, ami fölé senki sem mert már mérszkedni.

– Elkelt! – Tapsi olyan erővel sújtott le kalapácsával, mintha az egész pulpitusát bele akarná verni a padlóba. – A palack a kisportolt, jóképű és egyáltalán nem tohonya úré! ...*ha már álmomodunk.*

Mivel megtapsolták, Hector késztetést érzett, hogy valamit csináljon, így felállt, és komótosan meghajolt, mint egy karmester a koncert végén.

– Szerezzen poharat és dugóhúzót, barátom! Megízlelném! – kiabálta be Hector – aki ébren persze bolond lenne kárt tenni ilyen felbecsülhetetlenségben –, mire újabb tapsorkán söpört keresztül a termen.

Hector büszkén lépdelt a pulpitus felé, gratuláló, irigykedő és semleges tekintetek keresztüzében, majd felsétált a rövid lépcsőn Tapsi mellé. Az egyenruhás Mussolini enervált mozdulatokkal nyitotta fel az akvárium fedelét, a teljes királyi pompájában jelenlévő XIV. Lajos pedig kivette az üveget, lecsöpögtette, majd egy fekete kendővel átdörgölte.

– Akkor azt mondom, ne csigázzuk tovább a kedélyeket... nyissunk palackot! – Tapsi tapsikolt.

Mussolini átadta Hectornak az iható leletet. A kaszinótulaj olyan áhítattal, olyan nevetséges óvatossággal vette át, mint egy csecsemőt. Alig merte elhinni, hogy a kezében tart egy olyan konyakot, amit sosem nyithattak fel álmai hajójának fedélzetén. Ez a palack mindent látott!

Az üvegről a címke már rég lemállott. Végigfuttatta dundi ujjait a rárakódott, lesikálhatatlan tengeri szennyeződésen, és azon a kis domborművön, ami talán egy régi lepárlóüzem címere lehetett.

Tapsi egy ezüstösen csillogó dugóhúzót nyújtott felé, amit Hector úgy vett át, mint műtetre készülő sebész, aki véletlenül sem szeretné elejteni steril eszközét. Átszellemülten csavarta bele a mélység és az idő szürkítette dugóba. ...Mintha azért gylkolna ilyen gyengéden, hogy újjászülethessen valami... A fáradt parafa hamarosan egy ezüstitálcán koppant, melyen egy kristálypohár várta, hogy megtöltsék. Tapsi azonnal fel is emelte azt a

poharat, és a palack felé kínálta, miközben vigyorgott, mint a tejbetők. Mielőtt Hector töltött volna, még egyszer végigsétáltatta tekintetét az üvegen. A szeánsz minden pillanatát ki akarta élvezni.

Félig töltötte a poharat, aztán mohón rámarkolt. Elvette Tap-sítól, és oly elszántsággal nézett a mélyére, mint aki kristály-pohárból akar jósolni. A sárgásbarna folyadék tiszta, kellemes fénytörésű volt, és mintha játszadozott volna benne valami meg-fejthetetlen, harsány mélyvörös is. Hosszan beleszippantott, mint egy igazi szakértő, de csak öreg alkoholt érzett, szégyenlős dohányjegyekkel a háttérben.

Aztán az ital életjeleket kezdett mutatni: egy nagyjából tízcentis, csendesen örvénylő kúppá alakult, és elkezdett kifelé türemkedni. Hector kicsit meglötybölte poharát, amitől a konyaklány összeesett, majd az előtte izgatottan várakozó egybe-gyültekre emelte kelyhét. És belekortyolt.

Egy korty Titanic.

Nyelvével próbálta kitapogatni az ízeket, de csak fáradt konyakzamatot talált. Semmi csodát... Hát bátran leöntötte az egészet.

Olyan rusztikus rutinnal kapta be, mint egy utcaseprő a reggeli felesét.

Hector hirtelen kívülről látta magát, ahogy megdermed. Tekintete kiürült, mint aki épp epifániában részesül. Aztán eltátotta száját, hogy egy dobhártyaszaggató, öblös bőfögést engedjen ki magából. A hangorkán dübörögve söpört végig a termen, gyomorforgatóan visszhangozva.

Nem volt módja elnézést kérni modortalanságáért, mert felébredt. Általában tudott uralkodni magán az álmaiban, ezért nem értette a bőfögős részt... Vajon miért ordenáreszkodtam? – töprengett, az álom utolsó morzsáit dörgölgetve szeméből.

Ahogy jobban felocsúdott, először annyit észlelt, hogy valami nem stimmel ott előtte, utána fogta csak fel, hogy kireggedett. Kevés idő kellett hozzá, hogy rájöjjön, mi is a probléma: a legenda harang helyett egy festmény lógott a kandalló fölött. Valami

nőt ábrázolt pop-art stílusban, ahogy kacér spiccességgel harisnyát húz.

Feltápáskodott, közelebb ment, megfogta a kép szélét, valamiért alá is kukkantott.

– Agnes! – kiabálta.

Agnes volt Hector bejárónője, aki minden második nap meglátogatta, hogy rendbe szedje a házat.

Mivel nem érkezett válasz, ösztönösen elindult a házi Titanic-múzeum felé, miközben baljós érzések csiklandozták.

Már az ajtónál feltűnt neki, hogy nem látja a falon a riasztórendszer konzolját, magán az ajtón pedig csak egyetlen zár van a szokásos három helyett... Amikor benyitott, ráeszmélt, hogy egy ilyen félművelt könyvtárszobát értelmetlenség is lenne túlbiztosítani, ide már minden óvintézkedés felesleges: a leleteket rejtő tárlók és vitrinek helyett fapalcok fogadták, tele dohos könyvekkel. A gondosan megtervezett és speciálisan beállított világítás helyett egy darab csupasz villanykörte ontotta magányos, sápadt fényét a mennyezetről. Hector elszibbadva járt körbe. Talált még pár megsárgult napilapot, meg egy rakás pornómagazint... Ám féltett kincseinek se híre, se hamva. Nyomtalanul eltűnt minden.

Megcsípte magát, de nem álmodott.

Kiraboltak – gondolta, de már tudta, hogy ennél többről van itt szó.

Megkereste a telefonját, és a sofőrjét hívta:

– Bill! Azonnal jöjjön a villába!

Bob nem javította ki, csak teljesítette a parancsot.

Hector kezéből a mobil a padlóra esett. Lelke léket kapott.

A fuvar érkezéséig fel-alá járkált a házban. A legkisebb Tita-nicra utalást sem találta sehol.

Megbokrosodva robbant a Casino Babilon előterébe, mint aki tudja, hogy a pokol összes démona a nyomában van. Meg sem állt a Titanic teremig... vagyis a New York teremig, ugyanis már ez a felirat virított az ajtó fölött. Hector betrappolt és körülnézett. Minden hajós dekoráció eltűnt, az étterem bármelyik szomszédos kaszinóé lehetett volna. Átvágott a helyiségen a játéktér felé.

Hátha ott kevesebb pusztítást végzett ez az... anomália, vagy bármi is legyen ez a megmagyarázhatatlan.

Nem lepte meg, hogy valaki az összekötő folyosó falait is megszabadította már kedvenc katasztrófájától.

Kótyagos reggeli vendégek fogadták a játékszámban, gorombán félre is lökött az útjából néhányat, miközben űzött vadként meresztette vérben forgó szemét. A falakon új képeket talált. Az egyik a Brooklyn híd mása állt, a másikon a Chrysler Building madártávlatból, de talált még hajnali csendéletet a Central Park-ról, meg egy 1920-as évekbeli utcaképet is. Tematikailag a játékszoba a New York terem folytatása lett...

Hector hangosan dohogott, majd elkapta egy arra poroszkáló bóbítós lány karját.

– Mi történt itt? Ki csinálta ezt?

– Hogy érti, uram...?

– Hol az összes Titanic?

– A mi...?

– A hajóm!

– Milyen hajó?

– A Titanic, amely 1912-ben jéghegynak ütközött és elsüllyedt! – leereszkedő türelemmel magyarázta az elkerekedett szemű lánynak ezt az egyértelmű dolgot.

– Sajnálom, Mr. Delano... Sosem voltam jó történelemből...

Hideg sértettséggel meredt a nőre, mint egy veterán érsek az eretnokság apostolára. Amikor a tudatlan alkalmazott hisztériázva próbált szabadulni tőle, elengedte.

Eszébe jutott legutóbbi születésnapja, amikor Titanic alakú tortával kedveskedett neki a Babilon személyzete – mint minden születésnapján –, de mivel addig csak az egészséges állapotú hajó lett marcipánból megalkotva, ezúttal némit újítottak, ami nem nagyon erőltette meg a cukrászok fantáziáját, mivel a kettétört hajó mai állapotát szemléltették, melyhez elegendő volt két kupac csokoládé-kuszaság, a törmeléksávot pedig katonaképpen elszórt kókuszreszelék alkotta. Hector el volt ragadtatva.

Mivel a mobilját otthon hagyta, elkérte az egyik krupiéjét, aki nyirkos örömmel oda is adta neki.

Amikor beütötte a keresőbe, hogy Titanic, csak egy angol múzeum egyszerű dizájnú weboldala jött fel, ahonnan megtudta, hogy a hajógólem Anglia és Amerika között közlekedett, a háborúk alatt pedig kórházhajóként szolgált, aztán 1949-ben kivonták a forgalomból. Az elsüllyedt Britannic híres testvérhajója volt. Aztán ünnepélyes nyugdíjaztatása után az ingázó luxushajó egy liverpooli kikötőbe került. Csak egy böhöm kiszuperált állóhajó, és kész. Megszokott látvány. Legendátlan. Semmi érdekes nem történt vele.

Hector hőсібől vízi dísz lett, egy folyami bútordarab. De hogyan történhetett ez?!

– Katasztrófa nélkül a Titanic szart se ér! – őrvöngött magában a férfi.

A múzeumon kívül nem sok érdemi találat érkezett, de Hector tovább kutatott. Egy városnézős cikkből arról is értesült, hogy manapság nem sokan látogatják a múzeumhajót a turistákon kívül, és tulajdonképpen a benne üzemelő Michelin-csillagos étterem tartotta már csak fenn. Azontúl a hajó felújított helyiségei rendezvényekre, konferenciákra és esküvőkre bérelhetők, szombatonként pedig retró diszkó dűbörgött a központi szalonban. Képeket is talált... Elhűlve látta, ahogy két túlsminkelt negyvenes nő a Titanic ikonikus, faragott díszlépcsőjén pózol.

Még mindig abban bízva, hogy ez az egész csak egy nagy-szabású átverés része, felment egy szakmai weboldalra, ahol az 1900-as évektől kezdve minden jelentősebb óceánjáró váratlan útvonalmódosítását összegyűjtötte egy fanatikus hajórajongó, mindenféle elérhető mellékinformációval együtt. Hector kitöltötte az online űrlapot, hogy milyen hajóra kíváncsi és melyik évből, így tudta meg, hogy a Titanic 1912. április 14-én este, jégveszély miatt megállt és bevárta a hajnalt, hogy a látási viszonyok tisztábbak legyenek. Végül sikeresen kikötött New Yorkban.

Hector leroskadt egy marasztaló puhaságú fotelbe. Nem adta vissza gazdájának a mobilt, kezében szorongatta és révetegen bámulta, mintha fontos hívásra várna.

„A krupiéfiú nem merte visszakérni tőle, amikor pedig olykor-olykor megszólalt katonán főnöke markában, hagyta csörögni. Hectort sem zavarta. Tán meg sem hallotta.”

Néha maga elé motyogott holmi zagyvaságot valami hajóról, néha bögött, néha prüszkölt, néha káromkodott, a személyzet pedig hiába kínálta bármivel, nem állt szóba velük. Elszállt erről a világról... A vendégek csak annyit láttak, hogy ül ott valami szerencsétlen szerencsejampec, akinek talán nemrég nyelte el minden zsetonját az egyik játékgép.

Hector Delano a kora esti órákban végzetes agyvérzést kapott.

Holttestét a mentősök, a vezetőség kérésére, a konyhán keresztül cipelték ki, nehogy a vendégek játékkedvét szegjék.

A mentőautó távozása után a Casino Babilon konyhája – mint ebben az időszakban minden nap – házi főzésű ingyen fagyaltot osztott az épület előtt, turistacsalogatás gyanánt. Mindenki kapott belőle, de előbb a nők és a gyerekek.

Lutter Imre

Törött ország

*Akkor ránk ordítottak: dobroje útra!
És mintha értettük volna,
haptákba vágtuk magunkat,
hátrahagyva a puha ágyat,
a tiszta lepedőt és az álmaink.
Pedig nem értettük a szavakat,
ahogyan alig emlékszünk már
az otthon melegére. Hogyan
szűrődik be a béke az ablakon át
reggelente a fehér szobába.*

*Örökké éberem vagyunk,
mégis tompultan bámulunk
a lábunk elé, leszegett fejjel.
Állunk a fal mellett, mint akit
kivégezni hoztak ide.
Nem nézünk a másakra,
és rettegünk minden szótól.*

*Mint a betonba fúródott lövedék,
úgy repeszti szét az idő
életünket. Koszos ujjunk, Isten
kezén a mutatóujj, testünk
düledező rom csupán.*

*Az utcaport felverik a menetelő katonák.
Elesetteken át lépdél a sereg.
A sivító zajban mindenki süket,
a boltban megrohad a hús, a tej,
mégis az éhségtől fordul ki a gyomor.*

*Nem emlékszünk az érintésre,
ahogy súrlódik a bőr
s a szerelmet követeli
tányérsapkás rend helyett.*

*Tiéd a nyomor,
te szegény, te árva,
te végletekig megalázott,
lenézett és meggyötört,
te mindhiába,
te megtört,
szanaszét tört Magyar.*

Boldogh Dezső

Adalékok Szvatopluk Tímea történetéhez

Való igaz, diktatúra volt, de nem proletár vagy emberarcú, meg olyasmi, ahogy az efféle rendszereket a fontoskodó történészek jellemezni szokták. Helyette hús-vér futballsztárok és utódaik paradicsomi köztársaságaként került végül az ország történelmének legfényesebb lapjai közé! És nem sejtette senki, hogy mindezt valójában az 1954-es berni vb-döntő vezető bírójának, Lingnek köszönhette a nép, az ő tökös angol természetének, hidegvérű, makacs hiúságának, mely holtában sem engedte meggyalázni néhai nagynénje, Szvatopluk Tímea emlékét!¹

I.

A két idegen, akik a rejtélyes telefonhívásokat követően meglátogatják, nem kínálnak túl sok választási lehetőséget. Eleinte zavartan bólintgat csak a javaslatukra, és rövid tárgyalás után kezét nyújt, majd visszaül asztalához, hogy tovább kanalazza tiszaháti módra készült káposztás cvekedlijét.² A bizalmát elnyerni fokozottan próbáló vendégeket kénytelen megkínálni a cukrozott furcsaságból, ám azok az első falatok után döbbszent arccal tolják arrébb a tányért, és cinikusan méregetik a futballbíró, miközben különös, töredezett nyelvükön, egymás közt olyasmiket suttoznak, mint pl. hogy „ki volt az a marha, aki egy ilyen receptet kitálalt...?” – ő pedig félig nekik, de inkább csak úgy maga elé, mindössze ennyit motyog: „Márpedig én így szeretem, így tanultam a készítését...” Távozásuk után Ling befeszül, megmakacsolja magát, Szvatopluk Tímea közelében töltött ifúságának képei karvarognak a fejében, a Devonsírban töltött nyarak, a korán árván

maradt fiút féltő szeretettel gondozó nagynéni emléke, aki az élet fontos dolgaira tanítgatja akkoriban:

„Látod William, most megmutatom, hogyan csináltuk mi a cvekedlit, otthon, távoli hazámban, a Tisza mentén...” Ling gondolatai a világbajnoki döntő vezetése közben egészen máshol, egy messzi múltban járnak,³ viszont szomorúan eszmél rá, hogy a mérkőzés vége felé 3:2-re vezetnek a németek. Amikor a 86. percben, felülbírálv a partjelzőt, Puskás szabályos gólját megadja, elégedett gúnnnyal szemléli a hülye skót dühkitöréseit, majd mikor a hosszabbítás után az Aranycsapaté lesz a világbajnoki cím, valódi béke költözik a szívébe.

A titkos tőzsde azonnal bukni kezd, számos nagykutya öngyilkos akar lenni, forródrótok izzanak – nem hatott a fiúk üdítőjébe csempészett mikro-LSD, a háttéralkuk, lefizetések... A kényes operatív szerződéseknek annyi, borulnak a valutaalap 30 éves tervei – igen, a magyar győzelem átírja a történelmet is, ne kérdezzük miért, úgysem értenénk, szóval nem így volt betervezve. A rendszer leváltása elkerülhetetlen, a szovjet elvtársak is belátták. Az új garnitúra végre valóban emberarcú, hatalmat kapnak, de meg is érdemlik, a dolgozó nép kedvencei, s ők is egyszerű gyermekei a népnek. William Ling az összefüggésekről mit sem tudhatott, igaz több mérkőzést már soha életében nem vezetett, de legalább a lelkiismerete tiszta maradt.

II.

Puskás Öcsin jól állt a vezérkari tábornoki egyenruha, Bozsik Cucu köztársasági elnökként népszerűbb volt, mint Mátyás király. A termelés 1000 százalékon dübörgött, hamar megalapozva, ahogy ma ismerjük, az ország gazdasági térnyerését. Minden üzemben akadt rádió majd tv, a kedvencekről szóló állandó közvetítésekkel. Czibor belügyminiszter, Kocsis és Hidegkuti a parlament örökös elnökei nemcsak a kitüntetések, az autogramokat is bőkezűen osztogatták, az évtizedek sodrában az ország bohém jóléte egyre gyarapodott.

Volt személyi kultusz? – igen. Néhányan túlzásnak találták, amikor 1978-ban az USA visszaszolgáltatta a Magyar Királyi Koronát, és a koronaékszerek közé odakerült Sebes Gusztáv aranyozott műfogsora is. Vagy akár a közemberek – a kiváló dolgozók, akiket a régi, sötét időkben még sztahanovistának neveztek, 1500 százalékos teljesítménnyel az Aranycsapat tiszteletbeli tagjai lehettek, az ilyenek megítélése is persze elég vegyes volt. Az sem tűnt fair eljárásnak, hogy Puskás unokahúga lett pl. az MLSZ elnöke, aki egyébként utálta a focit. De amikor a nemzeti ünnepeken az öregfiú miniszterek beálltak passzolgatni, fejleggetni a lakosság közé, minden probléma elsimult. Az emberek elfogadták a személyi kultuszt, az Aranycsapat élő tagjairól elnevezett közintézményeket, a Lóránt-hidat, a Buzánszky teret, a Czibor körutat stb. – még Budai II-ről is volt egy kalandpark –, egyedül a későbbi generációk játékosai nehezményezték ezt a szokást, némi joggal. A közismerten sértődékeny és hiú Albert nehezen bírta feldolgozni Puskás Öcsi kajánságát – „mit akarsz, te már egy keksz vagy” – igen, a Császár, aki szintén nyert egy vb-t, és három Eb-t, azért többet érdemelt volna.

A Puskás Akadémia már a hatvanas évek végétől átvette az ELTE, a SOTE és a hasonló egyetemek funkcióit, emiatt is bírálták Magyarországot a „fejlett Nyugaton”, noha az életszínvonal már akkor is vagy hatszor felülmúlta a nyugat-európai átlagot, de az Oxfordból, Cambridge-ből, sőt, az USA-ból pár szemeszterre idekuncsorgó oktatók lelkes hada miatt e bírálatok idővel abbamaradtak. Amikor pedig Bozsik Cucu, amúgy Szent István király módjára, a távolból meggyógyította a 68-as események miatt magát felégető Jan Palach sebeit, senki sem mert többé kekeckedni e futballnagyhatalmi állammal, melynek mellesleg Trianonban elcsatolt területeit a környező országok szép sorjában, őszinte tisztelettel visszaadományozták (beleértve a Ferenc József földet és néhány csendes-óceáni szigetet, az ott lakó rajongók kérésére). A KGB, MOSZAD és a CIA emberei – komoly fizetségért – a tatai edzőtáborban gyakorlatoztak, az év minden időszakában, kipróbált mesterek vezetése alatt.

Az NB I-ben megszorodtak a nyugati sztár csapatoktól igazolt / honosított vendég focisták, de kikötés volt, hogy a magyar bajnokság színvonalához méltó teljesítményt kell nyújtaniuk, így max. 2-3 Real- vagy Bayern-játékos szerepelhetett csak egy idényben. A női futball csak szilveszter délután, fél óra terjedelemben volt megengedett. A Szovjetunió szétesését követően Magyarország az egyetlen hely a keleti blokkban, ahol hírből sem ismerték a nélkülözést, a forradalmat, az adósságot. Igaz, megmaradt az egypártrendszer, családi, rokoni vonalon, és a továbbörökített futballgének reményteljes jövőt ígértek. William Ling, a hajdani bírő, idős korára megkapta a letelepedési engedélyt hazánkban, s gyakran ellátogatott a tiszaháti vidékek felé, megidézve nagynénje, Szvatopluk Tímea emlékét,⁴ aki, ha nem lett volna, talán minden egészen másképp történik.

[„Szvatopluk Tímea 1889 tavaszán egy tiszaháti kis faluból érkezik Londonba, mely nagy meglepetésére korabeli. Szőr Csársznál talál munkát, ahol nem csupán szoba, de konyhalány is lesz. Álláshalmozása nem tetszik a házvezetőnőnek, Penelopé Finkelsteinnek, akit éppen ezér Tímea megfojt és fel darabol, majd másnap dél után el ás a kertbe egy hortenzia bokor mellé. A ház vezetőnő hiánya szerencsére nem tűnik fel Szőr Csársznak, mivel a ház ura magának és másoknak való. Tímeát közben bezippantja a viktoriánus London valamint a konyhai teatúzhely fülledt légköre; elhatározza, hogy szélhámos lesz: főként a párnákat és a paplanokat kezdi el lehúzni.” (...)

(Ez a szöveg, amelyet most közléteszünk, több helyről összegyűjtött, zsánerszerű jeleneteket, önéletrajzi töredékeket tartalmaz Szvatopluk Tímea életéből. Egyfajta szinopszisnak is nevezhetnénk, bizonyos részeit William Ling futballbíró különféle magyarországi felmenői készítették, a maguk helyesíráásával, az 1920-as esztendőkből.)]

¹ „A szálak Tímeához vezetnek, akinek ujjain a detektívek megtalálják a lóbőr nyomokat. A bíróság kötél általi halálra ítéli, ám kérésére megengedik, hogy álmai városába, Párizsba szállítsák, le gijotimozni. A korabeli Londont megrázza, hogy a tétlenségre kárhoztatott Szőr Csársz, önmagát ajánlja fel le gijotimozásra, hogy a lány életbe maradhassék. A nemes lelkű ítélőszék mindezt könnyek között fogadja el. Azonban Szőr Csársz váratlanul közli, hogy csak viccelt, és elutazik egy agárversenyre, Nyúhempisírba. Az önéletrajzi regény utolsó sorait Tímea aközben írja, hogy már tolják is befele Párizsba a gijotim alá. (...) Kevesen tudják, hogy Szvatopluk Tímea kivégzésének napján a párisi állami prizón különtermében vadi új gijotímot üzemeltet be. Tímeának reggel 6 órára volt jelenése, ám a kicsomagolás, az összeszerelés és a kipróbálás meglepően sok időt vett igénybe. Az ítéletvégrehajtó és segédei izgatottan rohangásztak le és fel, hol egy kallantyút igazítottak be, hol egy csavart húztak feszesebbre, olykor egymást is akadályozva.

– Mi ez a fejtelenség? – kérdezte egy idő után Tímea diszkrét mosollyal, csak hogy oldja a feszültségüket. A hóhér és segédei hálásan nevettek fel a segítő szándék e megnyilvánulásán, és onnantól kezdve sokkal magasabb hatás fokkal dolgoztak. 11 óra is elmúlt már, amikor egy nagy fej kápoztta kettémetszésével a lezúduló gijotim penge élességét is le csekkolták.”

² (...) „Mivel a hóhér egyébként szakács volt, segédei pedig kukták a börtön kifőzdéjében, ebédre rá adásúl káposztás cvekedlit terveztek készíteni maguknak, megkérdezték a hölgyet, hogy nagy baj lenne-e, ha a kivégzést 13 órára halasztanák, és meghívnák a példás türelmű elit éltet is dézsönére. A nagy lelkű meghívást Tímea örömmel fogadta el.

A jó hangulatban eltelt munkaebéden az ítéletvégrehajtó meglepetten látta, hogy Tímea – tiszaháti szokás szerint – nem csupán megborsozza, de alaposan meg is cukrozza a cvekedlit.

„Mon győ!” – gondolta hóhér, de nem mondta ki, nehogy véletlenül megsértse vendégét.

– Életemben nem ettem még ilyen ízletes káposztás cvekedlit! – jelentette ki egy dupla adag be burkolása után Szvatopluk Tímea, és rá gyújtott egy goló ászra.

„És ez minden bizonynyal már így is marad” – gondolta a hóhér, de nem mondta ki, egyrészt tapintatból, másrészt pedig azért, mert nácisztkus személyisége hálás volt az elismerésért, melyet egy olyan Nőtől kapott, a kinek a fejit kis vártatva maj le gijotimoza és a kibe a gijotim össze álitása közbe halálosan bele szeretett.”

³ (...) „Kevesen tudják, hogy mikor a dézsöné után Tímea és a hóhérai vissza tértek a munkájukhoz, s a gijótím ablak nélküli teremébe léptek, már ott várta űket egy orvos szag értő, és a Hivatal részéről egy intelligens Lény: egy bírósági Titkár. Hogy a Halál be álltát meg alapítcsák, tudományosan és hivatalosan. Ekkor viszont váratlan ki aludt a villany. A Hóhér ekkor Tímeához hajolt és a fülébe a következőket súgta:

– Na most jól figyeljen, egy be építet segédem a trafó házba le kapcsolta a vilanyt a mint látható. Kilencz lépésre Öntől: ott van a nagy láda fűrészbör a le zuhanó Fejnek! Maga csak bújon bele a fűrészbörba annak is a leg aljára! De előte: vetközön anya szótt mesztelenre, erre kérem. Nálam van a kabátom alatt egy választási Malacz, hiszen terveim szerint nem soká Urnához fogok járulni. Vetközön gyorsan, és ruháit adja reá a Malacra, mellyet gyorsan én le fejezek!

Tímea úgyis tett. Ruháit reá adta a választási Malaczra és ű maga elbújt jó mélyen a fűrészbörba. A Hóhér gyorsan be tojta a gijótím alá a le kötözöt Malaczot, melly visítva adta ki Lelkét le zuhanó Gijótím alatt. Ekkor viszsza jött a vilany.

Most fontos pilanat következet: fel kellett mutatni a le hullot fűrészbörboros fejet a protokól szerint ám mivel a Malacznak haja nem volt, a két fűlinél fogva lehetett csak ki emelni a fűrészbörbörbör. Ez volt aza pillanat a mikor a Hóhér le bukhatot és reá jöhetek volna a Turpiságra...

– Micsoda egy löfejú Nő volt! – szólalt meg und dorodva az orvos szag értő. – Épen ezér el is tekintek atól hogy meg tapincsam a pulzusát.

– Valóba érdekes arczu – mondta a bírósági Titkár visza fogódottan, mert ű volt a környéken a leg tévedhetetlenebb és aztis tudta hogy Halotat semi szín alatt nem becsmérelünk.

A Hóhér meg könyebúlt. A segédek pedig már pakolták is bele a hulla zsákba a sertés testet és akkor megint el ment a vilany. (...)”

(Itt a szövegromlás már olyan mértékű, hogy képtelenség zöld ágra vergődni. A lejegyző utód romantikus lelkületét ismerve azonban bizonyosra vehető, hogy a végkifejlet hepiendes.)

⁴ Néhány levél s versike is fennmaradt Szvatozluk Tímea lánykorából, köztük pl. ez is: Széna bogja (1881?) „Van nekünk egy széna bogja, / Abba alszik farkas, róka, / Nagyapának ott volt sztrójkja. / Bogjába él januártól, / Szűrcsől teát szamovárból. / De a nyúl is bebe néz, / Vele szénát csemegez.”

Vass Tibor

Semlény a Sziklában

*Anyám, a Tóth Györgyné,
született Hámán Kató Szocialista Brigád vezetője
költészetnapelőkészítő gyűlésre hívja a tagokat.
Nőtársai kijönnek mélyből,
a Szikla gyomrából a hegybelek alagútjain,
a vezénylőben álló plexifal, a tervtábla mellől az ebédlőbe,
ahol természetes fény érheti őket.*

*Szeretlek, mint a természetes fényt, és ott termek,
ezt már apám mondja és egy időre ott is terem a Sziklában. Épel-
méjüket a hallgatólag gyermek, kit alkalmasint fenekelnek,
nem kérdőjelezi. Ők a szülők, a kegyetlenség és a jóság,
a Sziklát, Lillafüredüket hagyják örökre nekem.
Eljártsszák nekem az atomvillanást jobbról.*

*Nem keveset kell a Sziklamélyből gyalogolni
a költészetnapelőkészítő gyűléshely gyanánt szolgáló
ebédlőbe az ún. felíróknak. Anyám felíró.*

*Ha gyűlés van, Tóth Györgynéék, született Hámán Katóék
helyett a plexifal, a tervtábla egyik oldalán tükörírással
egy másik munkásmozgalom írja fel a légtérben mozgó
objektumok helyzetét több emeletes sorban, ki-ki a választása
szerint görnyedve, guggolva vagy térdepelve a vele szemben ülő,
különböző fegyvernem-képviselőknek,
hogy együttesen lássák el a honi légvédelmet.*

*Anyám két okból lett légvédő brigádvezető.
Egyrészt ő tudja egyszerre a legtöbb repülő objektum-nyomot
a tervtáblán vezetni, miközben olykor,*

*kitüntetésvesztés terhe mellett képes helyrerakni
a felírókat irányító diktorokat,
akik közlik vele a felírandó adatokat,
másképpen minden brigádtagnál előbb
ő tudja az Ódát tükörírással leghamarabb leírni.*

*A légvédelemről tudom, hogy van értelme,
a tükörírt Ódáról nem vagyok meggyőződve.*

*Anyám tartja a frontot. Hisz a tükörírt Óda leggyorsabb,
nélkülözhetetlen mibenlétében.*

*Gyűlés van, ki kell jönni a Sziklamélyből,
megbeszélni a költészetnap összejövetel pontos helyét, idejét,
pedig ez minden évben ugyanaz, itt van.
Úgy intézik, hogy a költészetnap előéjszakájában
a Hámán Kató legyen szolgálatban,
a segédkező kiskatonákkal együtt ki tudjanak szökni egyszerre
a tervtábla mellől az emléktáblához,
végül is mindegy, csak tábla legyen, meg a szoborhoz,
hisz a szobor is itt áll már az idő kezdete óta.*

*A színdarabidőre annyi a honi légvédelemnek,
elő kell adni az Óda-allegóriát:
elmondani, hogy a költészetnap lényege
egybevág a felírók életlénységével:*

*1/ költők a vers egyik oldalán mint tükörírók,
közeliükben a nekik adatokat diktáló,
a kitüntetésvesztés terhe mellett helyrerakandó diktorok,*

*2/ középen a verstest, ami maga
Dr. Szóllós Henrikné, született Marton Márta Klára,*

*3/ szemben a különböző fegyvernem-képviselő olvasók,
akik így együttesen látják el a védelmet.*

*A költészetnapelőéjszakai kiszökéseken
anyámék rendre előadnak egy színdarabot. Itt.
Évről évre egyre jobban sikerül a József Attilát játszó nőalaknak
– ki más lenne, mint anyám –
a Herman Ottóék lillafüredi Pele-lakjából
kölszönzött díszletek közt eljátszania,
milyen rezzentésten arccal gusztálja
Dr. Szöllős Henrikné, született Marton Márta Klárát,
ahogyan lágy emlőit rezzenteti Herman Ottó íróasztalánál,
a díszlet legnagyobb ablaka előtti ellenfényben,
miközben Herman Ottóné,
született Borosnyay Kamilla kézírata felé hajolgat.*

*Rezzentet Márta huncutan, hajolgat,
nyújtózkodik a tárló távolabbi sarkai felé,
mintha ott érdekesebbek lennének a Kamilla-dolgok.*

*Anyám idővel egyre nagyszerűbben szólaltatja meg,
hogy van ebben a hajolgatásban egy furcsa hang,
ami hol éles és rövid, hol hosszabban, szinte csengve sírlódó –
nem karcog, nem zörög; azzal még nem tud mit kezdeni,
talán a rezzentettrész pirszingje
és az üveg édesközöskoccanása lehet.
Erre fény sose derül.*

*Ilyenhangúnak képzelgeti anyám József Attila
és Dr. Szöllős Henrikné, született Marton Márta Klára
édesközöskoccanását. A test és az üveglap között hol nő,
hol csökken a szóköz, formálógnak hosszabb sorkizárt,
dőlt betűs részek, rövidebb kövérek.
Az áthúzásos részek nem kevésbé mutatósak.
A szüette tárló fölött kirajzolódó sziluettek
Kamilla szépségére rímelnek,
ettől Herman Ottó lesz igazán boldog.
Ha te a távolság akarsz lenni, akkor én az üveggolyó,
és a megkapás lesz maga a vers.*

*Anyám ej, de szépen játssza ezt most, alig néhány órája itt,
pedig jó ideje nem görnyed, nem guggol, nem térdepel
valósággal az élők több emeletes sorában.*

*Képes előadni, hogy a tárló üveglapja úgy hívja magához
a test-előt, hogy az gyönyörében belehomorul.
A rezzengett lágyság elvész a szabálytalan-szép,
víznyelőszerű mélyedésekben,
máskor az szippantja maga felé, domboríttatja az üveglapot.
Hegyek, völgyek között zakatol a verslevonat.*

*Gusztálják az író társak közül sokan,
a jelenség alatt hogyan áll meg az idő addig,
amíg megírja magát a vers.*

*Gusztálnak a Kassákot, Illyést, Móriczot, Kosztolányit, Berdát,
Fodort, Reményiket, Berdát, Kodolányit, Némethet,
Tamásit játszókat, de még a Herman Ottót alakító is,
kire cinkostársként nem szól rá szerepében Kamilla.
Ő minden évben elmondja, hogy a versben
nem utolsó sorban neki köszönhetjük,
hogy ahol az én ekszem, az a lágyság.*

*Lágyság a fejednek benőhetne, mondja Török Sophie,
született Tanner Ilona Irén Lujza Kamilla, ki is mozdul
a társaságból, irigykedve keres egy másik ellenfényt,
ahol Szabó Lőrincen kívül őt nem stírozhatja más.*

*Játszani is engedd, jegyzi föl még anyám,
hol a lágyságrezzengett melege, hol az üveglap hidege
adja át előbb teljes lényegét a másinak,
egyszer a hidegebb melegül,
másszor a meleg hidegül hamarabb.
A rövid közzjáték azon melegében*

*a kiegyenlítődő hőfok lesz maga a vers.
Anyám az Óda és a világ kölcsönhatása.*

*Mielőtt még elkezdik a Pele-ház falára rögzített
IGE-ittjártunk-emléktábla avatás eljátszását,
elképzeli, hogyan fogja megkérni Dr. Szöllös Henrikné,
született Marton Márta Klárát, mutassa meg végre,
hol van itt a fürdő, melyik véka alatt rejtegetik,*

*kell itt lennie egy fürdőnek valahol,
már megbocsássanak, de Hernádkakfűredet
joggal nevezik úgy, ahogy, hiszen Pávai-Vajna geológus úr
Tompá Mihály kérésére az idei Múzeumok Éjszakájára
mégiscsak feltárja ott a termálvizet,
erről szól a 26. Légyott, meg arról is, hogy talál ugyan itt is,
Lillafüreden, de nem hagyják, hogy fúrjon tovább,
hogy megtalálja az odalenn buzgó vesék forró kútjait,
s amit megtalál, arra ráépülhetett biztosan a fürdő,
máskülönben miért lenne füred a Lilla,
miért Fürdő az Újság, amiben írónak írnak el
a lányemlőrezzentető művészettörténészt.*

*Megkérem dr. Szöllös Henrikné,
született Marton Márta Klárát, mutassa meg,
hol van a fürdő itt, hadd invitálhassam meg egy közös ázásra,
biztosan a szobrunk közelében lesz valahol,
igen, ez jó ürügy a közös szobrunkat közösen megnézni,*

*ő velem szemben áll majd, megkérdem, mit szól hozzá,
hogy a róla, a hozzá írt szavaim
az ő árnyékaként vetülnek mellém,
a kőre, aminek támaszkodom,
majd behunyom a szemem, és rezzenéstelen,
szoborszerűen nyugodt arccal langymeleg pirszingnek
vagy Szinvahideg üveglapnak képzelem magam.*

*Évről évre magasztosabban adja elő anyám
ezeket a monológjait.
Minden évben irányba ültet a vértitkos ebédlőben,
jól nézd meg, fiam, mondja,
innen, ebből a természetes fényből kevesen látják,
hol született az Óda.*

*Dr. Szöllős Henrikné, született Marton Márta Klára és
Török Sophie, született Tanner Ilona Irén Lujza Kamilla
a mosdóba vonulnak. Sophie a kezeit mossa,
Márta a fogait, hogy nevetése tiúndéribbnek tűnjön
a kerek fehér köveken, s vegye észre ezt anyám
a közös Lillafürdőkeresés közben.*

*A színdarabban kezdettől fogva szerepelek én is.
Kiképzésem rendre eljátszom Herman Ottóék
tőszomszédságában, a Zalka laktanyában,
előadom az atomvillanásokat jobbról,
szerepem szerint Szentléleken és híradóként
Nagyhársón is védem a honi léget, szolgálók
sorkatonaként a Sziklamélyben, szétszedem
a tervtáblát. Így ülök én a nevében is Sziklafalon.
És keresem a fürdőt Lillafüreden, innen, a Pávai
sétányról is nézem, Tompa hogy fúrat Hernádkakon.*

*Anyámék a díszletből itt hagynak tegnap éjjel egy s mást.
Hermanékhoz vissza kell vinni a könnyű szellőből,
a hegyek sörényéből, a törékeny lombokból,
s vissza azt a furcsa hangot,
ami talán a pirszing és az üveglap találkozásából eredhet,
s vissza a Sziklamélybe, ahova tartozik,
a költészetnapelőtti éjsötétet,
a vértitkos ebédlőbe a fényt, amelytől világlik agyunk,
hisz egymás nélkül sötétben vagyunk.*

Elhangzott Miskolc város költészet napi ünnepségén,
a lillafüredi József Attila-szobornál, 2026. április 11-én.

Guvat Málna

Holttér

*Hinger Tamásnak, Járfás Katalinnak
és Zavagyil Évának
hálával és szeretettel*

Kovács úr pontosan harminc éve foglalta el a helyét a cégnél. Harminc éve ült a tágas terem közepén, a 495-ös számú asztalnál, körülötte a többi szorgos dolgozó. Munkáját mindig a tőle telhető precizitással végezte, sose volt rá panasz, és sose kért semmit. Harminc éve ugyanazzal a mozdulattal igazította meg nadrágszárát leüléskor, és mindeddig azt hitte, hogy a világot már minden szögből látta. A kerek évfordulóra előléptetést remélt, ami már régóta esedékes volt.

Ám a közelmúltban felröppent a hír egy titokzatos tollrablóról az osztályon: valaki észrevétlenül élősködött a céges tollak készletén, így amíg nem kerül elő a tettes, senkit nem helyeznek meggondolatlanul magas pozícióba.

Egyik nap, mikor Kovács az iratokba mélyedve teljesen megfeledkezett a külvilágról, egy, a fülét megütő rosszalló megjegyzés rántotta vissza a valóságba.

– Biztos a Kovács lopja a tollakat! Csak ő szereti úgy a munkahelyét, hogy a tollain is annak a nevét nézze.

Kovács felkapta fejét, hátrafordult, és fordult vele a világ is. Látta, hogy a kollégák az egyik hátsó asztalt körbeállva őt nézik, és kuncognak. Majd a hirtelen mozdulat következtében, bár Kovács megállt, a világ haladt tovább, s Kovács elszédült. Ekkor fordult meg először a tengelye körül olyan sebességgel, hogy szembesülnie kellett a szörnyű igazsággal: az embernek csak elől van szeme. De a lendülete itt nem állt meg, rájött a geometriai terrorra is: amíg az iratokat nézi, háta mögött megszűnik a létezés. Vagy ami még rosszabb: valami elkezdődik.

Attól a naptól kezdve mintha minden más megvilágítást nyert volna. Kovács még sosem tapasztalt érzésekre lett figyelmes. A munkahely szilárd oszlopait felváltotta a kétely ingoványos talaja. Furcsa szokásokat alakított ki mindennapjaiban, amelyeket eddig ismeretlen gondolatok szültek. Egyik napról a másikra, megrögzött gyakorisággal pillantott a háta mögé, hogy ellenőrizze a háterszágot. Pontosan maga sem tudta, hogy milyen egy megfelelő háterszág, de feltűnt neki, hogy többen ülnek mögötte, mint azt korábban gondolta. Sőt, egyenesen zavarba jött, mikor tollát a szokásosnál hangosabban tette le az asztalra, és ha netán messzebb vagy közelebb helyezte el magától, mint azt az irodai etikett engedi, mintha sustorgás hallatszott volna.

Megszállottsága igazán csak akkor tetőzött, mikor már mély rettegés fogta el attól, hogy a munkanap végén mindenki szeme láttára felálljon és hazainduljon. Így minden nap megvárta, míg az utolsó dolgozó is befejezi a munkát, és csak azután indult el. Kidolgozott egy új közlekedési technikát is: faltól falig ment, kerülte az utak, folyosók és terek közepét, és sose fordított hátat senkinek.

Egyik nap, mikor felváltva figyelte az iratokat és környezete minden rezdülését, egy másik osztály vezetője hívta be megbeszélésre. Azé az osztályé, amelyre átkérte magát. Kovács a legközelebbi falhoz lapulva közeledett az irodához. Hátát a falhoz szorította, és azt követve lassan, de biztosan elérte a célját. Fekete öltönyét fehér porréteg fedte be, a cégvezető becsukta mögöttük az ajtót.

– Ez volna az – mutatott büszkén az iroda kellős közepén álló asztalra az osztályvezető.

– Ez? – méltatlankodott Kovács.

– Ez. Baj van, Kovács? – kérdezte az osztályvezető a fejét kapkodó Kovácstól.

– Muszáj ezt a számot?

– Mi baja a 222-vel? Kevesen mondhatják el, hogy ilyen jó helyet kapnak itt kezdőként.

– Hát, tudja, ennek a számnak se eleje, se vége... És meg kell hogy mondjam, a számokat sem igazán szeretem: végtelenül, sőt, beláthatatlanul sok van belőlük. Az igazat megvallva jobban tetszene egy jel, mondjuk egy szakasz. Az belátható: van eleje és van

vége. 180 fokos belátást biztosít, ami bár csak az életünk felére ad rálátást, de kellően kihasználja testi adottságaink korlátoltságát – monológja közben Kovács egyszer-kétszer megpördült tengelye körül, és gyanakvóan vizsgálta leendő kollégáit.

– Esetleg szeretné Kovács úr, hogy az egész termet a maga ízlésének megfelelően rendezzük be? Netán tegyük körbe az asztalokat?

– Ó, Isten őrizz! Az még rosszabb! A kör valójában ott kezdődik, ahol végződik.

Az osztályvezető már teljesen elveszett a gondolatmenet zsákutcájában, és csak abban reménykedett, hogy Kovács elfárad a forgolódásban.

– Azt el is felejtettem megkérdezni, hogy miért is kell otthagynia az előző feladatát? – vetődött fel a kérdés az osztályvezetőben.

– Koholt vádak miatt – mormolta Kovács, és szeme apró rángásokkal jelezte, hogy nem akarja részletezni. – Nincs egy sarokiroda?

– Tessék?

– Egy sarok, két fallal közrezárva, a maradék 90 fokra nekem lesz gondom.

Így került Kovács az irodaterem sarkába, a 0. asztalhoz. Első munkanapjától kezdve magabiztosan közlekedett az új irodában. Első dolga a hely alaprajzának kiismerése volt. Kijelölte a legvédebb útvonalat, amin rendszerint napi kétszer halad végig: érkezéskor és távozáskor. Ezt az utat szakította meg a legkevesebb irodaajtó és folyosó. Irodai asztalát és környezetét sajátosan rendezte be. Mindennek megvolt a maga helye és helytelensége. Háta mögül eltávolította a képeket, a takaróelemeket, és az utolsó négyzetmilliméterig átvizsgálta a falat. Látószögének kiszámítása volt az egyetlen aggasztó pont: a két fal találkozása 90,5 fokot zárt be, de ezt már nem merte megemlíteni az osztályvezetőnek. Helyet kiszámolta, hogy milyen átlagsebességgel kell a fejét forgatnia a terem pásztázása közben, hogy a legkisebb valószínűséggel érje váratlan támadás. Egyik nap éppen bal oldalát elemezte, közben keze alatt égett a munka, mikor halk sustorgást, sziszegést hallott jobbról. Mikor a konyha felé pillantott, pletykáló kollégák tekintét keresve, látta, hogy a kotyogót valaki rosszul csavarta össze, és

az a valaki éppen az ő túlbuzgóságáról beszél. Sőt, esküdni mert volna, hogy még azt is megjegyezte: „Nézzék, még a nullát is addig szemléli, amíg kört nem lát benne!” Ezt természetesen az követte, hogy az ebédelő kollégák nevetésben kitörve megfélemeztek a ki-futó kávéról, és az belepte a tűzhelyt.

És valóban igazat beszélt a kolléga. Kovács, ahogy rápillantott az asztalán virító számra, észrevette benne a nulla körkörös-ségét. Gyorsan filctollhoz nyúlt, és keresztben áthúzta a nullát. Ezzel egy kicsit megkönnyebbült. A kör megszakadt, a végtelen kapuit bezárta.

Pénteken, miután mindenki elment, Kovács úr, kabátját karjára terítve, megkezdte a centiméterre kiszámolt fal menti araszolását a kijárat felé. Ám mikor az osztályvezető szobája előtt haladt előre, a jobboldali falat megszakította az iroda ajtaja, bal felől pedig egy sárga tábla állta útját. A sárga táblán egy fekete felirat tükröződött vissza a földön: VIGYÁZAT! CSÚSZÁSVESZÉLY! Kovács megtorpant. Bárhogya számolt, bármilyen szögből nézte az utat, sehogyan sem tudott veszély nélkül átkelni az akadályokon. Bár rettegett a gondolattól, hogy elváljon a faltól, mégis felötlött benne, hogy átpördül a másik oldalra. Tudta, hogy akkor ki kellene lépnie a folyosó közepére, a 360 fokos, tátongó semmibe, ahol a hátát nem védi téglá.

Nézte a sárga táblát. A takarítók már elmentek, a kollégák is hazaszéledtek, de a gyanú ott lebegett a pislákoló neonfényben. Majd hirtelen, ahogy a világítás lekapcsolódott, Kovács megvilágosodott: ő nem megy haza.

Visszament a sarokba, az ő sarkába, és olyan szorosan préselte magát a két fal találkozásához, olyan kétségbeesett akarattal igyekezett nem lenni, hogy a részecskéi lassan elkeveredtek a mészporral és a malterrel.

Hétfő reggel a portás már csak egy furcsa, zakószövet-mintájú kidudorodást látott a falon. Megvonta a vállát, és elvitte az útból a sárga táblát. A takarítónő értesült a falon megjelenő hibáról, így egy meszesvödörrel érkezett, hogy eltüntesse azt.

Kovács úr nem bánta. Teljesen megnyugodott. Végre nem férközhetett senki a háta mögé. Már mindörökké a cégnél marad.

Pétery Dorottya

Tán pontosabban kellett volna fogalmazni

*Elton John feje 8K-ban
rongyos medicinlabda,
Holdvilág-árok rajta az összes ránc,
s ahogy elnézem,
vonaglásként sejlik fel minden tánc,
amit a kispreszóban nyomtunk
a Crocodile Rockra,
abban a hitben, hogy egyszer még
lehetünk valakik
mindahányan.*

Becsületes megtaláló

*Keresem a kék
metrón felejtett
kétszáz gigás pendrájvomat.*

*Rajta készülő
erotikus regényem részletei;
az agyam vagy a zsebem lukas,
lényegtelen.*

*A becsületes megtalálónak üzenem,
ha visszakerül hozzám,
a negyedik fejezetet,
ígérem,
kicsiszoljuk!*

Szelektív memória

*Mondják, R betűs hónapokban
a lányok ne üljenek a kőre,
én persze helyet foglaltam
melletted a köztéri padon,
mert kíváncsi voltam,
mégis mit fogsz mondani,
tisztázás címén,
hogyan hol rontottuk el,
de ahelyett, hogy hol rontottuk el,
csak azt hallottam,
mikor és miért voltam én a hibás,
az agyam pedig fokozatosan
lecsavarta a hangerőt,
szerettelek volna még egyszer
utoljára
megnézni magamnak,
kár, hogy ott volt mögöttem az a felirat:
hajbátor,
gondoltam, milyen hülye név egy fodrászatnak,
miért nem inkább hajbíró,
annak sokkal több értelme van,
és ma már azt is nehezemre esik felidézni,
addigra tényleg őszültél-e
vagy az egészet csak képzelem.*

Nagy Zopán

Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. XIX.

*Ön-időtlen én-tér képek,
könyv-térképek. Ha rejtjelem sejtelem:
fordított tükröből létezem...
kenderbé löbkenÉ idegen rejtjelek,
és mindegyik: kétes lélek...*

(Azaki Nemazaki)

Alicante! Te-te-te-te! – kiáltozta víz alatti kirakat-ketrecéből egy mazári bajom. Terápiás ön-gutáktól: látomásos napszúrásig, rögtönzéses bolyongástól: kísérleti énkép-másig kalandozott a két utazó...

Körülöttük különféle könyvek is heverésztek, s alig észrevehetően mocorogtak, pl. az elégikus atmoszférájú: *A hangzatos magány*, a Nobel-díjas Juan Ramon Jimenez (1881–1958) könyve, vagy Antonio Machado (1875–1939) dráma- és meseíró: *Kasztília mezők* című verseskötete...

Riel Korboncz és Zorpia Zoom feltárás-részletei, részecske gyorsítás-lassításai, avagy: öt nap sűrítménye, kivonata.

Mercado Central: Aventurera El Rincon Perdido, Comida Mexicana, La Guapa Vermuteria, kezdés, belefeledkezés és befejezés itt! A köztes napokban: a tengerparttól (a Cervecería 100 Montaditos-tól indulva): Vár-történeti napszúrás, Latino Fesztivál, egy-két tapasz bár (Tapa-Caña – D’Tablas, Sciroccos, Bar El Cantó, majd:

MACA Contemporary Art Museum*. Remek, ingyenesen látogatható hely a katedrális árnyékában, ahol többek között Miró, Picasso, Dalí, Eduardo Chillida (a baszk szobrász) alkotásai, Victor Vasarely op-art-os szobrai, installációi, Jean-Pierre Vasarely, művészneven Yvaral kinetikus kép-tárgyai (Positive Progressio-i), vagy Manolo Millares monumentálisabb művei is (kiemelt) helyet kaptak...

*A város ókori szívében, a monumentális Santa María-bazilikával szemben található ez az impozáns új épület, amely egy egész ház-

tömböt foglal el, és magában foglalja a város legrégebbi polgári építményét: a tiszteletreméltó Casa de La Asegurada-t, a valenciai barokk építészet kiemelkedő példáját, amelyet 1685-ben nyilvános gabonaraktárként építettek...

Később pedig esti, éjjeli oldódások: Jendrix, Exilio Bar, Old School 44, La Iguana Bar, Toma 2, Old Bar(ique)...

Az éjjeli parton, egy algásodó padon viharvert könnyvek hevernek, tengeri fuvallat lapozgatja őket, néha egymás felé nyitódnak, visszarezdülnek: *Perito en lunas (Holdakban jártas)*, 1933, *El silbo vulnerado (A megsebesült fütyty)*, 1939...

Halott csecsemőnk is éhes, ordít a fejemben, akár egy topor-tyánféreg, de nem futja másra, csak hagymára, száraz kenyér-re! – Jajveszékelt Josefina Manresa, a varrónő, a híres, fiatalon elhunyt alicante-i költő, drámaíró: Miguel (Miguel Hernández Gilabert, 1910–1942) felesége...

(Miguel magyarul is megjelent verseskönyvét, az *Örökös mennydörgést* – *El rayo que no cesa* – Somlyó György fordította és Nagy László költőnk illusztrálta...)

Miközben, az ambivalensen angyali Riel: a *Retro porno* kocsmá-teraszán a frissen megismert magyar párral derűsen dohányzik, tequilákat kóstolva sztorizik, addig a pultnál egy külön figura Zorpiát nézi ki magának, majd speciális szerkezettel, furfangos *futuro-fordítóval* verset rögtönöz.

Alex Broshkov, a siketnéma ukrán művész egy alicante-i bárban magyarul írja be *Napnak ígérve* című szabadversét Zorpia fekete füzetébe:

*Napnak ígérve lett! Nem romantikus nagylelkűségből,
hanem az univerzum aritmetikai tévedéséből.*

A Napnak, mint tudjuk, nincs szüksége emberekre.

Élég neki létezni.

De abban a pillanatban valaki odafent összekeverte az arányokat,

*és a fény képletébe belépett Ő.
Azóta a Nap egy enyhe kétséggel ég.
Néha úgy tűnik, ellenőrzi, hogy a pillantása elég-e
a tovább-égeshez.*

*Ő nem azok közül a nők közül való, akik arra szolgálnak,
hogy díszítsék a teret.
Ő azok közül való, akik miatt a Tér kénytelen újragondolni
a saját értelmét.*

*Mellette világossá válik, hogy hő nem fizikai,
hanem az élő figyelem egyik formája.
És ha egy nap a Nap emlékezni fog arra, ami neki ígértetett,
valószínűleg semmit sem fog követelni.*

*Egyszerűen csak mellette marad,
hogy megértse,
mit jelent valójában*

Égni.

- - -

Aki Pikamos, a vicces finn-argentín pultos is megjelenik (kék tüllben és tüttérében a pult mögüli plafon-résből ereszkedik), mély-hajlással bólint, alámerül – és a sötét, jeges, vermut-sűrítvények és lazított fellegek közé lime- és vérnarancs szeleteket helyez, majd kéretlen tapasztokkal tapasztja a *Zsírmáj Fesztivál*-ról beszédülő, telített szervezeteket...

Zamatok örvénye, matéria-rétegek oldódó kéje, ki a fééényre! Tenger! Achátok, tört topázok, tompa-lila füstkvarcok opálos fénye, türkizek kifordított kékje... Tenger!

Tengert tekintő (k)ő! Kőbe, kövön át néző utazó. Fotográfust néző, majd napba révedő kő. Ő kövön nem marad, kövülete élő daganat... Arcba tekintő, belé merülő (k)ő! Portrékő. Napkő.

Óceán felé néző tenger(szem). Égbe mártott, átlátszó, Napot felmutató kő. Tenyerben rücskös kő, napot, tengert magába engedő. Részleges ön-tenger, belső nap, belső kő. Részletben az Egész nem enyész: visszanéz! Horizont s tengerszint: ki-mozdított pillanat. Bemozdított (ön)arcnapkő...

- - -

Émelygés, kollázs-szerű, zsibbasztó ébredés: Holy Trinity*, restaurált emlék-mások: Három Angyal abszurd nézése, Ábrahám, Sára, logikai kudarc, – () –, hártya, Szentháromság-ikon: *Troica, Tretyakov Képtár, szédület, *Seiobo járt odalent*, Barcelona, zseniális Rubljov-másolat, Carrer Provenca, *Gyilkos születik*, Nyikon apát, Szent Szerгий... Egy vénséges vénember, egy hatalmas tölgyfa, Elonei Mamre...

Tempera, tojás, rozsdá, malachit, cinóber, lapis lazuri... Goszpogyi pamiluj, templom, fa, szikla, asztal, kehely, radoneyzsi Mester... Sponka, polje, luzgá, kavcség, známenscsik... Ikon, krétapor, gráfia, Andrej, látomás hat fia...

Gyionyiszij (ikonfestő) imája, licsnyik, dolicsnyik, asziszt és dvizski...

Felpúposodott kicsi házak, egy utcában végig: háromméteres légyölő galócák... Koccintás, félmosoly, fintor. Gyomorsavak... *Fehér Bárány* sötét masszában, a csatornában...

Újabb álmatlanságból révedve: *Fehér bárány* a lefolyó alatt megnyílt csatornában, véres-fekete masszában... Hív magához, hív, hogy süppedjek belé... Ismétlődő, szünni nem akaró képfoszlányok, ismétlődő éber látomások... *Rész-let-ezd!* – suttogta az egyik elmehang. *Neem! Inkább feledni szeretném...* – rekedve remegte a leíró, és fordult befelé, egyre beljebb: többszörösen is befelé...

Miközben, a Jelenések Könyve által arra is gondolt, hogy (ó és jaj): az utolsó három (az ötödik-hatodik-hetedik) trombitaszó: az egeket most mégsem hasítja fel – és egyelőre az alvilág kapuja sem nyílik meg (teljesen)...

Sajtos Orsi

Kovász

*Kaparós sorsjegybe akarják zárni a ránk szabott időt.
Beleharaptak hegyek oldalába, lecsapolták az édesvizeket.
Nyeljük a mikrobiomokkal dúsított folyadékot.
Kanállal vettük be mellé az orvosságot is. Bár tudtuk,
jó esetben placebo, mégis kértünk belőle.
Az aszkorbinsav összehúzta szájunkat,
nyelvünk hegyére sókristályszemcsék rakódtak.
Ilyen szomjazni.
Ez a mátrix: mintha őzgerincformában lenne a keltetője.
Tésztaszerű masszává összeálló napok ragacsos elegye –
Kifelejtették a reszelt citromhéjat, és a vaníliát.
Valaki megszólította Istent.
Valaki tudja a szerelem légnemű halmazállapotát.
Valaki emlékszik az eredendő ízre.
Valaki, aki eteti a kovászt.*

Felöltőben

*Opálos sávok rajzolataként,
mintha labradorit búrát
tartana valaki fölénk.
A felhő is fűszagú,
és a vizek a kertre estek,
hogy kocsonyás lett tőle
ez az üledékes agyagréteg.
Bal kabáztsebembe túrok.
Kiszakadt s foszlik a bélésanyag.
Ujjammal szétfejtem*

*a rakoncátlan cérnaszálakat.
Egy mély kráter lett így
a szövet és a szatén között.
S mint a bűvész cylinderéből,
innen rántom elő s dobálom
erre a nedves vattaszerű
törtfehér égre a betűket.
A rendezőelv-nélküliség lesz
a motívum vezérszála.
Szavakká állnak össze a párnás,
dúskeblű légrétegeken
ringatózó rovásjelek.
Artézi kutak képmásaiként
lefolyik a kétség.*

Patócs Molnár János

Két román

Nem bírja tovább. Az úttest stabil kékesszürke síkja mozgásba lendül, fehér tarajos aszfalthullámok szántják, mint az Adriát, amikor motorcsónakkal hasították a tükrét, várva, hogy megélik a végtelent. Várták hiába. A napkorong kibuggyan a vörös ködből, egyenesen a szemébe ömlik. Fáj. Fel kell adni. Aludni kell. Bombákkal tartja magát ébren, több mint huszonnégy órája. A kocsiban mindenki alszik. A sugarak égetnek, megannyi lángoló nyílvesző. A sávok hullámzanak. Az út habzik, tajtékzik.

Végre töltőállomás, pihenő. Index, kanyar jobbra. Tankolni is kell. És főleg pihenni. Legalább egy óracskat. Inkább kettőt. Több órányi út meredezik még előttük, mint egy alig megmászható hegy. Az utolsó zeneszám elhangzása után indultak, mert neki elege lett. Terv szerint reggel pakoltak volna össze. De neki mehetnékje támadt. Azonnal. Ötödik éve tölti a születnapját Európa közepén, Csehországban, egy monarchiakori erődítményben dübörgő rockfesztiválon. Ő nem a kalandok, a spontán szex, vagy a drog kínálta csalfa örömek miatt, hanem a zene miatt van jelen. Ő is lehetett volna profi zenész, több együttesben játszott, ám egy ponton úgy érezte, nem éri meg az áldozatot. A fesztiválból is elege lett. Kiöregedett? Lehetséges. Annyi biztos, hogy egy percig sem bírt tovább maradni. Sziszi két éve a párja, és utálja a metált. Szeret utazni, ám inkább otthon marad, mint hogy barátja kedvéért a kemény rockot elviselje. Honvágy? Egy hétnél még sosem bírta tovább, távol a kuckójától. Nem törődött útitársainak morgolódásával. Övé a kocsi, ő rendelkezik vele: együtt jöttek, együtt távoznak, apelláta nincs. Akinek nem tetszik, keressen más megoldást. Zsazsa gúnyolta is a háta mögött, hogy vakond. Meghallotta. Nem akart veszekedni.

Kinyújtózik. Hat órája vezet, fáj a háta, a dereka, a térde. Tesz pár lépést, meg kell szoknia a földön járást. És aludni kell, aludni. Elfelejtette a tanksapkát kibiztosítani, visszalép a kormányhoz.

– Mi van, hol vagyunk? – morgolódik Jojó az anyósülésen.

Botond szétnéz. Dimbes-dombos táj nyújtózik a kora reggeli párás kékségben, sehol egy felhő, kánikula ígérkezik. Sivatagsárgára égette a növényzetet az aszály, az út menti fák mintha megperzselődtek volna. Települést jelző tábla nem látszik, míg a szem ellát.

– Fogalmam sincs – kongja rekedten, maga is megijed saját hangjától. Mióta beültek, és a társaság elaludt, nem jött ki hang a torkán, az utolsó rockos éjszaka rátelepedett a hangszálaira.

– A megtett távolságból kiindulva Pest környékén járunk. Tankolok, aztán hunyok egyet.

– Na ne már – hallja több szájból is, mintegy vezényszóra.

– Nem bírom tovább – hörgi. Kinyitja a tanksapkát, beledugja a töltőpisztolyt. Míg kattog a benzinkút számlálója, kikászálódnak a többiek is. Zsazsa bejelenti, hogy neki a mosdóba kell mennie, Feró és Jojó követik. Botond befejezi a tankolást. Bemegy az épületbe, kifizeti a benzint, vesz két palack hideg ásványvizet és egy Bombát. Visszaül a kormányhoz, és a parkoló árnyékos sarkába húzódik. A többiek kicsámborognak a mosdóból, pánikolnak: Botond, amilyen örült, itt hagyta őket.

– Pihennem kell – kongja ellentmondást nem tűrően.

– S addig itt dekkolunk? Én már azt sem értettem, mi a francnak indulunk éjszaka? – siránkozik Zsazsa.

– Nem akarlak árokba borítani benneteket. Bevackolom magam a hátsó ülésre, ti meg azt csináltok, amit akartok. Van itt pad, fű, bár, lazíthattok kedvetekre.

– Mi lenne, ha én vezetnék? – A lány hangja nem valami meggyőző.

– Mikor ültél kormányhoz utoljára?

– Kábé egy éve.

– Hány sört ittál az éjszaka?

– Nem számoltam.

– Bocsika, akkor inkább mellőzzük.

– Én a múlt héten vezettem, mielőtt elindultunk – mondja Jojó. – Tudjátok, anyu anyagbeszerző. Engem küld áruért, ha egyéb dolga akad. Nem ittam, mert amúgy is megy a hasam.

– Mióta van jogosítványod?
– Nem is tudom, nézzük csak. – Előkotorja a kártyát, betűzgeti. – Hat éve – jelenti ki diadalmasan.
– És autópályán mikor gurultál?
– Nem tudom. Jó, jó, az könnyebb, nem?
– Hát... Beállsz valaki mögé a külső sávba, s ereszted szépen, nyugodtan utána. Betartva a féktávolságot. Semmi előzés, semmi megmutatoménmittudok!
– Jó, jó, ne oktass, tudom, mit kell tennem.
– Akkor startoljunk.
Jójó beül a kormány mögé, Botond az anyósülésre, a többiek hátra.

– Indulhatunk? – kérdezi a vezető.
– Jó, jó, adj gázt! – hangzik kórusban a válasz.
Már rég nem idegesíti, hogy dadogását baráti köre becenévve nemesítette. Nevetve egyesbe kapcsol.

Botond aggódva figyel, hogy Jójónak gondot okoz a sebességváltás. Miközben gurulnak a külső sáv felé, katonai dzsipszerű sötét tömeg húz el előttük. Jójó bejelez, felhajt az autópályára. Vasárnap reggel van, a forgalom csekély, a Suzuki Swift motorja egyenletesen duruzsol. Botond lehunyja a szemét. A tűző nap behunytt szemmel elviselhetőbb. Érzi, hogy a fáradtság, mint egy könnyű pléd, betakarja.

A tábortűz mellett a háztűzről beszél. Hogy próbálta oltani. Hogy mennyire logikátlanul cselekedett. A vízpumpával akart vizet biztosítani, miközben a tűz már lecsapta a biztosítékot. Nem értette, miért nem indul be a pumpa. Berohant a lángokon át a fürdőszobába, ott nem talált vedret, kirohant, át a füst- és láng-falon. Nem kap levegőt. A forróság elviselhetetlen. Odarohan az udvari vízcsapozhoz. Veder van, víz nincs, az apja már lezárta a fagyok miatt. Vissza az üres vederrel a házhoz. Felrántja az ajtót, láng és tűznyelv csapja szembe. Nem lehet, már nem lesz ereje kimenekülni. Keresi a telefonját. A karjáról a szőrt leborotválja egy lángpenge, a bal csuklója vérzik, a telefon sehol. Ki kell jutni, mielőtt megfullad. Végre levegő! Segítség! – ordítja. – Embe-

rek, segítség! Kirohan az utcára, vissza az udvarra, a lángok már a háztetőn nyargalnak. Vége. Vége mindennek. Semmijük sem marad. Elesik.

Arra riad, hogy a házörző finoman harapdálja. Tűzoltókocsik vijjogása hallatszik.

A tábortűz barátságos lángjain túl ülő felvidéki lány, mintha csak rá akarna licitálni az ő történetére, egy hónapja szörnyethalt öccséről mesél, fájó arccal, mint aki mindenén túl van. A srác érettségi előtt szerzett jogosítványt, a sikeres vizsgákért a nagyszülőktől ajándékba egy Volkswagen Polót kapott. A haverokkal ünnepelték friss nagykorúságukat, amikor valakinek ötlete támadt, hogy menjenek gyorsulni. Senki nem érezte akadálnak az elfogyasztott szeszes italokat. Betonoszlopnak ütköztek, csak a DNS alapján tudták azonosítani.

Beveri a fejét. Jojó rángatja a kormányt, bumm, a dzsip, Botond belekap a volánba, nem engedelmeskedik, úristen, nekimegyünk a korlátnak, bummm, Botondnak bevillan, valaki mondta, vagy valahol olvasta, hogy lehetőleg le kell húzódni, a karosszéria valamelyes védelmet nyújthat, de meg is ölhet. Bepréseli magát az ülés és a motorház közti térbe, repülés, bumm, visszacsapódás, bumm, repülés, bumm, mozdulatlanság, csend.

A többire csak hézagosan, mások elmondása alapján emlékezett.

Jojó elsőnek mászott ki a kocsiból. Azt ismételte:

– Nem tudom, mi történt. Én vagyok a hibás. Nem tudom, mi történt.

A Suzuki a bal oldali korlátba fúródva állt meg. Jobboldalt mélységes szakadék. Szerencsére a korlát visszadobta őket. Az első kerekek lehetetlen helyzetben, kifordulva állnak, a gumik laposak. Vajon az ütközés előtt vagy után, a többszöri becsapódáskor pukkantak ki? Ha előtte, akkor emiatt vesztette el Jojó az uralmat a kormány fölött.

Szegény kis kocsi.

Az indulás előtt költött rá százezret, az összes megtakarítását. Hogy minden rendben legyen. Meghálálta.

Senki nem sérült?
Állítólag ezt ő kérdezte.
Senki.

Neki fájt a válla és a bal keze. Jojónak vérzett a homloka, de fájdalmat nem érzett. AZT HITTEM, VÉGE. ÉLÜNK. ÉLÜNK. HÁLA A SORSNAK. HÁLA A GÉPKOCSINAK. HÁLA ISTENNEK. Ez utóbbit a szülei iránti megbecsülésből tette hozzá. DRÁGA KIS SUZUKIM. MEGTETTÉL LEGALÁBB SZÁZÖT- VENEZER KILOMÉTERT. FÉL EURÓPÁT BEJÁRTAD. SOSEM HAGYTÁL CSERBEN.

Azt mondják, zokogott, simogatta a gépkocsit, azt ismételte: szegénykém, és rázta a sírás.

Valaki azt mondta, hívni kellene a rendőrséget. Az ő telefonja már két napja lemerült, a táborban nem volt hol feltölteni. Valaki a kezébe nyomott egy mobilt. Beugrott: 112.

Kérdezték, hol vannak. Nem tudta.

Megérkezett egy autómentő, ő vette át a készüléket. Hallotta, hogy azt mondja:

– M1, huszonhatos kilométer.

Kérdezik, van-e sérült.

Apró karcolásokon kívül semmi bajuk.

A kocsí motorháza félig összenyomva, a lámpák összezúzva, az ütköző leszakadva.

Hogy történt?

Nem tudjuk.

Hányan vettek részt a balesetben?

Ezt a kérdést nem értette.

Az autómentős mondta, hogy a Suzukin kívül egy Cherokee dzsip, két utassal.

Nem beszélnek magyarul.

Hogy milyen nemzetiségűek?

Nem tudják.

A kocsí rendszáma angol.

Akkor oda ment a bal oldalára fordult dzsiphez.

Két vele egykorú fickó állt dermedten a dzsip mellett.

– Sorry, sorry. We caused the accident. We recognize it. Sorry, sorry. Not me. One of my friends.

Az idegenek annyit mondtak, hogy:

– Oké, oké.

Nem látszottak a helyzet magaslatán lenni. Ettől Botond önbi-zalma visszatért.

– Where are you from?

– Romania.

– Do you speak English?

A rövid hajú azt mondta:

– A bit.

Botond lemondóan legyintett, körbejárta a bal oldalán fekvő kéttonnás járművet. Nem értette, hogy tudta az ő kilencszáz ki-lós gépkocsija így felöklelni.

– My father will come here. He speaks Romanian.

Lefagyva álldogált mindenki, úgy érezte, neki kell cselekednie. Elképzelése sem volt a szükséges teendőkről, tette, amit az ösz-töne diktált.

Kinyitotta a Suzuki csomagtartóját, csodálkozott, hogy ki-nyílt. Előbányászta a poggyász alól a háromszögű balesetjelzőt, kimért harminc lépést, elhelyezte. Előkészítette a kocs papírjait, Jojónak szólt, hogy a jogosítvány és a személyi igazolvány legyen kéznél. Megpróbálta kikérdezni, mi történt. Jojó ragaszkodott ahhoz, hogy nem tudja. Elvesztette az uralmát a kocs fölött, ne-kiütközött a dzsipnek, ennyi. Hogy mindez előzés közben tör-tént-e vagy sem, széttárta a karját.

Botond még egyszer mindenkit megvizsgált, hogy nincs-e ko-molyabb baja. A hosszú hajú idegen bal karján tekintélyes, véres horzsolás volt. Az autómentős hallótávolságon kívül telefonál-gatott.

Megérkezett az autópálya-kezelő narancssárga furgonja. Be-futott a rendőrség. Fiatalok voltak, mint ők, úgy tűnt, a feladat meghaladja képességeiket. Megkérdezték, ki vezetett, felvették Jojó adatait. Megpróbálták szóra bírni az idegeneket, az egyik rendőr némettel próbálkozott, a másik angollal. Érthetetlen nyel-

ven ismételtettek valamit. Az angol hatóság által kiadott ideiglenes tartózkodási engedélyt mutogatták. Végre megértették, hogy le kellene rajzolniuk, hogyan történt a baleset. A rajz szerint a Suzuki előzni akart, és nekiütközött. Nagy sebességgel közlekedett. Jojó azt állította, hogy maximum százszal ment, amikor a szalagkorlátnak csapódott, onnan visszapattanva ütköztek a dzsippel. A románok sebességmérője 60 mérföldön állt meg. Az egyik rendőr számítgatta, hogy kilométerben az mennyi. Megkérdezték, készítsenek-e jegyzőkönyvet. Személyi sérülés nem történt, nem kötelesek feljelentést tenni. Egyiküknek beugrott az alkoholteszt. Volt is náluk kapszula. Jojóval többször megfújatták. Negatív. Botond értetlenkedett.

– Akkor minden rendben?

Elmagyarázták, hogy ha feljelentést tesznek, az azt jelenti, hogy kivizsgálják a körülményeket, és megbüntetik a baleset okozóját. A bírság akár 300 000 forint is lehet. Jojó felsírt, hogy az anyja megöli. Ő még egyetemista, nincs saját keresete, elvált szülők gyereke stb. Botond kijelentette, két kilóért vette a kocsit, és elvárja, hogy a neki okozott kárt megtérítse. Jojó zokogott. A rendőrök úgy döntöttek, hogy nem tesznek feljelentést. Viszont a forgalmat akadályozó roncsokat sürgősen el kell szállítani. Az autómentős ajánlkozott, hogy ő olcsóbban megszámlítja, mint a felügyelet. Botond úgy döntött, igénybe veszi a szolgáltatait. Ha olcsóbb. Az illető állította, a felügyelet drága. A narancssárgák várakozó állásponton álldogáltak távolabb. Botond agyán átfutott, hogy összebeszéltek az autómentővel. Netán részesednek a haszonból? Zsazsa értesítette az otthoniakat, jöjjenek értük, hogy hová, még mindig nem tudták. Botondnak végre elárulta az autómentős: Oroszlányba szállítja őket. Ott tárolni tudja a roncsokat, amíg a biztosítóval elintézik a dolgokat, amíg kivonják a forgalomból a szerinte totálkáros Suzukit, amíg a románok találnak valakit, aki elszállítja a dzsipjüket Romániába vagy Angliába, vagy a fene tudja, hová. Neki nem éri meg. Egyikük sem járt soha Oroszlányban.

Vasárnap reggel Papp Béla arra ébredt, hogy kopogtatnak a hálószoba ajtaján. Tudta, baj történt, ettől egyből magához tért. Felesége nehezen lélegezve mélyen aludt, az este altatót vett be. Mióta a fia születésnapjait külföldön ünnepelte, az apa készenlétben volt, úgy érezte, előbb-utóbb baj lesz, a baj elkerülhetetlen, időzítve van, csak az időpont kérdéses. Az sem győzte meg az ellenkezőjéről, hogy Botond százezer kilométernél is többet vezetett balesetmentesen.

– Tessék – mondta a ház ura erélyesen.

Sziszti halálra vált arca jelent meg a nyílásban.

– Baj van, Béla bácsi – suttogetta. – Botiék karamboloztak, szerencsére már itthon, Magyarországon. Boti sértetlen, a kocsitotálkáros. Érte kellene menni. Már ha lenne szíves, Béla bácsi.

Miért, lehetnék szívtelen is, aki nem siet az egyetlen fia segítségére? – gondolta, és mást mondott.

– Megreggelizem, és indulhatunk. Hová?

– Pesttől nem messze történt, az M1-en. Oroszlányba vitték a kocsit. Valami románokkal ütköztek. Majd Boti elmondja. A telója lemerült, és más számról hívott. Feltétlenül ott kell lennem. Elvinne?

– Nem hiszed, hogy a párod sértetlen?

– Hát, remélem, igazat mond, nem szokott nekem hazudni, de...

– Fél óra múlva indulunk.

Sietősen, ám alaposan megreggelizett. Ki tudja, mikor ehet újra? Úgy nevelték, hogy bármilyen korán kel, ne távozzon éhesen otthonról. Szülei túléltek a világháborút, súlyos élettapasztalat szolt belőlük. Felhívta a megadott számot. Fia összefüggéstelenül dadogott, minden második szava: bocsi. Nehezen, de kihámozta, hogy a két románt is el kellene hozni. Úgy érzi, erkölcsi kötelessége segíteni. Nem tud velük kommunikálni, csak a saját nyelvüket értik. Szegedről vélhetően könnyebben hazavergődnek, mint Oroszlányból. A kárrendezést is könnyebb otthon intézni. Különben ő nem olyannak ismerte a románokat, amilyennek a szülei. Zenélt Bukarestben, Temesváron, többször is,

rendes román fickókkal találkozott. Egy másik kocsi is elindult az útitársakért, úgyhogy beférnek a Suzukiba. Megadta az autómentős telefonszámát, ha Oroszlányba érnek, majd tájékoztatja, hova, merre.

Papp Béla nem értette, miért érezte szükségét a fia, hogy az ő Romániában szerzett élettapasztalatait kritizálja. Azonfelül még sosem járt Oroszlányban. Volt egy régi autóstérképe, úgy ítélte meg, a Kiskunhalas–Soltvadkert–Kiskőrös–Dunaföldvár–Adony–Velence–Csákvár vonalon közelítheti meg legkönnyebben a települést. Az autópályát nem szerette, különösen tartott az M0-s körgyűrűtől. Elköszönt a feleségétől, aki Béla szerint mindig túlreagálja a „dolgokat”, és elindultak. Sziszi szótlanul bámult ki az ablakon. Béla örült a csendnek, nem hiányzott még egy aggóató női lélek megnyilatkozása. A lány időnként felhívta Botondot, tájékoztatta, épp hol gurulnak.

A férfi azon töprengett, hogyan viselkedjen a románokkal. A jelek szerint csak a saját anyanyelvüket ismerik; kénytelenek lesznek ezen a számukra ellenszenves jelrendszeren kommunikálni. Romániában született, élete felét ott élte le. Abban a vészterhes időben a román diktátor az ország területén élő magyarokat románoknak nyilvánította, akik előtte ismeretlen okból és eléggé el nem ítéhető módon magyarul beszélnek. Magyarország ez ellen nem emelt kifogást, a hazátlannak, bozgornak csúfolt bennszülött magyar kénytelen volt az „államnyelvet” elsajátítani. Béla a középiskolát román tannyelvű intézményben végezte, minthogy magyar nyelvű hasonló nem volt. Osztálytársainak és tanárainak fele szintén magyar volt. Az egyetemen is voltak magyar tanárai, akik viszont román nyelven voltak kötelesek előadni. Az igazsághoz tartozik, hogy felnőttként ritkán érte inzultus magyar volta miatt. Székelyföldön kapott mérnöki állást, ott alig éltek románok. Miközben nyilvánvaló volt, hogy a román állam egyre türelmetlenebbül igyekszik megszüntetni minden magyar intézményt. Aztán konfliktusba sodródott a hatalommal, noha jobbító szándékkal csak az abszurd termelési feltételeket bírálta. Főleg azt, hogy nyersanyaghiány miatt nem tudták teljesíteni a tervet,

s fizetéselvonással büntették a dolgozókat, mintha ők tehetek volna arról, hogy nem biztosították számukra az utánpótlást. Ezt persze rendszerellenességnek bélyegezték. Az állambiztonsági szervek, amelyek az élet minden területén jelen voltak, jelezték: mindenkinek jobb, ha egy országhatárral arrébb költözik. El kellett hagynia szülőföldjét, és albérletre kellett váltania a saját kertes házát, amit a román hatalom hivatalból elkobzott a külföldre települőktől. „Szerencséjére” meghalt özvegy, gyermektelen nagynénje, örökölt tőle egy ingatlant Szegeden, s immár két évtizede új hazájában kereste a boldogulást, több-kevesebb sikerrel. Ha Erdélybe utazott, hogy meglátogassa fogyatkozó rokonságát, és a román határőr a magyar útlevél láttán udvariasságból magyarul szólította meg, nem váltott románra, még az udvariasság kedvéért sem. Persze nem a nyelvvel volt neki baja, hanem azokkal, akik ezen a nyelven tették számára elviselhetlenné az életet.

Az út mintha egy örökkévalóságig tartott volna. Az autómentő lerakatának udvarán döbbenet láttá a kitört kerekű ezüstmetál Suzukit és a ramaty állapotban lévő, angol rendszámú dzsipet. A többiekért már megérkezett a felmentés, csak a fia kókadozott a romos kocsi volánjánál. Jöttükre kikecmergett, összeölelkeztek, és hadarta, hadarta, mi történt, hogy történt, amiből Papp Béla semmit sem értett. Az autómentős, aki a vasárnapi ebédől állt fel, elmagyarázta, hogy ő hazaszállíthatja a roncsot, de előnyösebb nekik, ha otthagyják, s ő majd kivonatja a forgalomból. Az egész céció csekély hatvanezerbe kerül, számlát ad, el lehet számoltatni a biztosítónál, ha van CASCO-juk. Nem volt, de ezt nem kötötte a fickó orrára. Sokallta a kért összeget. Azon töprengett, hogyan tudna tájékozódni az árakról. Mivel autójavító műhelye is volt a mentősnek, gyanította, hogy sok mindent felhasználhat a roncsból alkatrészként, akár értékesítheti is. Az oroszlányi férfitől nyilván nem kérheti el a konkurencia címét. Interneten informálódhatna, de ahhoz kellene egy számítógép. Végül úgy döntött, megvárja, míg az illető elküldi a számlát, s ahogy hazaérnek, utánanéz az áraknak. Készpénz nem volt nála

annyi, hogy helyben fizessen. Botinak kicsi a jövedelme, nem tudná a kárt rendezni, viszont hitt a barátjának, hogy a kocsi vételárát kiegyenlíti. A vétel óta rá költött tetemes összeget úgy érezte, nem számíthatja fel Jojónak.

Míg a mentős a lepapírozással foglalkozott, Béla odament a románokhoz, akik a lerakat lépcsőjén cigarettáztak. Nem látszottak meglepettnek, hogy miután a nyugati nyelveken kudarcot vallott, az anyanyelvükön szól hozzájuk. Már korábban is tapasztalta, hogy a románok szinte elvárják, hogy velük csak románul kommunikáljanak. Mintha abban a hitben élnének, hogy neolatin anyanyelvük világnyelv. Felajánlotta, hogy elviszi őket Szegedig, ott éjszakáznak, másnap leadják a biztosítóhoz a kárrendezéssel kapcsolatos nyomtatványokat, s felteszi őket a vonatra. A románok arra kérték, hogy egy városszéli benzinkúthoz vigye őket, onnan stoppal igyekeznek tovább. Szerencsére fia csak hátizsákkal utazott, így is alig fért be a románok két hatalmas, láthatóan ólomsúlyú bőröndje a csomagtartóba, kézitáskáikat kénytelenek voltak az ölükben tartani. Az oroszlányi fickónak is segített Béla, hogy megértesse a románokkal: napi ezer forintba kerül a kocsijuk megőrzése, mert a mostani állapotában, betört reflektorral és szélvédővel, bedrótozott ajtóval a magyar rendőrség biztos nem engedné közlekedni őket, akkor sem, ha a jármű mozgásképes. Az irataikból sejtette, rá is kérdezett, rokonok-e, mert mindkettőjüket Chesereunak hívták.

– Unokatestvérek.

Az őseitek pedig magyarok lehettek – gondolta Béla. Hisz a nevetek a Keserű románra ferdített változata.

De véleményét megtartotta magának.

Az úton hallgattak. Időnként a visszapillantóban a vendégekre nézett, bóbiskoltak. Az anyósülésen Sziszi félig hátra fordulva Botonddal susputyolt. Az autórádió halkán zenélt, ha a szpíker fecsegni kezdett, azonnal hullámsávot váltott. Bealkonyodott, míg végre begördülhettek az udvarukra. Vasárnap lévén a biztosító zárva. Papp Béla végiggondolta, mi legyen. Az udvaron

tartottak egy lakókocsit, abban elszállásolhatják a váratlan vendégeket. De elviheti őket a legközelebbi hotelbe is. A két román látatlanban elfogadta a felajánlott alvóhelyet. Volt az udvaron a diófa alatt egy hatalmas asztal, falócákkal, amit saját kezűleg eszkábált a házfelújításkor megmaradt bontott anyagból, s fia használta, ha barátaival kerti partizott. Oda invitálta egy tál pörköltre a románokat, amit távollétükben a felesége főzött. Egy szóval sem szabadkoztak, nekiestek. Vacillált, hogy megkínálja-e őket pálinkával, sörrel, végül is biztonságosabbnak vélte, ha az idegének csak vizet isznak.

Míg étkeztek, megpróbált némi információt szerezni róluk. Szükszavúak voltak. Dés mellől származnak. Laknak-e ott magyarok? Igen, de ők nem tanultak meg magyarul. A falubeliek úgyszólván mind beszélnek románul. Mit kerestek Angliában? Dolgoznak. Egy építő brigád: kőművesek, hegesztők, épületesztalosok, ácsok, burkolók. Főleg házfelújításokat vállalnak, nyílászárócsere, tetőcsere, padlócsere, ilyesmi. Hogy boldogulnak, ha nem tudnak angolul? A menedzserük beszéli a nyelvet; ő intézi a munkavállalási engedélyt, biztosítja a szállást, ő szerzi a munkát, ő egyezkedik a megrendelővel, beszerzi az építőanyagot, és rendszeresen fizet a hétvégén. Nekik nincs kapcsolatuk angolokkal, önkiszolgálóban vásárolnak. Kocsmába ritkán járnak, rendszerint hétvégén is dolgoznak. Elégedettek a keresettel? Igen, többszöröse annak, amit otthon kaphatnának. Egy év alatt gyűjtötték össze a pénzt a dzsipre. Mire kell nekik a dzsip? Vadászni. Vadásznak? Angliában nem, de otthon, ez a hobbijuk. Papp Béla nem állta meg, hogy ne mosolyogjon az angolul nem beszélők angolos fogalmazásán. Ha tisztálkodni, vécézni kívánnak, felajánlotta a fia által, főleg zenélésre, hangfelvételekre használt, az udvarról nyíló, zuhanyzóval, mosdóval ellátott helyiséget. Előzetesen egyeztetett Botonddal, akinek egyáltalán nem tetszett az ötlet, féltette a hangszereit, de belátta, ha már ide hívta az idegeket, a szükségleteikről is gondoskodni kell.

Az üveges verandáról időnként ránézett az udvarra. Láta, hogy a románok félmeztelenre vetkőzve, törülközővel a vállukon

bemasíroznak a stúdióba. Aztán még egyszer látta őket le-fel sétálva cigarettázni. Még sötétedés előtt behúzódtak, a szúnyoghálós nyitott ablakon át jól hallatszott a lakókocsi zárjának kattanása.

Botond és Sziszi felváltva hol Pappéknál, hol Szisziéknél töltötték az éjszakát, ezúttal Béla megkérte a fiát, maradjanak náluk. Szükségét érezte a napi feszültséget némi pálinkával oldani. Együtt vacsoráztak, újra elmeséltette Botonddal a karambolt, hogy másnap a biztosítónál pontosan le tudják írni. Ezúttal a fia, nyilván egyeztetve a barátaival, akikkel hazaérkezésük után sokat telefonált, valamivel világosabb képet rajzolt az esetről. Szerinte a románok a szélső és a leállósáv között lavíroztak, valószínűleg a számukra szokatlan a jobboldali kormány miatt. Jojó megunt, hogy mögöttük nyolcvannal poroszkáljon, mikor szabályosan mehetne százharminccal is, és előzésbe fogott, noha megegyeztek, nem előzget. Közben a románok felgyorsítottak, úgy érezhették, meg kell mutatniuk, mit tud egy Cherokee, ő nem figyelt, és amikor vissza akart váltani a külső sávra, nekicsapódott a dzsipnek. Az utasokkal tömötten is súlytalan Suzuki átvágódott a belső sáv melletti korlátba, onnan vissza a külső sávba, ahol kitört az egyik első kereke, ez fékezhetette le annyira, hogy csak megrongálta, de nem szakította át a szalagkorlátot. Hogy a dzsip miként fordult az oldalára, elképzelése sem volt.

Mire Papp Béla másnap reggel kiment az udvarra, a románok már ott dohányoztak. Bőröndjeik útra készen tornyosultak az asztal mellett. Kolbászos rántottával, kávéval kínálta őket. Köszönet nélkül belapátolták, mintha járna nekik. Telefonált a munkahelyére, hogy sürgős intéznivalója akadt, szabadnapot kér. Főnöke nem kíváncsiskodott, rábólintott. Jóban voltak, sosem románozta. Mint a fiát az iskolában a roma gyerekek. Fia mondta, hogy Jojóval is találkozik a biztosítónál, oda hozza a pénzt. Ez kicsit mindkettőjüket jobb kedvre derítette. A kárbejelentő formanyomtatványt kávézással egybekötve töltötték ki. A két román egymással is vitatkozva jelölte meg, hogy a kocsi hol, mennyiben sérült. Jojó megérkezett, és fizetett. Mondta, hogy

az anyja mégsem ölte meg, mint a mellékelt ábra mutatja, örült, hogy épségben viszontlátta egyetlenjét. A fiúk kezét ráztak a románokkal, és távoztak.

Papp Béla a „vendégeivel” elindult a Szőregi úton a városból kifelé. A MOL-kúthoz érve azt mondta a románoknak, ha nincs kifogásuk ellene, átviszi őket a határon, nincs messze, kábé ötven kilométer. Láthatják, a benzinkút a bejövő oldalon áll, kevés a valószínűsége, hogy a Romániába tartó gépkocsik oda betérnek. Kérdezték, melyik határátkelőről van szó. Úgy tűnt, a földrajzzal nincsenek barátságban. Béla mentegetőzött, hogy Nagylak bizony messze van Déstől, de ennyivel tud szolgálni. Semmi baj, mondták a románok, úgy tudják, arrafelé sűrű a teherforgalom, biztosan kapnak Kolozsvár felé tartó fuvart. Papp dilemmázott, hogy hívja-e fel a feleségét a programváltozást illetően. Úgy döntött, hogy időben nem mértékadó a változás: ha bejelenti a határátlépést, felesége aggódni fog, idegeskedik, számtalanszor visszahívja, amivel elvonja a figyelmét a vezetésről, ami ugye bal-esetveszélyes. Mindenkinek jobb, ha utólag, a befejezett ténnyt közli.

Ahogy átértek a szomszéd oldalra, láttak jó néhány parkoló kamiont. Kipakolta a románok poggyászát a csomagtartóból, a kalaptartóról visszahelyezte az egészségügyit, meg az emelőt, lecsukta a fedelet. Megfordult, hogy egy kézfogással elbúcsúzzon. Utasai már messze jártak, futólépésben igyekeztek a kamionok felé. Drum bun! – kiáltotta utánuk. Válasz nem érkezett.

– Te nem vagy észnél, jó, hogy nem vitted el őket a cseszett falujukba – morgott a felesége, amikor elmakogta, miért tartott sokáig a kárrendezés. – Remélem, nem nekünk kell fizetnünk.

– Hova gondolsz? Erre való a kötelező biztosítás – motyogta Papp Béla elképedve és bizonytalanul. A neje nem szokott ilyen durva szavakat használni. Fogalma sem volt arról, hogy a biztosításuk külföldinek okozott kárra is kiterjed-e, vagy sem, a biztosítási kötvényt sosem olvasta végig. Örült, hogy a letolás a késésért elmaradt.

Szerették volna elfelejteni az augusztusi eseményt, de kimondatlanul és gyakran kimondva, egymásnak feszülve, egymást kárhoztatva, régvolt vétkeket felemlegetve, önsajnálattal, céltalan dühvel rágta őket a félelem, hogy a történet befejezetlen. A változatos kimenetelű rémálmokat már ne is említsük.

Karácsony táján érkezett Papp Botondnak címezett levél a biztosítótól. Béla remegő kézzel tépte fel. Értesítették, hogy 700.000 forintot fizettek Chesereu Mirceanak a neki okozott kárért. Azonnal felhívta a fiát. Nézegetheti az eladó kocsikat, a biztosító jótaált helyettük, a Jojótól kapott összeg felhasználható. Sőt, ha nem lenne elég, pár tízezressel kiegészíti. Csordultig megtelt a szíve hálával, szebb karácsonyi ajándékot nem is remélhetett volna.

Werner Aspenström

„Ez volt az első szerelem zengő sátra”

Jávorszky Béla versfordításai

Világok reggele

Csodás reggel, világok reggele

amikor a teremtő hisztérikusan szórt szét maga körül

kavicsot gravitációt fehérjehalmazokat

üstökösöket rakétákat és havas utakat hóka bőrű

selyemfűikkel és

aszfaltvirágokkal

madarakat dobott a tengerbe halakat a felhők közé

és itt-ott egy-egy istállóban és a fügefák alatt

ártatlan kisfűket és apostoli iratokat

pásztorokat, akik látták a csillagot

és pásztorokat, akik semmit sem láttak

Míg a teremtő le nem roskadt a mennyei fűben

mint egy megfáradt kalapácsvető

és még az állóhelyek népe

is álomra szenderült.

Csodás reggel, világok reggele.

A FÁJDALOM

*A FÁJDALOM nevű hajón nem panaszkodhatunk a koztra.
Fehér és fekete pirulák citrom- és répaszínű drazsék,
irgalmat nyújtó italok kis műanyag pohárkákbán.
Éjszakára külön porció.*

*Azokat, akik mégsem tudnának elaludni,
összegyűjtik a fedélzeten,
hadd vonítsanak a holdra vagy az épp ügyeletes bolygóra.
A többiek maradnak kajütjükben, fekszenek embriópózban,
és magukban azt suttoják: Nem vagy itt... Nem vagy... Nem,
ez lehetetlen.*

*Egy férfi kiköti lovát az Almira-barlang bejáratánál,
és bemegy a bölényekhez és a lovakhoz,
akik húszezer éve nyargalásznak körbe a falakon.*

*Egy nő átmegy nagyanyjával az imbolygó hídon
a vad vízesés fölött, Uppsalában, s elhaladnak
a süteményillatú pékség előtt.*

A Dómhöz tartanak, mely Krisztus és a csókák lakhelye.

Csörömpölve tűnik el a gyógyszereskocsi a folyosón.

*Közedik az Isten áldotta óra,
amikor az eszmélet fokozatosan kihúny.*

A szomszéd tanyán lakó lány citerája fölé hajolt.

*Mögéje lopództam és kioldottam a hajszalagját,
a haja a citerára, az arcába és az asztalra borult.*

*Ez volt az első szerelem zengő sátra,
magasabb, mint a Mount Everest, a Montblanc, a Kiliman-
dzsáró*

és a többi hegy, amivel a tankönyvünk foglalkozott.

*A FÁJDALOM nevű hajó pöfög tovább,
nem akar elsüllyedni*

SOS

Save our souls

Végtelenség és kenyér

*Két infúziós csővel kipályvázva
fekszem, és próbálom elképzelni a végtelenséget.
Leemelem a kórház tetejét,
ahogy a csillagász nyitja ki éjszaka
az obszervatórium kupoláját. Az örökkévalóság
nem sokat változott, mióta legutóbb
magam elé képzeltem: ősz hajú és ráncos,
se nem nő, se nem férfi.
A messzi jégmezőn egy asszony közeledik,
a csillagász felesége jön, szuszog, akár a vekni,
a kezében tartott kenyér, mely fölött
a mazsola édes illata lebeg.*

Jégjelentés

*Ha Ekelőf élne még és ott állna sigtunai lakása
ablakában idén február 19-én
láthatná hogy egy ember ül egy összezsukható széken
a fjord jegén és rángatja az úszót
mialatt egy másik prémkucsmás férfi közeledik
Délelőtt Ekelőf egy most megjelent könyvben búvárkodott
egy férfiről olvasott aki Toscanában született 1452-ben
és azon volt hogy leírjon és megörökítsen mindent
amit csak lát. „Rögzítsd papírra
a zöld gyík farkát és a krokodil pofáját”
S mert fázott, tudni akarta milyen vastag a jég
Várta az enyhülést, hogy megolvadjon a hó
a hónapot mikor hóvirágok kerítik körbe
a város romjait és kint az erdőn ujjongani
kezdenek a hósapkájukat vesztett hangyabolyok*

*A széken ülő férfi nem válaszolt
el volt foglalva a halak nyelvének megfejtésével
A harangtorony négyet kondult és a tanya felől
kávéillatot sodort feléjük a szél.
A két férfi pedig eltűnt.
Ekelőf magára maradt a fjorddal.*

*Ha behunyjuk szemünk és semmit sem látunk,
a szél magában játszhat odakint,
maga írhatja meg önmagát.*

Téli rege

*Soha nem érinthetem meg a széket, amin ülsz,
sem az ajkadat, sem a szemedet,
végtelen messzeségből látom
csupán a partokat,
a hajótörést a hótenger közepén.*

*Igen, hóval telik meg a szoba,
és kopácsoló madarak
népesítik be hirtelen,
egyetlen perc és semmi sem marad,
csupán a csend s a hulló szigetek
Odakint az utcán elhalkul a zsivaj,
a fák tálcán nyújtják át koronájukat,
az utcák kövezetüket,
a harangok kondulásukat.
Hódúnék lepik el a tükröket is,
a vázák liliomjait,
a mandolin húrjait,
megbénul a láb s az akarat,
az utazási kedv, egy temető nyílik,*

*egy hótemető
annak, aki nem halt meg ugyan,
mégis el kell temetni.*

*Soha nem érinthetem meg a széket, amin ülsz,
az ajkad a szemed.*

*Fagyos és csupasz falak mesélnek hólegendát,
szólnak a ködös tengeren történt
hajótörésről.*

A nő, aki az apró csengőben lakik

*Most ismét megszólal a kis rézharang az ágyam mellett. A nő
föl szeretne kelni, mert ismét elfogta a nyugtalanság. Kis csen-
gők csengenek mindenütt, az öregek birodalmában, falvakban,
városokban.*

Néha egy nagy harang kondulását hallani.

*Most azonban csak a kis csengő csilingel. A cserepes növények
feléje sem fordulnak, ügyet sem vetnek rá, közönyösek az ab-
lakban vergődő legyek is, ők tudják, mit akar, azt akarja, hogy
segítsünk neki felállni, átfordulni visszeres lábával az ágy pe-
remén, hogy aztán a lábujjaival elérje a papucsát, kezébe kell
adnunk a fehér botot, és végigvezetni a hosszú előszobán, vi-
gázva, hogy a bot bele ne akadjon a tükrös szekrény terítőjé-
nek rojtjaiba. Az ajtónál megvárni, míg megragadja a kilincset
és nem engedni el, míg egy félfordulattal az ajtónyílás felé nem
igazítja a lábát. Három fordulat erejéig kell támogatnunk a
hosszú és rosszul megvilágított előszobában, és amikor már
visszasegítettük az ágyba, és megigazítottuk a párnát a feje
alatt, bátoríthatjuk, hogy napról napra ügyesebb.*

*Jót tesz a mozgás a lábizmoknak és az ízületeknek, jó a szívnek,
jó minden életkorban, nem árt ezt mindig észben tartanunk.
Korábban, amikor erősebb volt a keze, segített krumplit há-*

mozni, lecsípni az eper szárát, hagymát aprítani, de most már nem tud. Az ember azzal is erősítheti az ujjait, hogy egy kis reszelő segítségével farigcsál egy fadarabot, jávorszarvast vagy hattyút formáz belőle, aztán dörzspapírral simára csiszolja.

A tablettákról nem szabad megfeledkeznie, az új csodaszer-ről az orvosságosdobozban, ami csillapítja a remegést, de túl-adagolás esetén hallucinációt okoz. Ő is látta már egy közeli rokonát, aki réges-rég meghalt, de most ott lebegett az ágya fölött, lehajolt a párnájára és megkérdezte: „Hogy van a mi kis cukorfalatunk?” A hattyú pedig, amit faragott, életre kelt, csapkodott a szárnyaival és félelmetesen viselkedett.

A szomszéd hangosra állította a rádiót. Biztosan azt hallgatja, hogy az amerikai elnököt bíróság elé kell állítani. Amikor a nő elaludt, a szomszéd rádiója pedig elhallgatott, néhány percig úgy képzelhettük, hogy lecsillapodott a világ, kikötött a hajó, és nem hallunk sem vitorlacsattogást, sem motorzúgást. De mi hihetetlen sebességgel száguldunk az űrben, alvók és ébren virrasztók, haldoklók és újszülöttek egyaránt. A Föld 465 métert tesz meg másodpercenként saját tengelye körül és másodpercenként 30 kilométer sebességgel kering a Nap körül, közben másodpercenként 250 kilométeres sebességgel hasítja át a Tejutat. Te fiatal vagy és egészséges, és az útitársasághoz tartozol, felejtsd el a számokat. Én magam nem feledkezhetem meg róla, de ez az én bajom.

Most ismét cseng a kis rézcsengő, még hozzá erőteljesen. Erőnk apad, de erre még futja. Ki tudja, nem szenved-e és érez-e fájdalmat a kis harang, amikor az acélnyelv hozzáütődik, kongatja, dörzsöli és barázdát váj rajta? Milyen kemény a kis harangnyelv hegye az emberéhez képest, milyen kemény és száraz a csengőfala, amit kalapál, az ember lágy és nyálkás szájiüregéhez képest? Mi hangulatosnak találunk egy tehénkolompot, és ünnepélyesnek, amikor egy templom harangja megkondul – ahogy most is idebenn a kis indulatos csengő hangja. Szabadíts meg minket a harangoktól, talán ezért könnyörögnek a haranglábak.

WERNER ASPENSTRÖM (1918–1997) a modern svéd költészet hármas nagy triászának (Karl Vennberg, Tomas Tranströmer, Werner Aspenström) tagja. Egy Isten háta mögötti svéd falucskában született, apját néhány hónappal születése után elvitte a spanyolnátha, így anyja három gyermekével magára maradt. Küzdelmes élete volt, tanulmányai mellett volt favágó, teherautósofőr, sőt sírásó is. Az ún. „40-esek” csoportjához tartozik, ahhoz a nemzedékhez, mely az 1940-es években debütált, és amely radikálisan megújította az addig meglehetősen konzervatív svéd lírát. Első kötete (mely mára már feledésbe merült) még formahű, rímes verseket tartalmazott és csak második kötete (*Kiáltás és csend*, 1946) hozta meg számára az áttörést, a szabadvers használatát. Verseinek egyik állandó motívuma a hó – ebben érdekes módon Csoóri Sándorhoz áll közel –, szinte mindegyik versében havazik, a költő hóleveleket és hólegendákat ír, vagy ő maga a hó, ami azonban sohasem félelmetes vagy komor, hanem puha, mindent elborító természeti jelenség.

Hólegendái, hólevelei inkább a sors keménységét tükrözik, és szelíd fénybe vonják a tájat. Másik fontos ihlető forrása az álom: sok verse billeg álom és valóság határán, úgy, hogy a kettőt nehéz egymástól különválasztani. Utolsó verseskötete, a *Jégjelentés* (1997), amely már halála után jelent meg, kórházban töltött időszakának szomorú lenyomata.

Aspenström költészetével elég korán ismerkedtem meg: húszegynéhány éves koromban Karl Vennberg barátom hívta föl rá a figyelmet, amikor spångai otthonában fölkerestem. Tudtam, jó barátok, hasonló nézeteket vallanak, s a baloldali hullám közepette is igyekeznek megmaradni a tiszta költészet talaján. Vennberg erőteljesebb volt, Aspenström visszahúzódbóbb, utóbbi ezoterikusabb, szikárabb, talán elvontabb is, amit itt közölt versei is bizonyítanak. Magyarul Vennberg 1986-ban mutatkozott be önálló kötettel, Tranströmer 2012-ben, legkésőbb pedig Werner Aspenström egy-egy vékonyka kötettel Tar Károly, illetve Mervel Ferenc, két Svédországban élő emigráns költőnk fordításában. Az új válogatás tisztelgés szeretne lenni egy kivételes, nehezen fölfejtethető, ám érdeklődésünkre jogosan igényt tartó lírikus életműve előtt, mely a közeljövőben jelenik meg a Magyar Napló Kiadó jóvoltából.

JÁVORSZKY BÉLA

Pruzsinszky Sándor

Hősvértől pirosult

Lajos király tépelődései

Dráma két felvonásban

Szereplők:

II. Lajos, Magyar- és Csehország királya

Mária királyné

Ferdinánd, Ausztria főhercege

V. Károly, német-római császár

Lelle, a bába

Brodarics István, kancellár

Báthori István nádor

Török Bálint

Szapolyai János, Erdély vajdája

Bornemissza János, Lajos nevelője

Czettrich Ulrik, testőr és kamarás

Tomori Pál

Szerencsés Imre, kincstartó

Ceremóniamester

Török követ

Udvari nép (táncolók és ödöngők)

Játszódik: 1521 és 1526 között.

Első felvonás

1.

(Dobszó hallatszik. Az üres színpadra Lelle jön be.)

LELLE: Lelle vagyok, a bába. Ott voltam, amikor az Úr ezer és ötszáz és hatodik évében július primáján Candalei Anna ki-

rályasszonyban megindult az élet. Erős vérfolyással bocsátotta ki magából a magzatot. Jószerivel fekete volt az, amikor előbújt az anyja testéből. Sírást nem hallatott és csupaszon jött a világra, körmök nélkül... A koraszülött gyermek arca fekete volt s én fölé hajolva, csöpp kis szájába leheltem. „Az Atya nevében – mondtam – küldd vissza ide ezt a kis lelket.” Ráhajoltam az élettelen testre és belé leheltem másodszor is: „A Fiú nevében küldd vissza ide ezt a kis lelket!” Majd belé leheltem harmadszor is: „A Szentlélek nevében küldd vissza ide ezt a kis lelket!” Majd újra ráhajolva, összefogtam egyik kezén a mutató meg a közbülső ujját, meg a másikon is s azokat egymásra téve, keresztet formáltam velük. Majd ezzel a kereszttel háromszor az idő előtt született mellcsontjára sújtottam. Majd ismét reá hajoltam és belé leheltem a torkába háromszor: „Szent József nevében, anyánk Szűz Mária nevében, az Aprószentek nevében ne távoztasd el ezt a kis lelket!” Újabb három sújtás a mellére, de a lélek még ekkor sem tért vissza a gyermekkirályba, így végül ismét belé kellett lehelnem, s mondván: „Ég küldte, víz teremtetten, föld kivetette, Jézus urunk nevében nem engedjük el ezt a kis lelket.” És amikor negyedszerre is belé leheltem, a pulya színében elváltozott: feketesége kékre váltott, kéksége bíborra, bíbora vörösre és a félig holt megelevenült, felszakadt belőle a sírás... *(hallani, ahogy a csecsemő felsír)* Konduljatok meg hát, budai Boldogasszony harangjai!

(áttűnés)

2.

(Bécsújhely, 1521)

(Károly és Ferdinánd étellel megrakott asztal mellett ül, némán esznek. Távolabbról harangszó hallatszik.)

CEREMÓNIAESTER: *(besiet)* Őfelsége II. Lajos, Magyarország és Csehország királya, Mária királyné társaságában megérkezett.

KÁROLY: *(abbahagyja az evést)* Na, végre. Ideméltóztatott nekik.

(*Lajos és Mária be*)

KÁROLY: (*Lajoshoz*) Nocsak, felséges sógor! Megemberesed-tél, mióta nem láttunk! Hanem micsoda abúzus ez? Három napot késni egy fejedelmi találkozóról?!

LAJOS: (*némi gúnynal*) Üdvözljük a Szent Német-római Birodalom urát! Nemkülönben téged, Ferdinánd sógor, Ausztria főhercege.

FERDINÁND: Mégis, mi történt?

LAJOS: (*ziháltan*) Útközben idejövet – ó, rettenet! – kedvenc apródunkat, Dénest felnyársalta egy vaddisznó! (*Károlyhoz*) Képzelheti, felség, hogy odavagyok...

KÁROLY: Egy apród. Egy vaddisznó. Ezért megvárakoztatni minket?

FERDINÁND: Alig hiszem, hogy Magyarország ezt megengedheti magának.

MÁRIA: (*Ferdinándhoz*) Az a vaddisznó engem is megtámadott, öcsémuram. Csak Lajosunk vitézségének köszönhető, hogy itt vagyok köztetek.

KÁROLY: Köztudott, hogy a magyarok kitűnő vadászok.

MÁRIA: (*egy vérfoltot mutat Lajos ingén*) Íme, a bizonyíték: a vadkan vére... Ezt az inget nem mosatjuk ki soha. Megőrizzük öregkorunkig.

FERDINÁND: (*epésen*) Királylátogatás, véres ingben. Echte magyar vircsaft.

KÁROLY: A tárgyra! Ne húzzuk az időt.

FERDINÁND: Ne bizony, mert kihűl az étel. Ki szereti hidegen a tyúkhúslevest? (*mohón kanalizni kezdi*)

KÁROLY (*Lajoshoz*) Ha jól emlékszem, te kérted a mai találkozót.

MÁRIA: Nehéz időkben különösen fontos a rokonság ápolása.

KÁROLY: A törökre gondolsz, felséges húgom? Megint ijesztget titeket?

LAJOS: Kémeink Nándorfehérvártól délre masszív csapatösszevonásokat jelentenek.

FERDINÁND: Ezekről a csapatösszevonásokról rendre kiderül, hogy csak portyázgatások. Ott van ellenük a végvári katonaság... Mi a gond velük?

LAJOS: *(lazán)* A pénz, a pénz, a pénz.

FERDINÁND: Már vártam, hogy ide fogsz kilyukadni, fenséges sógoröcsém.

LAJOS: El fogjuk küldeni nektek az aktuális számadást: mennyi kellene, mennyink van, mennyit kérünk hozzá, hogy fenntartható legyen a védelmi rendszer.

FERDINÁND: A ti védelmi rendszereteket Ausztria tartsa fönn?

LAJOS: A kereszténységet, az egészséget, egyedül Hunnia védelmezze meg?

KÁROLY: Erről egy bonmot jut eszembe, amit a minap az én jókedvű gyóntató bíborosom sugott a fülembe: ha léket kap egy csónak, kinek kell előbb kiugrania, hogy a lélekvesztő tovább fennmaradjon: a kövérnek vagy a soványnak? *(nevet)*

LAJOS: Az én gyóntatóm nem bíboros. Csak egy fekete kámszás barát. Aki sose jókedvű, amikor a bűneimet ostorozza.

KÁROLY: *(éllel)* Mennyi is vagy te most, Lajos felség? Alig tizenhat? És máris vannak bűneid?

LAJOS: Csak egy, csak egy De ez súllyal nehezedik életemre.

KÁROLY: *(éllel)* Elárulnád nekünk, mi az? Hátha segíthetünk ebben is?

LAJOS: Az enyémre nincs feloldozás. Megbicsaklik tőle az Úristen is.

MÁRIA: Lajos, a bíboros megróna ezért: „Hogy beszélhet így egy keresztény uralkodó?” – mondaná.

FERDINÁND: *(Lajoshoz)* Megbicsaklik az Isten? Micsoda szentségtelen kifejezés ez megint? Ha jól tudom, nagybátyád, Zsigmond lengyel király is intő levelet írt hozzád, pajzánságaid miatt.

LAJOS: *(Ferdinándhoz)* Drága sógor, ne tereld el a témát, mint róka a sajtot.

FERDINÁND: Mint róka a sajtot?

LAJOS: Mennyi katonát tudsz küldeni, ha baj van?

FERDINÁND: *(Károlyhoz)* Szerinted, felség, mennyit tudjak?

MÁRIA: Egy kicsivel többet annál, ami lehetséges, az lenne jó.

FERDINÁND: Egy kicsivel, hugica?

LAJOS: Ha szabad azt kérnem: kevesebb semmit. De azt azonnal!

FERDINÁND: Kevesebb semmi? Ezt kikérjük magunknak, Ausztria nevében! Tavaly is küldtünk nektek ötven zsoldost.

LAJOS: De elfelejtettétek őket fizetni, így végigrabolták Szlavóniát.

KÁROLY: Nos, történelmi léptékkal mérve, a semmi se semmi. A Birodalmi Gyűlés elé visszük az oszmán fenyegetés ügyét.

MÁRIA: Legfőbb ideje, felséges bátyám! A keresztény Európa egysége...

KÁROLY: *(leinti)* Persze, persze... De csak akkor, ha tényleg oly nagy lesz a veszély. Ámde ismerve a magyar és cseh király roppantul túlzó modorát... *(abbahagyja, mert hirtelen Brodarics jelenik meg az Udvarmester kíséretében)*

BRODARICS: Ezer bocsánat, hogy csak így...

LAJOS: Brodarics püspök úr! Mi történt?

BRODARICS: Most érkezett a hír: százötvenezer török Nándorfehérvár alatt!

(Mind felpattannak, a szín sötétbe borul.)

3.

(Álarcosbál a budai várban: színes maskarákba öltözött alakok verbunkos zenére ropják a táncot a háttérben. A színpad előterébe bejön Török Bálint.)

TÖRÖK: *(a táncolók felé)* Hol a király? *(nincs válasz)* A királlyal akarok beszélni. *(semmi válasz)* Hol a király? Senki se tudja? Hogy az a... *(Összevissza forgolódva beleütközik egy szarvakat és ördögfarkat viselő alakba, aki gyerekesen lökdösődve lekapja a táncolók álarcát, és megforgatja őket.)* A csudába, nem tudsz vigyázni, fickó?!

(Az alak ledobja álarcát: a király az.)

TÖRÖK: Felséged?

LAJOS: (kissé kapatos) Mit bámulsz, enyingi Török Bálint? Nem láttál még ördögge vált királyt?

TÖRÖK: (Igyekszik túlkiáltani a zenét.) Baj van, felség! Rettegetes!

LAJOS: Pszt! Ne most, ne itt... Fel ne ébreszd őket... Azt álmodják, boldogok. (A táncolókra mutat.)

TÖRÖK: Szét kell küldeni a véres kardot. Nem tűr halasztást.

LAJOS: Megboldogult tanítóm, vén Bakócz Tamás szerint ami nem tűr halasztást, az már el is enyészett.

TÖRÖK: Elesett Nándorfehérvár!

LAJOS: Akkor te, Nándorfehérvár bánja, hogy lehetsz itt? Ott hagytad a bajban szorongatott váradat?

TÖRÖK: Mea culpa, mea grandissima culpa! Lemondok a posztról...

LAJOS: S ha én, a király nem fogadom el?

TÖRÖK: Az lehetetlen, felség... Mit tehet egy főkapitány vár nélkül?

LAJOS: (lazán, miközben táncra pendül egy ledéren öltözött nővel) Hja! A pénz, A pénz. A pénz.

TÖRÖK: Úgy van. Sajnálatos módon nem kaptam meg a járandóságomat.

LAJOS: Ne képzeld, hogy én megkapom, ami nekem jár... Majd beszélek Szerencsés kincstartóval.

TÖRÖK: Azzal a rókaképűvel? Régóta üres a ládikája.

LAJOS: (lazán) Oda se neki... Majd beszélek a Fuggerrel. Legfeljebb átengedünk neki még egy csipetnyi pénzverési jogot, a többi mellé. De ne félj, a Magyar Királyság nem marad adósod.

(Bejön Mária.)

MÁRIA: Hát itt vagy, királyom? Ebben a maskarában?

LAJOS: Zettrich ötlete volt... Nem tetszik?

MÁRIA: Ördögszarv, ördögfarok. Ízléstelen.

LAJOS: Neked akartam tetszeni, királynőm. Hátha meglátod az anglyalt a farok mögött?

TÖRÖK: *(erőltetetten felnevet)* Haha, milyen szellemes a fel-ség.

MÁRIA: A nándorfehérvári bán mit keres itt?

LAJOS: Behajtja a tartozásunkat.

MÁRIA: Neki is tartozunk?

LAJOS: Nyolcezer dukáttal.

MÁRIA: *(Törökhöz)* És a vár? Aminek ön a főparancsnoka?

LAJOS: Ez az úr azt mondja: Nándorfehérvár nincs többé. Most kezdem felfogni... *(Földhöz csapja a maszkját.)*

TÖRÖK: A maroknyi felmentő bandériumommal még idejében visszafordultam.

MÁRIA: Maroknyi? Könyörgöm, miért maroknyi?

TÖRÖK: Sajnálatos módon nem kaptam meg őfelségétől a hetvenezer dukát várkapitányi járandóságomat se.

MÁRIA: *(Lajoshoz)* Nem felségárulás ez?

LAJOS: Majd Werbőczy eldönti.

MÁRIA: Neked kell eldönteni. Te vagy a legfőbb bíró.

LAJOS: Majd holnap. Holnaptól mindent, amit lehet, elintézek, rendbe hozok. De most kiszellőztetem a fejem! Pihenj csak le, királyném. Mindjárt jövök utánad. *(áttűnés)*

4.

(Lajos és Mária a királyi hálósobában. Lajos az ágyon fekszik, a fején borogatás.)

LAJOS: A fejem! Ezernyi hangya mászkál benne.

MÁRIA: Szólok, hogy hozzanak friss kötést.

LAJOS: Hagyd csak, mindjárt jobb lesz... Mit műveltem én éjszaka?

MÁRIA: Nem emlékszel? Kiütötted magad. Versenyt ittál a testőröddel, Czettrich Ulrikkal, meg azzal a Török Bálinttal.

LAJOS: Akit el kéne ítélnem felségárulás miatt... Ez borzasztó.

MÁRIA: Végy egy nagy levegőt.

LAJOS: Nem látod, hogy tiszta ideg vagyok?!

MÁRIA: A feladatra gondolj: el kell ítélned felségárulásért.

LAJOS: Az egész udvar tudja, hogy adósa vagyok.

MÁRIA: (*hidegen*) El kell ítélned felségárulásért.

LAJOS: Gyűlölöm ezt a szót: elítélni.

MÁRIA: Egy királynak túl kell tennie magát ezen.

LAJOS: Látom a tekintetükön, mit gondolnak.

MÁRIA: Annál rosszabb nekik: a hűtlenség gondolatban is üldözendő.

LAJOS: Gondolatban? Ez lehetetlen.

MÁRIA: Mostantól nincs számodra lehetetlen. Mindent megtehetsz. A házasságunkkal nagykorú lettél.

LAJOS: Mindent megtehetek? Elborzaszt még a gondolata is, királyném. Vén Bornemissza, a nevelőm, kit épp most bocsátottam el, ugyanezt papolta: az embernek, ha király, nincs választási lehetősége. Királyként kell működnie, éjjel-nappal. Csakis így vi rágoztathatja fel országát.

MÁRIA: Csakis így. Ha rettegnek szeszélyedtől, felemelt hangodtól... Ha bizonyítod, hogy szilárdan ülsz a trónon.

LAJOS: Igazából én mindig tudom, mit kéne tennem, hogy féljenek tőlem – de nem teszem meg. Valami árnyékalak visszafog. Éjjelente, ha nem bírok aludni, izzó szemmel néz vissza rám a mennyezetről. Azt sziszegi: ne tegyek semmit, különben lecsap a végzet...

MÁRIA: Miféle végzet? Alattvalóid szeretnek. Jól nézel ki, a termeted derekas, ahogy egy uralkodóhoz illik. És jó kardforgató vagy, mindenkit legyőzől a bajvívásban!

LAJOS: Ezt csivitelik a hízelgők. De a szemükön látom: mekkora hazugság a kiválóságom.

MÁRIA: Az nem lehet, hogy egy királynak, aki erős és fiatal, ennyire ne legyen önbizalma.

LAJOS: S én lázadok is a tehetetlenségem ellen. (kis szünet) Tudnál nekem segíteni, királynőm? A lázadásban?

MÁRIA: Nem vagyok királynő – csak királyné...

LAJOS: Mindig helyén van az eszed. És még a bőrödből is önbizalom árad. (*Magához húzza Máriát, simogatja.*) Ha érzem a bőröd illatát, erősnek érzem magam... Minden egyszerűnek tű-

nik és világosnak a jövő, de csak ha a közelemben vagy. Segítesz nekem?

MÁRIA: Túlbecsülsz, vén szerelmes.

LAJOS: Igen... Mi ketten már a tejfogam hullatásakor is egymás kezét fogtuk. Szerintem jobban ismersz önmagamnál... Találd ki, mit teszek most?

MÁRIA: Összehívod a Királyi Tanácsot.

LAJOS: Ragaszkodom hozzá, hogy te is jelen legyél!

(áttűnés)

5.

(Tanácskozóterem a budai Várban. Hosszú asztal, Lajos az asztalfőn, Báthori, Brodarics, Bornemissza várkapitány, Werbőczy és Mária a királytól jobbra-balra ülnek. Velük szemben áll Török Bálint, kezén bilincs. Hátul egy katona strázsál.)

WERBŐCZI: Kihirdetem a felségsértéssel vádolt enyingi Török Bálint, volt nándorfehérvári bán ügyében a Királyi Tanács határozatát... Enyingi Török Bálint úr bűnös haza- és felségárulás büntetében. Javasoljuk ezért, sújtsa Szent István törvénye alapján a királyi felség öt fő- és vagyонvesztéssel. Fenntartják-e verdiktjüket a tanács tagjai?

BÁTHORI: Bűnös.

BORNEMISSZA: Bűnös

MÁRIA: Bűnös.

WERBŐCZI: *(kis szünet után)* Öfelsége verdiktje?

LAJOS: Vívjon az életéért a királlyal, első vérig. Ha győz, megkegyelmeztetik neki.

WERBŐCZI: Hm... Ilyesmire nincs precedens.

LAJOS: A gyámom, boldog emlékezetű Bakócz Tamás szerint a precedens egy olyan véreb, akinek a helye a király vadászkopói között van. De én most nem vadászok, Werbőczy uram.

BORNEMISSZA: *(vakarja a fejét)* Kedves fiam, felség...

BÁTHORI: *(behízalgón)* Édes Lajos... a lovagkirályok kora rég elmúlt...

LAJOS: De a becsületé nem... Hozzátok a kardokat!

BORNEMISSZA: *(Máriához)* Királyasszonynak egy szava sincs ehhez?

MÁRIA: Én támogatom a királyt abban, hogy az Udvar visszaszerezze szavahihetőségét.

BORNEMISSZA: Én, mint őfelsége nevelője, ellenzem és...

LAJOS: *(melegen)* Apókám, vedd már észre: nincs szükségem többé nevelőre...

(Czettrich, a testőr, behozza a kardokat.)

CZETTRICH: Tehát első vérig. (kiosztja a kardokat)

Nem feledve, hogy a király személye sérthetetlen. Rajta!

(Lajos és Török összeakaszkodnak, vívnak.)

MÁRIA: (Feláll, az ablakhoz lép, tüntetőleg kinéz az ablakon)
Nézni se bírom... Ha baja esnék...

BRODARICS: Nem kell aggódni a királyért. Láttam bajvívni már. Úgy viharzik előre, akár Párizs nyíla, midőn Akhilleusz inába fúródik, ellenállhatatlanul. Látják?

(Lajos támad, Török hátrál, Lajos egy pillanatra leengedi a kardot, Török odaszúr Lajos fejéhez, Mária felsikít, a királyhoz szalad.)

TÖRÖK: Találtam... ugye, találtam?

CZETTRICH: Nincs vér, szerencsére!

LAJOS: A penge éle fogamat karcolta... Csak annyi ez, mint amikor tömést csinál a fogdoktor. *(Mindenki nevet a tréfán, kissé erőltetetten.)*

TÖRÖK: Bocsánatért esedezem, fenség!

LAJOS: Enyingi Török Bálint, szabad vagy. Visszavonulhatsz birtokaidra... Szedj össze minden fegyverforgatót és jelentsd nekünk, hogy készen állsz a harcra, hogy visszavegyük Nándort! *(a többiekhez)* A törvéynapnak vége. Holnap szétküldjük a véres kardot: népfölkelés! Két hét adatik, hogy a zászlósúrak menetkészen a bandériumukkal Rákos mezején legyenek a muszlimok ellen... Menjetek, Krisztus nevében! Két hét múlva találkozunk.

(Mind kimennek, csak Mária és Lajos marad a színen.)

LAJOS: Nos, tetszett az alakításom?

MÁRIA: Úgy beszéltél, mintha saját ellenzéked lennél... És csaltál, csakhogy veszíthess... Azt hiszed, nem vettem észre? Egy pillanatra leengedted a karod, hogy ez a szélhámós dúvad betá-lálhasson. Megölhetett volna! És akkor jönne Ferdinánd a trón-igénnyel. És nekem szívem szakadna meg...

LAJOS: Nincs még trónörökösünk, az igaz... De oly fiatalok vagyunk. Sok még az időnk.

MÁRIA: Nap mint nap fohászkodom a Teremtőhöz, hogy tényleg elég legyen.

LAJOS: S én meghozom neked az áldozatot.

MÁRIA: Áldozatot?

LAJOS: Nem ismered anyám történetét? Belehalt abba, hogy életet adott nekem.

MÁRIA: Ez hát a te bűnöd, amiről beszéltél? Ne félj. Az én egészségem szívós, a hitem törhetetlen. Olyan vagyok, mint a tömény arany. Nem fogsz velem kudarcot vallani.

LAJOS: Akkor te nem látod őket.

MÁRIA: Kicsodákat?

LAJOS: A halottakat. Dübörög a föld alattuk, ahogy közeled-nek... Megannyi páncélos csontváz a felperzselt városok utcáin.

MÁRIA: Ebből elég! Mostantól mindent rendbe teszünk. Együtt, kéz a kézben. Kivel kezdjük?

LAJOS: Egy nyuszifejű farkassal: a kincstartómmal. *(Megráz egy kis asztali csengettyűt, belép Szerencsés kincstárnok.)*

6.

(A palota folyosóján: a színpad másik oldalán. Brodarics, Török, Báthory és Bornemissza beszélgetve jönnek.)

BRODARICS: Szépen beszélt őfelsége, meg kell adni. Már-már úgy, mint egy igazi király.

TÖRÖK: Ugyan már! Mint aki most szállt le a hintalóról.

BÁTHORI: Az a legnagyobb baj, hogy hiszi is, amit mond.

BRODARICS: Két hét alatt összeszedni a bandériumokat? Merész, de nem lehetetlen.

TÖRÖK: De Brodarics uram, népfölkelés, aratásidőben?! Ki fogja betakarítani a dézsmát? A tizedet?

BÁTHORY: Az ám! Nándor messze van. És már amúgy is mindegy. Történt, ami történt. Vonja vissza a rendeletét.

TÖRÖK: Beszélni kell a királynéval. Az tud hatni rá. Nehogy már Szent Mihály-nap előtt elinduljon a sereg.

BORNEMISSZA: A gögös, kacsaszájú Habsburgtól ne várjatok semmi jót! Az ármányának köszönhető, hogy mint nevelőt, elbocsátott Lajosunk... Engem, aki az első szavakat a szájába adtam, aki szép magyarra tanítottam – és most egy idegen nő rabolja el a szívét!

BÁTHORI: Bánja a kánya a kacsaszáját, csak állítsa le bezsongott Lajosunkat.

BORNEMISSZA: Egy osztrák lotyó... Aki ahelyett, hogy szülne, mindennap vadászik és férfimód üli meg a lovat.

TÖRÖK: Alighanem nemcsak azt. *(nevetnek)*

BORNEMISSZA: Ha Lajosunk beszél, ennek a Máriának a szavait mondja... Lefogadom, két hejehuja közt jelentéseket firkál a Ferdinándnak. Igazi böjti boszorka. Bájitallal kábítja Lajost... Valaki látta állítólag Valpurgis éjjelén egy ördöggel hancúrozni.

BÁTHORI: Állítólag?

TÖRÖK: Névtelen bejelentés érkezett a pápai nunciaturára.

BRODARICS: Véletlenül nem maga őfelsége volt ez a kisördög? *(nevetnek)*

BÁTHORI: Nevessetek csak... De én félek: nem ért véget még nála a gyerekkor és azt képzei, játék katonák vagyunk... Keresztül hajszolná, hogy még idén levonuljunk Nándor alá... Közben se élelem, se felszerelés. Vészes hebehurgyaság!

TÖRÖK: Ebből ugyan nem eszik!

BÁTHORI: De nem ám, a kis furkó! (két ujjával mutatja a 'furkót', nevetnek)

(kimennek, áttűnés)

7.

(Az 5. jelenet folytatása. Lajos, Mária, Szerencsés Imre kincstárnok.)

SZERENCSÉS: Felség?

MÁRIA: Kincstartó uram, Szerencsés, látni akarjuk a kalkulust.

SZERENCSÉS: A... micsodát?

LAJOS: A számadáskönyveket, amikben az országlás kiadása-
it és bevételeit mint kincstartóm, vezetted. Mert vezetted, igaz?
Voltál oly szerencsés?

SZERENCSÉS: I... igen... Én nem... szóval mi nem...

MÁRIA: Most igen vagy nem?

LAJOS: (Máriához) Úgy vélem, ez egy igennek tűnő nem.
Pénzembereknél gyakorta előfordul. Jobb, ha megszokod.

MÁRIA: Úgy értsük, hogy nem tudjuk, mennyi a korona pénz-
ze? Mennyit szabad költenie a királynak?

LAJOS: (lazán) Jaj, Mária, ne légy már ilyen indiszkrét. Min-
denkit zavarba hozol.

MÁRIA: Jelenleg hány dukát van a kincstárban?

LAJOS: (Szerencséshez) Könnyű választ kérünk. Uraságod
csak bólintson, ha semmi.

SZERENCSÉS: (bólint)

MÁRIA: Jóságos ég! És hol vannak a koronajavak? A bányák hoza-
déka? A királyi taxák? A városok adói? A kereskedelmi harmincad?

SZERENCSÉS: Zálogban, felséges asszonyom. Elmentek, a
kölcsonök fedezetére. Hogy a végvárakat fenn tudjuk tartani.

MÁRIA: A végvárak helyőrsége valósággal éhezik... Szemé-
lyesen tapasztaltam a Szerémségben! Hová tűnik a koronabirtok-
ok jövedelme?

SZERENCSÉS: Az ünnepi lakomákra, a lovagi tornákra, a
tűzijátékokra megy.

MÁRIA: Nem lesznek többé tűzijátékok.

SZERENCSÉS: Csodálnám. Ófelsége (kis meghajlás Lajos felé)
tudtommal ragaszkodik a szivárvány minden színéhez...

MÁRIA: (Lajoshoz, éllel) A szivárvány minden színe... Ugye-
bár, fontosabb, mint a valóság?

LAJOS: (*lazán*) Nos, te szerencsés Szerencsés, mi a javaslatod?

SZERENCSE: Az aranycsinálás, felség.

LAJOS: Bájos ötlet!

SZERENCSE: Ha felhatalmazást kapnék rá, Melchior mester receptjét ajánlanám, aki már boldog emlékü Ulászló királyunkat is szolgálta volt...

MÁRIA: No és? Sikerült aranyat tojnia?

SZERENCSE: Csak türelem kérdése, felséges asszony. Hogy előhívjuk az ultra matériát. Én máris el tudnám kezdeni. (zsebéből papírt vesz elő, beleolvas) „Végy, Isten nevében, egy fontot tiszta kénből, dörzsöld szét erősen márványkőn, és itasd át másfél font igen tiszta olajjal, amelyet a filozófusok használnak, csinálj az egészből egy masszát, amelyet kis üstbe teszel és tűzben felolvasztatsz. Ennek utána vedd a másik aranyszínű vizet, ki mondatik ájerner, ezt desztilláld háromszor és a harmad desztillációban találsz tüzet a töküveg fenekén és... (*Abbahagyja, mert Lajos egy kézmozdulattal megállítja.*)

LAJOS: Remek! Ezt a Melchiort visszahívjuk. Lesz itt arany, dögivel...

MÁRIA: Elkéstél, királyom. Nem olvastad a prágai híreket.

LAJOS: Prága türelmes hely. Nem ilyen hisztérikus. Ott még engem is szeretnek...

MÁRIA: Melchior mestert Prágában tetten érték, amint aranyat hamisít. S a bíróság a te nevedben halálra ítélte.

LAJOS: Kegyelemben részesítem. (*fejét fogja*)

MÁRIA: Mi a baj?

LAJOS: Megint dübörögnek.

MÁRIA: Kicsodák?

LAJOS: Itt, a fejemben.

MÁRIA: Képzeldsz.

LAJOS: Persze. De furcsa, hogy mihelyt a csatára gondolok...

MÁRIA: Érthető. De szedd össze magad. Légy határozott.

LAJOS: Az vagyok. Amíg itt vagy velem.

MÁRIA: (*átöleli Lajost*) Nem lesz semmi baj.

LAJOS: (*kis szünet után, Szerencsésre*) Ezzel a manóval most mi legyen? csak rajtunk hízlalja itt magát!

SZERENCSEŠ: Bocsánatért esedezem!

LAJOS: Én is, hogy ki kell rúgjalak.

MÁRIA: Kirúgni? Sikkasztásért halálra kell ítélni!

LAJOS: Ne túlozzunk, kincstartó uram aránylag tisztességesen lopott. Mondhatni, szemérmesen, tisztelettudóan. Ha Thurzó uramhoz hasonlítjuk. *(Szerencséshez)* Add elő a lopásjegyzéket. Amit az aranydénárok vándorútjáról vezettél, te szerencsés. Hogy – téged is beleértve – ki mennyit zsebelt be?

LAJOS: *(Szerencséshez)* Mit rémüldözöl? Áthelyezlek Prágába. Csak istállót fogsz cserélni, nem fejet. Hagyd itt a listádat és menj. *(Szerencsés ki)*

MÁRIA: Elismerésem, ezt jól csináltad! Most alighanem fejükre olvashatod, amit a közjavakból eldézsmáltak. Íme, az ész diadala a tapasztalaton...

LAJOS: Félek az észtól, királyném. Hunniában nem vezet sehova. Csak szálldos a vaksötétben, mint eltévedt madár.

MÁRIA: Hát nincs egyetlen ember, akiben behunyt szemmel is bízhatunk?

LAJOS: Van egy ember. Egyetlen egy.

MÁRIA: Ismerem? *(Lajos bólint)*

LAJOS: Brodarics az. Vele talán még megmenthető ez az ország...

Második felvonás

1.

(Ugyanott, öt év múlva. Brodarics és Lajos.)

LAJOS: *(bejön, kis ideig némán figyeli az elmélyült Brodaricsot)* Magadban beszélsz, kancellár uram? Mi történt? *(kis szünet)* Valami nagy baj, ugye? *(kis szünet)* Szulejmán?

BRODARICS: Díszszemlét tartott Sztambulban. Vagy kétszázezer katona vonult fel, egy teljes napon át. Az eget rengette az üvöltésük: „Budára!”

LAJOS: Hát akkor ennek szólt az álmom! Azt álmodtam, hogy bajvívás után a páncélomban aludtam el: de éjjel rám rozsdáso-

dott és reggel a kamarások sem bírták levenni rólam... Szörnyű érzés volt, mondhatom.

BRODARICS: Az álmok Erasmus szerint aligha bírnak beteljesedni. Csak azt mutatják meg, mitől kell óvakodnunk.

LAJOS: Saját páncéltól óvakodjak? Bíz'Isten, szívesen teném. *(kis szünet)* De mondd, jó Brodaricsom, ha ma elindul az a pokoli áradat, mennyi idő alatt érhet határainkhoz?

BRODARICS: Két hónap elég. .

LAJOS: A sereget... szerinted fel tudjuk állítani addig?

BRODARICS: Isten kezében vagyunk.

LAJOS: Ettől félek én. *(kis szünet)* Elsőül mit javasolsz?

BRODARICS: Vessen ki az országgyűlés egyszeri hadiadót minden birtokosra.

LAJOS: Azt képezed, megszavazzák?

BRODARICS: Ha felséged kiáll és meggyőzi őket, minden bizonnyal.

LAJOS: Még Hunyadi Mátyásnak sem sikerült. Pénzt facsarni a kövér zsebeikből.

BRODARICS: Őt ki nem állhatta a nemesség. Mert erős volt. Csak halála óta imádják.

LAJOS: Engem, azt mondják, szeretnek, mert gyengének tartanak. De elátkoznak majd, ha netán felnövök a feladathoz.

BRODARICS: El fogom készíttetni felséged aktuális horoszkópját. Ha pozitív lesz a jóslat, az nagy erkölcsi erőt ad mindnyájunknak.

LAJOS: Gondolod, én kedves kancellárom, Isten is olvasgatja majd? Mátyás királynak, egy héttel a halála előtt a tudós papírszamarak azt jósták, örök életű lesz.

BRODARICS: Mátyás nem hitt a horoszkópokban, mégis megcsináltatta őket a hadjáratai előtt. A győzelmei mindig igazolták a jóslatot.

LAJOS: Senki se kerülheti ki a reménykedés ostoba állapotát. *(kis szünet)* Ki vezesse a sereget?

BRODARICS: Honvédő harcban maga a király.

LAJOS: Én, aki egy macskát is sajnálnék agyonütni?

BRODARICS: Tomori Pált ajánlanám.

LAJOS: A kalocsai érseket? Ne tréfálj.

BRODARICS: Odakint vár, a Haditanáccsal. Jöhetnek?

(Lajos rábólint, bejön Tomori.)

TOMORI: Felség...

BRODARICS: S a többiek?

TOMORI: Palatinus uram, Báthori épp a lányát házassítja.

BRODARICS: Szapolyai nagyuram?

TOMORI Erdély vajdája valami kólikától ágynak esett.

LAJOS: Kólikától? Ismerem ezt a kólikát. Úgy hívják, hogy trónigény.

BRODARICS: Enyingi gróf Török Bálint?

TOMORI: Mézesheteit csurgatja.

(Mária jön be.)

LAJOS: Hát így állunk.

BRODARICS: Példás büntetést javaslok.

LAJOS: Öngyilkosság lenne. Már másnap agyoncsapna valamelyik fegyverhordozója.

TOMORI: Ideje rendbe tenni a dolgokat. Én, ha királyom parancsot ad...

LAJOS: *(leinti)* Ha túléljük, rögtön a csata után. Akkor várom a javaslatodat.

TOMORI Semmi gond, győzni fogunk. Mi ferencesek, mától kezdve minden reggel külön fohással kezdjük a napot. Felidézve a nagy Kapisztrán emlékét. Hogy Isten megtartsa minket...

LAJOS: Ez a része rendben van a dolognak. Mi legyen a következő?

TOMORI: A véres kard. Körülhordozni minden településen.

BRODARICS: Az Országgyűlés, a Diéta szavazzon meg, törvénybe foglalva egyszeri hadiadót.

TOMORI: Sürgősséggel.

BRODARICS: Ajánlja fel az egyház a templomi kincseket, pénzverésre.

TOMORI: S a főurak az arany marhájukat.

MÁRIA: A marháikat? *(nevet)*

LAJOS: Mire gondoltál, királyném?

MÁRIA: A magyar természetre. Nehezen hajlik, könnyen törik, ha marháról van szó.

LAJOS: Az országgyűlés megdolgozása a mi feladatunk lesz. *(Máriára néz, jelentősegteljesen)* A többiért kancellár úr és főparancsnok Tomori uram a felelős. (kis szünet, Lajos feláll, Brodarics és Tomori kimennek)

LAJOS: *(Máriához)* Mondd, miért teszed ezt?

MÁRIA: Lajosom, egy pillanat...

LAJOS: Miért hagytál magamra? Itt ültél, csak hallgattál, kacarásztál. Semmi lényeges nem jutott eszembe miattad! *(Ököl az asztalra csap, idegesen fel-alá járkál.)*

MÁRIA: Szegény királyom, reszketsz az idegtől... Éjjel meg csak forgolódol... Egy jó kiadós alvás kéne neked... Tudod, mit? Idd ki ezt a kelyhet s rendben leszel! Visszatér az erőd, ha kiiszod s ledőlsz...

LAJOS: *(átveszi az italt)* Mi ez, vajákosok itala? *(megszagolja)* Az illata jó.

MÁRIA: Áfra itala. Friss palástfű, fehér fagyöngy, aszaló, kicsinyke kamella, és cickafark, összemetélve, harmadnapig csepegtetett ördögolajjal. Megnyugovást hoz ideggörcsre, alattomos búra. Egy pohárka borral elegyítve izmaidat megacélozza – nélkülözhetetlen egy fáradt uralkodónak. *(Lajos kiissza, mindketten nevetve ledőlnek az ágyra. Sötét.)*

(Kopogás hallatszik, fény vetül a színre. Mária a hátsó ajtóhoz lép, és kinyitja. Ferdinánd lép be.)

LAJOS: Ferdinánd sógor! Ez ám a meglepetés!

FERDINÁND: Kérlek, halkabban! Rangrejtve vagyok itt, mint Wilhelm örgróf, a saját titoknokom...

LAJOS: *(Máriához)* Gratulálok e titkos csomaghoz, királyném.

MÁRIA: Még Brodarics se tudhat róla.

FERDINÁND: Mi, Habsburgok, mindig tisztában vagyunk összbirodalmi felelősségünkkel.

LAJOS: Összbirodalmit mondtál, sógor? Nyilván csak nyelvbötlésből...

MÁRIA: (*Lajoshoz*) Ne vedd rossz néven tőle: kisgyerek korában dadogott.

FERDINÁND: De most fontos dolgot fogok mondani.

MÁRIA: A megbeszélést vadászattal leplezzük. A kíséret a palota hátsó kapujánál várakozik. Induljunk!

(*áttűnés*)

2.

(*A magaslesen. Bejönnek Lajos és Ferdinánd.*)

FERDINÁND: Hol vagyunk?

LAJOS: Gödöllő mellett, egy magaslesen.

FERDINÁND: (*körbepillant*) Biztos. hogy nem hallgatódzik senki? Négyszemközt vagyunk?

LAJOS: Csak én hallgatlak, sógor. Bökd ki a titkodat.

FERDINÁND: Szulejmán Pétervárad ostromára készül. És ti? Hogy álltok a toborzással?

LAJOS: Hm... még nem állt össze a sereg... De nektek is küldtünk segélykérő levelet. Amire még nem válaszoltál.

FERDINÁND: Ezért vagyok itt. (*Iratot vesz elő és olvasni kezdi.*) „A Jupiter bolygó, amely a régiek szerint Magyarország és a magyarok jelölője, száműzve áll az Ikrek jelében, ráadásul a Mars terminusában, így ha most csatára kerül sor, nem arathatunk győzelmet. A királyi felség születésének évfordulójakor a Szaturnusz negyedfény sugarát vetette a Napra, vagyis a királyi felségre nehéz év vár, balszerencsével és szenvedéssel telve. És mivel a Nap a tizenegyedik ház ura, segítőtől, barátaitól segédelmet kapni nem fog. A visszatérésben pedig a felkelő jel ura a Nap, így igen nagy veszélyt jelent a királyi felség számára.”

LAJOS: Mi ez?

FERDINÁND: A horoszkópod. A minap készítettük el Menyhárt mesterrel.

LAJOS: És miért mondod ezt el nekem?

FERDINÁND: Ha Pétervárad is elesik, a ti erőitekkel Magyarország védhetetlen lesz.

LAJOS: Ergo: bújjak el egy csipkebokorban?

FERDINÁND: Jobbat ajánlok: mondj le.

LAJOS: A te javadra?

FERDINÁND: A Habsburg-ház javára.

(Kintről a hajtók kiáltozása hallatszik, majd bejön Mária, kezében vérző nyulat tart.)

MÁRIA: Látjátok, nyulat ejtettem.

LAJOS: Felséges öcséd nagyobb vadra pályázik: azt kéri tőlem, mondjak le.

FERDINÁND: Miért ne? Magyarország így a családon belül marad és megmenekül. Hát nem egy isteni idea?

(Vadászkürtök hangja hallatszik, majd gyors áttűnés.)

3.

(A királyi hálósoba. A reggel fénye épp áttör a nagy függönyökön. A királyi pár még alszik a nagy ágyban, amikor kintről felharsan a vadászkürtök hangja. Mária felpattan, Lajos sóhajtva tápáskodik fel.)

LAJOS: *(dörzsöli a homlokát)* Ó, hogy az a...!

MÁRIA: A reggeli vadászat, tudod. Meghívtad a nádort a gödöllői vadsparkba...

LAJOS: A ménkű csapjon bele! *(fejbe vágja saját magát)*

MÁRIA: Nem használt az Áfra itala? Megint a rémálom a lovasokkal?

LAJOS: Képzeld... itt volt inkognitóban Ferdinánd és felajánlotta a lemondásomat.

MÁRIA: A te lemondásodat?!

LAJOS: Pusztán humanitárius okokból.

MÁRIA: Mi?

LAJOS: Mert hogy végzetes a horoszkópom: vereség, szenvedés, halál...

MÁRIA: A horoszkópod? Mesebeszéd!

LAJOS: Hogyan?

MÁRIA: Menyhárt mesterrel én is épp a minap készíttettem el terólad. Az áll benne, nagy diadalt aratsz a törökön. Itt van az asztalon, nem olvastad el?

LAJOS: Menyhárt mester? Hány ilyen Menyhárt mestert etetünk?

MÁRIA: Mit mondasz? Hogy megnyugodtál? Remélem is! Mert éjjel jó hírt kaptunk: Öszentsége, a pápa pénzt küldött a hadra.

LAJOS: Hohó! *(Örömeiben feldobja a párnáját.)*

MÁRIA: Ne örülj annyira... A pénzzel együtt egy bizalmas emberét is, bizonyos Burgio nevűt. Hogy ellenőrizzen és jelentést küldjön az előkészületeinkről.

(Bejön Brodarics.)

BRODARICS: Ezer bocsánat, hogy lábbal tiprom az etikettet, de sajnós...

LAJOS: *(közbevág)* Pétervárad?

BRODARICS: Elesett. Hősi védekezés után.

LAJOS: *(Brodaricsához)* Ne kímélj, van még valami? Tájfún? Földrengés? Sáskajárás?

BRODARICS: Kint vár az Országgyűlés küldöttsége. Bejöhetnek?

LAJOS: Ne aggódj, titkárok titkára. Megszoktam, hogy lojalitásból ízekre szednek.

(Bejön Báthori nádor, Szapolyai, Tomori és Török Bálint.)

BÁTHORI: Örömmel jelentem, felség, hogy Rákos mezején együtt a főnemesség.

SZAPOLYAI: És a köznemesség? Miért nem azzal kezded? A nemzet törzsökös részével?

BÁTHORI: Miért nem inkább fapapucs? Vajda uram az előfába is belekötne.

LAJOS: Nyugodjatok le, nagyuraim. A lényeg, hogy a Diéta megszavazza a hadiadót. Ezen áll vagy bukik minden... Megszavazzátok, ugye?

SZAPOLYAI: Megszavazzuk!

BÁTHORI: Isten engem úgy segéljen.

LAJOS: Ennek örömére iszunk, urak... áldomás, indulj!
(Lajos csettint az ujjával, erre a szín háttérében szolgálók egy asztalt tolnak be, boros kupákkal.)

LAJOS: Igyunk Magyarországra, barátaim! *(Koccintanak, isznak.)*

SZAPOLYAI: Megesszük őket ozsonnára.

TÖRÖK: Még írmagjuk se marad.

LAJOS: Feltéve, ha megszavazzátok az adót.

SZAPOLYAI: Megszavazzuk.

TÖRÖK: Megszavazzuk!

BÁTHORI: Megszavazzuk!

(Éljenzés, földhöz csapják poharaikat, a háttérben éljenző tömeg, zene és tüzijáték.)

BRODARICS: Milyen szép is ez... Az ünnepély. Még ha nem is tudjuk, mi végre van.

LAJOS: Megünnepelni, hogy legyőztük lelkünk vacogását. Ma mindenki a király vendége.

SZAPOLYAI: Már megbocsáss, felség, de tele voltál sirámmal, mint a törött nyakú veréb... Mitől lettél hirtelen ily gazdag?

LAJOS: A ti elszántságotoktól, hogy megvédték a hazát. Melengeti a lelkem az összefogásotok, magyarok!

(A szín sötétbe borul.)

Harmadik felvonás

1.

(A sötét színen kiáltás hallatszik.)

LAJOS HANGJA: Nem szavazták meg?!

(A szín kivilágosodik, a háttérben a király páncélja falhoz támasztva.)

(Lajos be, Brodariccsal együtt.)

BRODARICS: Eszükben sem volt.

LAJOS: Mondd, Brodarics, mi történik itt?

BRODARICS: Furcsa nép a magyar. Olykor összetéveszti a gögöt a szabadsággal.

LAJOS: Mire gondolsz?

BRODARICS: Egy konkrét gőgre.

LAJOS: Szapolyai?

BRODARICS: Vesztünkre kitátotta a száját.

LAJOS: Akkor még ötszázezer köznemes is kitátja. Egyéb nem fog történni. *(kis szünet)* Mindennap magamon érzem a gúnyos tekintetét: „Az uralkodás férfi feladat s te még zöldfülű vagy hozzá.” Kárörvendve nézi, ahogy vállamra veszem az ördögöt. Tarkómon a forró lehetőséggel futok előre, ahogy egy szabadulóművész a vásári cirkuszban.

(Bejön Szapolyai.)

SZAPOLYAI: Felség, a rákos mezei diéta feloszlott. Nem határoztuk el, hogy a nemesség hadiadót fizessen. A várak fenntartása és a mozgósítás továbbra is a király feladata.

LAJOS: Ezzel a torkunknak szegeztétek a kést – vagyis ki-ki a sajátjának is.

SZAPOLYAI: Felség, ne akarja bebizonyítani, hogy a béka hátán szőr is nőhet... A nemesség ragaszkodik alkotmányos jogaihoz, ez de facto kimondatott.

LAJOS: A bibliai Józsefet is feláldozták testvérei...

SZAPOLYAI: Mert gyenge volt, mint a kutya vacsorája... *(kis szünet)* Mint Erdély vajdája, engedélyt kérek, hogy visszavonuljak székhelyemre.

BRODARICS: S az erdélyi had? Készenlétben van-e már?

SZAPOLYAI: Korai lenne indítani, ha nem tudjuk, merre támad a török.

BRODARICS: A legújabb hír szerint elérték Eszéket. Ebből kiokoskodható, hogy az irány nem Erdély, hanem a Dráva és a Dunántúl.

LAJOS: Elvárjuk tehát, hogy nagyuram haladéktalanul indítsa az erdélyi sereget Tolnára. Ott lesz a gyülekező, holnapután mi is oda indulunk.

SZAPOLYAI: Ahogy felséged parancsolja. Suba subához, guba gubához! *(kis hideg fejbőlintással)* Az Isten óvjon minket! *(kimegy)*

LAJOS: (*Brodarics*hoz) Suba subához, guba gubához... Szerinted mit jelentsen ez?

BRODARICS: Attól tartok, két Szapolyai létezik: az egyik röstelli, ami után a másik vágyakozik

LAJOS: Jó Brodaricsom, félek, a helyzet rosszabb. Mert ez az ember mindig azt kívánja, amit röstell. Elixír neki a szégyen. Ha nem ő lesz egyszer a király, vesszen inkább minden...

BRODARICS: Felséged hogy képes ilyet feltételezni? Mint mindannyian, a maga módján ő is szereti ifjú királyát.

LAJOS: Mint hangya az esőt. Mint disznó a kést.

BRODARICS: Nem ő az egyedüli, aki itt túlértékeli magát.

LAJOS: De titkon mindannyian azt gondoljátok, gyenge fickó vagyok.

BRODARICS: (*kissé túljátszva*) De felség!

LAJOS: Afféle fordított Mátyás király, igaz? Amihez nyúlok, odavan. Kinek hiányoznék, ha eltűnnék csendesen?

BRODARICS: Senecánál olvasható: felmagasztosul, akinek pajzsa a szorgos alázat.

LAJOS: Senecának könnyű volt. És neked is, Brodarics, úgy fűzni a szavakat, mint a gyöngyöt. Irigyellek: van valamid, amire büszke lehetsz. Én meg csak futok-futok a tett után, amit vár tőlem a keresztény világ.

BRODARICS: De talán még utolérhetjük. Szulejmán serege még nem érte el a Drávát. Mire eléri, Báthori bandériuma meg szállja a gázlókat. Sok arra a mocsár, feltartja az oszmánt addig, míg Szapolyai és Frangepán Kristóf serege megérkezik. Így kiegészülve neki gyűrűközhetünk a csatának. Mit szól hozzá felséged?

LAJOS: Így elsőre tetszik a terv.

BRODARICS: Hogy megvalósulhasson, kell néhány apróság. Például ne essen pár napig az eső, Báthorinak ne gyötörje lábát túlzottan a csúsz, sikerüljön a török előtt a gázlókat titokban tartani és így tovább.

LAJOS: Pofonegyszerű...

BRODARICS: Persze, nem tudjuk, Szapolyainak mennyi katonája van. Amikor erről faggattam, az volt a válasz: „Bokorból ugrott ember ne legyen kíváncsi.”

LAJOS: Bokorból ugrott ember... Valamikor mind azok voltunk.

BRODARICS: Én csak egy kancellár vagyok, nincs kutyabőröm. A származásom bizonytalan. Mit mondhattam erre?

LAJOS: Legfőbb ideje elrendelni a mozgósítást. A vármegyék és a jobbágyság... A véres kard körbehordozása...

BRODARICS: Már megtörtént. Volt, ahol csirketolvajoknak nézték őket.

LAJOS: Csirketolvajoknak? (*készerűen mosolyog*) Brodarics, te író vagy, nemcsak egyházfi. Megírhatnád egyszer e rémségeket. (*Bejön Mária.*)

MÁRIA: Gyorsfutár jött: Szulejmán tegnap átkelt a Dráván.

LAJOS: Elkéstünk: Oda a kiváló haditerv...

MÁRIA: Mi lesz most?

LAJOS: Már holnap táborba szállunk. Tehát a gyülekező hely: Tolna. (*Brodaricsnak*) Add ki a parancsot a zászlós uraknak és a vármegyéknek: mindenki a király táborába!

BRODARICS: Istennel mindenki a király táborába! (kisiet)

MÁRIA: (*Közelebb megy a kitámasztott, fekete páncélhoz, nézi.*) Eddig csak lovon láttalak benne... Ellenállhatatlannak tűntél... Sorra megnyerted a párviadalokat...

LAJOS: Ha felöltöm, most is erősnek érzem majd magam.

MÁRIA: Szapolyairól azt tartja a pletyka: éjszakára se veti le...

LAJOS: Nyilván azért van legbelül is neki... Ha egyszer nem lehet páncél az emberek csupasz szeretete! Tudod, mit? Ha túl-élem a vérontást, ha megvédtük Hunniát, új életet kezdünk. Vagy abbahagyjuk ezt a régit: lemondok a trónról Szapolyai javára. Hadd gyűjtse be az erős ember a dicsőség művirágait... Nekem, ha lesznek, se kellenek... Velem tartasz-e akkor is? Vagy másodszorra jobban tetszene egy kívül-belül páncélos alak?

MÁRIA: Nekem te tetszel, királyom. S tudod, miért? Mert nem tetszel magadnak.

LAJOS: Ha nem lennék király, elengednék minden köteléket. Eltűnnék egy lélekvesztőben. Sodorjon az ár, amerre akar. De tudom, hogy nem térhetek ki, ahogy Herkules se a Hydrának becézett szörny elől.

MÁRIA: Erről jut eszembe: tegnap a Herkules-szobor mellett egy török koldust láttam alamizsnáért óbégatni. Nagyon különös, nem?

BRODARICS: *(betoppan)* Ezer bocsánat, hogy már megint...

LAJOS: Tudom: a török koldus...

BRODARICS: Még hogy koldus?! Bertram Csausz, a szultán követe!

SZULTÁNI KÖVET: *(Bejön, ledobja koldusgöncét, kicsit meghajol.)* Üdv néked, Lajos király! A világbíró padisah parancsára álruhát öltve jöttem, hogy ne maradjon rejtve az igazhitűek előtt lelketek roppant káosza... És a pogány Herkulest idéző szobrotok előtt, amint dölőfösen lenyisszantja a szörny fejét, Allah bűntetését kértem a ti fejetekre is, király!

(Közben bejön Báthori és kihúzza a kardját, teátrálisan a követ felé suhint.)

BÁTHORI: Sértegeted Magyarország és Csehország királyát, te kutya?! Miszlikbe váglak ám!

BRODARICS: *(a követ mellé lép)* Nyugalom, Báthori uram, nyugalom! Ez itt most a diplomácia.

LAJOS: Csikorogjon a kicsorbult mosolyod, akár az enyém. Látod? *(mutatja a torz mosolyt)*

(Bejön Czettrich és Török Bálint.)

CZETTRICH: Nicsak, egy igazi török!

TÖRÖK BÁLINT: Egy paradicsommadár.

CZETTRICH: Mulatságos.

TÖRÖK BÁLINT: Még hogy diplomácia! Ezek a kutyák Nándorfehérvár őrségének szabad elvonulást ígértek s a végén – mindenki tudja – lekasabolták őket... Bilincsbe verni a nyomorultat! Herkules lábához kikötni, hogy levizeljék a budai kutyák!

KÖVET: Beszélj csak, gyaur, beszélj. Szavaid szennyos kavi-sökként hullanak a semmibe... A legyőzhetetlen padisah a fá-

tum erejével hatalmasodik felettetek! Nem fogsz megmenekülni te sem, Allah engem úgy segítjen!

TÖRÖK BÁLINT: *(Lajoshoz)* Felséged tűri ezt?

LAJOS: Mindenki távozzék. Négyszemközt kell beszélnem a követtel.

(Mind kimennek, Török Bálint kivételével.)

TÖRÖK: Maradok. Mint testőrparancsnok, én vagyok felelős a király testi épségéért.

LAJOS: *(a követhez)* Halál követe, ne kímélj. Halljuk a hadüzenetet.

KÖVET: A padisah különös kegyelméből ma még a béke követe vagyok. Tudjad: csapataink tegnap átkeltek a Dráván. Az igaz hit diadalittas harcosai két napon át szakadatlanul meneteltek a hadihídon! Te pedig két napot kapsz, hogy énáltalam nyilatkozz: elfogadod-e az athnamét, mint a Seregek Urának legkedvesebb alattvalója? Ha igen, hajatok szála se görbül, ha te is úgy akarod, király. Ha nem: Allah legyen nektek irgalmas!

TÖRÖK: *(a követhez)* Kutyafejű, befejezted? *(Térdre löki, és megbilincseli.)*

LAJOS: Mit művelsz?!

TÖRÖK: Ott rohad majd a Vár kazamataiban...

LAJOS: Megtiltom!

TÖRÖK: Elfelejti, felség, mit műveltek Nándor védőivel? Ezért valakinek felelnie kell!

LAJOS: Kioldozni! Ez parancs. Magyarország arcát nem csúfíthatjuk el. Kíséretet adsz hozzá, egész a Dráváig.

TÖRÖK: Legalább hadd korbácsoltassam meg, csak egy kicsit, útravalóul.

A hírnevem! Hogy Török Bálinttal nem lehet kukoricázni!
(Odalentről ekkor lantkísérettel egy gúnydal hallatszik fel.)

DAL:

Az a hírös Fejér vára
Török Bálint nagy szép háza
Töröké lett izibe, izibe!
Lajos király deli bánja

A nadrágját nem találja
 Úgy fut el, úgy fut el...
 Török Bálint mit se bánja,
 Nem lesz többé ország bánja,
 Megszalad! Megszalad!

TÖRÖK: *(magán kívül)* Felkoncoltatom!

LAJOS: Ugyan már, kedveském! Csak egy kóbor igric. Egy eltévedt dalnok, aki siratja a világot. Azért, ami még történni fog...

(áttűnés)

2.

(A szín megvilágosodik. Lajos ablaknál áll, kinéz a térre. Oda-lentről nyugtalan zsivajgás hallatszik. Bejön Mária.)

MÁRIA: A nagy Hunyadi forog sírjában.

LAJOS: Hallgatóztál?

MÁRIA: A fenevad legkedvesebb alattvalója?! Nem gondolod, hogy...

LAJOS: *(szavába vág)* Nem gondolom. Csak eljátszottam a gondolattal, hogy esetleg... *(nem folytatja)*

MÁRIA: Beléd látok: te most egyszerre szeretnéd visszautasítani is, meg elfogadni is az arcátlan ajánlatot... Hogy átengedjük Bécsig a muszlim siserahadat.

LAJOS: Én is beléd, királyném: próbálsz palástolni szemérmesen, hogy te a családod folytán egyszerre vagy érdekelt abban, hogy létezzek is, meg ne is, túléljem a csatát és ne éljem túl.

MÁRIA: Hagyd abba, az Istenért!

LAJOS: Bécs felől nézve az én egész uralkodásom egy provokáció, egy abúzus. Hiszen megállapodás volt, hogy Mátyás után Ferdinándot illesse Magyarország koronája, nem igaz?

MÁRIA: Csitt! Hallgass, ha kicsit is szeretsz.

LAJOS: Nagyon szeretlek! *(átölelik egymást)* Ha a karjaimban tartalak, nincs Szulejmán, se Bécs...

MÁRIA: Nézd a Holdat, hogy ragyog...

LAJOS: Én vagyok a Holdkirály! Árva kisgyerekként a dajkám mondta el a Hajnalcsillag meséjét: holdkirály és szélkirály versenyt száguld a végtelen űrben, hogy elsőnek érjen a Hajnalcsillagra, kiterjesztvén földi birodalmát.

MÁRIA: És odaértél elsőnek? Elfoglaltad a hajnalcsillagot?

LAJOS: Még tart a verseny.

MÁRIA: Garantálom: te fogsz elsőnek odaérni.

LAJOS: Már a karomban tartom.

MÁRIA: *(melegen)* Ne kapkodd el, király!

LAJOS: Érezted valaha is az élet sűrűségét? Ahogy én most? Mintha minden perc duplán számítana...

MÁRIA: S a Hajnalcsillag? Mi tetszik rajta?

LAJOS: A Nap. Ahogy elsőként fürösztö meg fényében, hajnalon.

MÁRIA: Te vagy nekem a Nap. Csak el ne veszítselek.

LAJOS: Visszatérek hozzád. Ígérem.

MÁRIA: Követelem! Hajolj fölém. Boríts be magaddal. Repüljünk! Hagyjuk el a testet, testben fürödve, királyom. *(Egyúttal simulnak.)*

(áttűnés)

3.

(A tolnai táborban, a király sátrában. Lajos levelet ír.)

(Bejön Lelle.)

LELLE: Ez a király sátra?

LAJOS: Ki engedett be, jóasszony? Ide akárki nem léphet be.

LELLE: Szűzanyám! Te vagy a király?

LAJOS: Az írnoke.

LELLE: Látni akarom a királyt! Az én kis királyomat.

LAJOS: Kis királyod?! Vigyázz a szavaidra, vénség.

LELLE: Az arcocskája, mintha tűzből születne, koromfekete volt, a vézna kis teste vérvörös. Nem kapott levegőt. Az anyja vérében fürdött. Már odaát, a túlparton lebegett a lélek. De én a vajákosok imájával visszahoztam őt.

LAJOS: Mit locsogsz itt összevissza?

LELLE: Királyom túl korán érkezett erre a világra. A megmen-tett lélek sokáig vergődik a lét érdes kövei közt. Elhoztam kirá-lyomnak a vajákosok vigaszát.

LAJOS: A vajákosokat egy királyi rendelet halállal bünteti.

LELLE: Lehetetlen. Az én királyom nem ilyen. *(kis szünet)* Te ismered őt.

LAJOS: Gondolod?

LELLE: Mondd meg neki, tapodtat se mozduljon innét. Ne menjen tovább Tolnánál. Ezt üzeni Lelle, a bába.

LAJOS: *(nevet)* A bába? Minek nézed te Magyarország kirá-lyát, te bába?

(Egy madár vijjogását hallani.)

LELLE: Hallod a halál madarát, írnok?

LAJOS: Egy eltévedt kuvik a párját keresi. Mindent, csak nem a halált, te vénség... De most már takarodj! Ami itt történik, ah-hoz semmi közöd!

LELLE: Tegnap, ahogy vadbojtorjánt, cickafarkat meg zöld va-rangyot szedtem a felcsernek, akkor jajgatott először... És mára virradóra egy szép dámszarvas friss teteme feküdt a mohácsi mezőn... még meleg volt a vére, amikor a héják felfedezték...

(Újra hallani a madár vijjogását.)

LELLE: Írnok, mondd meg a királynak, el ne hagyja Tolnát! Megteszed, te kedves írnok? Akarod, hogy gyorsan megmasszí-rozzam a hátad? Meglátod, milyen boldog leszel – csak a kirá-lynak szóljatok... Boldogasszony Anyánk nevében kérlek! S te is, te névtelen, ki minden fában, bokorban, bogáncsban benne laksz, te is segíts...

(Bejön Tomori, Török, Brodarics, Báthori, Lelle eltűnik.)

TÖRÖK: *(Lelle után)* Hát ez ki volt?

LAJOS: A bába.

TÖRÖK: Miféle bába?

LAJOS: Vagy javasasszony, erdei boszorka, mit tudom én. Akik, ha pillanatokra is, megédesítik a létezés keservét.

BRODARICS: Visszahozom. *(kisiet)*

BÁTHORI: (*nem érti*) Valami merénylet?

LAJOS: Csalétek. Rábírni engem, maradjak köztetek, zsarnoknak.

TOMORI: Felség, az én katonaagyamnak ez magas...

LAJOS: Kapcsolj át, jó Tomori, agyadnak püspökrekeszébe, és felelj: mit éreztél, amikor örök szegénységet fogadva, szétosztogattad palotád kincseit?

TOMORI: Boldogságot.

LAJOS: Ezt fogom érezni én is, ha már nem leszek király.
(*Visszajön Brodarics.*)

BRODARICS: Húsz testőr vigyázza a sátrat, de senki se látta azt a repülő boszorkányt bejönni vagy kimenni, felség...

BÁTHORI: Hát csak úgy kóvályognak itt ki-be a szellemek, mint a kásás birka?! Hogy van ez?

TÖRÖK: Ha valaki csata előtt hallucinál, az normális dolog. Kelmed igazán tudhatná, Báthori uram, még Dózsa György idejéből, hehe.

BÁTHORI: Megint pattogsz, Bálint fiam, akár a tormába esett féreg? Agyoncsapjalak?

LAJOS: Folytatnám, ha szabad megzavarnom egy percre ezt az otthonos civakodást... Ezt írtam Szapolyainak: „Minden egyéb ügyét s tervét félretéve siessen hozzám, az összes erdélyi csapataival, mindenkit, akit csak lehet, hozzon a király táborába, nemcsak a nemeseket és harcosokat, hanem a földművelőket is.”
(*Felmutatja a teleírt papírt.*)

LAJOS: Úgy döntöttem, Tomori úr, a boldog lesz a fővezér, de jómagam is jelen leszek. Csak az a kérdés, hová rendeljem a vajdát? Mohács mezejére, vagy vonuljunk vissza kissé északabbra?

TOMORI: A vajda serege még vadludak szárnyán repülve se érhet ide hamarább, mint az oszmán.

BÁTHORI: Már miért is ne? A jó katona nem csigafogaton jár, Tomori uram!

TOMORI: Ne bocsátkozzunk harcba. Csak ha a két sereg már egyesült.

TÖRÖK: Jó ég, feladjuk a fél országot?

LAJOS: Egyáltalán: mekkora Szulejmán hada?

TOMORI: Lehet vagy százezer fő.

LAJOS: Mi meg jó, ha huszonötezren...

BRODARICS: Négyszeres túlerő.

BÁTHORI: A hárem örökkel és markotányos népséggel együtt.
Nem igazán ellenfelek!

LAJOS: S az idegen zsoldosok?

BRODARICS: Holnapután hazamennek.

LAJOS: Tréfálsz?

BRODARICS: Csak két hónapra tudtam felfogadni őket a pénzhiány miatt.

TÖRÖK: (*Báthorihoz*) Lett volna bezzeg elég időnk, ha nádor uram idejében megtalálja a Drávát.

BÁTHORI: Megint a farok csóválja a kutyát? Ne beszéljen az, akinek csak akkorka hadi képessége vagyon, mint egy bolhavesé! Lásd: Nándorfehérvár...

TÖRÖK: Azt akarja, Báthori uram, belehengergessem a padlatba?!

BÁTHORI: Csak bőgsz, mint a nádi birka? Nem bírsz bogot kötni a nyelvedre?

TÖRÖK: (*kihúzza a kardját*) Na nézzük, mire megyünk mi ketten!

LAJOS: (*csüggedten*) Szívem két szomorúsága, faljátok fel egymást...

BÁTHORI: Akkor mi legyen a haditerv?

TOMORI: Azonnali támadás a lovassággal.

BRODARICS: Istenkísértés!

TOMORI: De itt van az időtényező. Láttuk ugye, azt a dombhátat a mohácsi mező szélén? Ott kell följejlődnie a ruméliai hadtestnek.

BRODARICS: Én ott csak a szultáni sereg sátrait látom.

TOMORI: Épp ez az egyetlen esélyünk: hogy fedezetlenül. Egy villámgyors rohammal foglyul ejthetjük a szultánt, mielőtt a ruméliaiak odaérnek. Ez az első haditerv.

BÁTHORI: És a második?

TOMORI: Visszavonulunk Fehérvárig. Ott várjuk be az erdélyi hadat.

BÁTHORI: A nemesség nevében követelem a csatát! Még itt, a mohácsi mezőn meg kell történnie!

LAJOS: *(maga elé)* A mohácsi mezőn...

TOMORI: Tehát támadunk, az egész nehézlovassággal.

LAJOS: Támadunk. Isten minket úgy segítjen!

4.

(A szín sötétbe borul, majd kékes fény önti el. Lajos a sátor pam-lagján fekszik. Bejön Brodarics.)

BRODARICS: Felállt a hadrend, felség.

LAJOS: Azt álmodtam, meghaltam. A Lelle ölében. Nem volt rossz a halál. Lelle elringatott. És halkan morajlott a tenger.

(A háttérben Lelle alakja, ahogy életre kelti, ringatja az újszülöttet. A tenger zúgását hallani.)

LAJOS: *(Feláll, fejére illeszti páncélsisakját.)* Kész vagyok. Indulhatunk, Brodarics.

(Kimennek, megszólalnak a harci dobok. A tenger zúgása hallatszik – Debussy: A tenger –, majd egyre erősödő csatazaj.)

(Az üres színre Mária ront be.)

MÁRIA: Hol a király, Czettrich?

VISSZHANG: Hol a király? Hol a király?!

(Bejön Báthori, Czettrich, Török és Brodarics, vállukon fekete koporsót hoznak, leteszik Mária lábánál.)

MÁRIA: *(felemeli a szemfedőt)* Nincsen arca. Fekete sár az arca... Ki ez? Lajos?! Nem ismerem fel... Bizonyos, hogy ő?

CZETTRICH: Bizonyos, királyném.

MÁRIA: Lehetetlen... *(felsír)* Ó, Holdkirály!

TÖRÖK: A fog.

MÁRIA: *(könnyek között)* Miféle fog?

TÖRÖK: Az a kis törés a felség fogán. A kardom hegyétől. Emlékszik?

MÁRIA: *(Letérdel a koporsó mellé.)* A kis törés... A kardod hegyétől... *(arcát kezébe temeti)* Jaj néked, szép arcú Magyarország!
(Függöny)

Bene Zoltán

A létezés peremén, apaszerepben

Az elmúlt évtizedek európai és hazai irodalmát elárasztották a női sorsról, az anyaságról és a generációs traumákról szóló művek. Könyvek tucatjai beszélnek a szülés utáni depresszióról, a karrier és a család konfliktusáról, a női test önrendelkezéséről – gyakran nyers őszinteséggel. Ezzel szemben a modern apaság belső tapasztalata alig kapott

hangot. A férfiszerepek válsága, a patriarchális minták között bizonytalanul mozgó apa figurája többnyire háttérbe szorult. Ha meg is jelent, rendszerint a jól ismert alakban: érzelmileg távolságtartó, tekintélyelvű családfőként, nemtörődöm vagy éppen bántalmazó férfiként.

Nagy Koppány Zsolt regénye, a *Csak egy apa* éppen erre a feszítő hiányra reflektál. A szerző nem kisebb feladatra vállalkozik, mint hogy szikével boncolja föl a modern férfi lelkét, megrajzolja pszichéjének anatómiáját, miközben egy olyan fogalmat – az apaságot – definiál újra, amelyet a társadalmi konvenciók hajlamosak a végletekig egyszerűsíteni.

A regény címe egyszerre hordoz mély alázatot és finom, intellektuális iróniát. A „csak egy apa” kifejezés a mindennapi beszédben gyakran redukáló értékű: ő az, aki másodlagos a primer anya-gyermek kötelék mögött, aki logisztikai támaszként, anyagi háttérként funkcionál, ám belső világa láthatatlan marad a külvilág számára. A kötet azonban éppen ezt a redukciót rombolja le az első oldalaktól kezdve. A címbe „csak” szócska fokozatosan

veszti el jelentéktelenségét, hogy a végére ne a leértékelést, hanem a létezés legtisztább, szinte szakrális lényegét jelölje.

A cselekményvezetés kerüli a hatásvadászt, melodramatikus fordulatokat. Egy hétköznapi, középosztálybeli család mikrovilágába tekintünk be, ahol a konfliktusok nem látványos törésekben, hanem a mindennapok szürke eróziójában, a ki nem mondott szavakban és az elcsúszott tekintetekben tükröződnek. A házasság kihűlése, a munkahelyi egzisztenciális szorongás és a szülői tehetetlenség olyan sűrű atmoszférát teremt, amelyben a főhős belső monológjai nem csupán reflexiók, hanem a túlélésért folyó küzdelem verbális lenyomatai.

A történeteszöveget egy ponton megbontó családi krízis – legyen az egy betegség, egy morális dilemma vagy egy hirtelen jött veszteség – nem öncélú cselekményvezérlő elem, hanem katalizátor. Arra kényszeríti az apát, hogy kilépjen a megfigyelő, a külső szemlélő és a pusztán „eltartó” kényelmes, ám fojtogató szerepéből, és belépjen a felelősség arénájába.

A mű legnagyobb érdeme kétségkívül a karakterábrázolás pszichológiai pontossága és finomsága. A főhős nem romantizált, önfeláldozó szuperhős, de nem is a modern irodalomban oly gyakori, cinikus antihős. Sokkal inkább a hús-vér esendőség mintaképe. Olyan férfi, aki elköveti a szülői lét összes banális és megbocsáthatatlan hibáját: türelmetlen, olykor elvágódik a saját életéből, elnémul, amikor beszélnie kellene, és nem találja a közös nyelvet sem a feleségével, sem a gyermekeivel.

A szerző lenyűgöző empátiával mutatja be azt a – végső soron – transzgenerációs magányt, amelyet a férfiak mintegy genetikailag magukban hordoznak. A regény tűpontosan ábrázolja azt a csapdát, amelyben a modern apának egyszerre kellene megfelelnie a régi világ kemény, érzelemmentes férfiképének (ideáljának) és az új világ elvárásainak, amelyben a férfi lehet sebezhető és érzelmileg is nyitott. Ez a kettős szorítás okozza a főhős identitásválságát.

A gyermekekkel való kapcsolat stilisztikai szempontból a kötet legszebb rétege. Mentés a giccstől és a szülői szeretet megszo-

kott, patetikus közhelyeitől. Az apai kötődés alakulását folyamatként, nehéz és lassó belső munkaként ábrázolja: a csecsemőkor idegenségétől és ijesztő felelősségétől kezdve a kamaszkori elidegenedés feszültségéig, amelyben az apa figurája egyszerre válik elutasított múlttá és a biztonságot jelentő erővé.

A regény nyelvezete rétegzett. A szerző a realizmus legtisztább hagyományaihoz nyúl vissza, ám azt finom líraisággal dúsítja. A mondatok ritmusa követi a főhős lelkiállapotát: a szorongás pillanataiban szaggatottá, minimalistává válik a szöveg, míg a meditatív, belső utazások során a hömpölygő, képekben gazdag periódusok dominálnak.

A dialógusok feszessége és hitelessége kiemeli a művet a kortárs mezőnyből. A házastársi viták vagy a kamasz gyerekek folytatott, félmondatos beszélgetések mögött mindig ott örvénylik a ki nem mondott traumák és a megfogalmazhatatlan szeretet mélyrétege. A szerző nem ítélkezik, nem tesz igazságot, és – ami a legfontosabb – nem ad olcsó feloldozást vagy didaktikus tanulságokat az olvasónak.

A *Csak egy apa* nem csupán egy családtörténet a sok közül, hanem mély egzisztenciális reflexió az emberi kapcsolatok törékenységéről és a feltétel nélküli felelősségvállalásról. Arra emlékezteti az olvasót, hogy az apaság nem statikus állapot, nem biológiai vagy jogi tény, hanem folyamatos, fájdalmas és gyönyörű metamorfózis.

Ez a regény kötelező olvasmány kell legyen mindazok számára, akik hajlandók szembenézni a szülőség valódi, retusálatlan arcával, és akik nem félnek belepillantani abba a csöndes örvénybe, amit úgy hívunk: családi kötelék. A mű méltán tarthat számot kiemelkedő helyre a kortárs lélektani prózában.

A regény azonban ezen túl is emeli saját tétjeit: a kezdetben mikroszinten vizsgált, finoman rezgő családi dinamika egy ponton radikálisan kitágul. A hétköznapiság zárt rendszere felhasad, és a történet extrém helyzetbe csúszik át, ahol nem csupán a férfi identitása, hanem emberségének alapjai válnak kérdésessé. Egy buszbaleset és az azt követő helyzet nem csupán dramaturgiai

törés, hanem a regény egészének egzisztenciális katalizátora is: a civilizáció vékony kérge pillanatok alatt pereg le a szereplőkről. A zárt térben rekedt közösség ábrázolása kegyetlen pontossággal tárja föl az emberi természet szélső pólusait: a félelmet, az erőszakot, a hatalomvágyat, de ugyanígy a gyávaságot, az opportunistát és a csendes önfeladást is.

A regény egyik legerősebb rétege éppen ebben a metszetben bontakozik ki: abban, ahogyan a főhős – minden esendősége és belső vívódása ellenére – kénytelen újradefiniálni önmagát: nem mint „jó apa”, nem mint „felelősségteljes férfi”, hanem mint valaki, aki egyetlen, elemi motiváció mentén működik: megőrizni, hazavinni, megmenteni.

Ez a motiváció azonban korántsem emelkedett vagy heroikus a szavak klasszikus értelmében. A szöveg ezúttal is kíméletlen őszinteséggel mutat rá arra, hogy a túlélés etikája gyakran összeegyeztethetetlen a morális tisztaság illúziójával. A főhős döntéseit – különösen a kulcsjelenetben, amikor választania kell – nem jár feloldozás, és nem is értelmezhetjük azokat pusztán önfeláldozásként. Inkább egy olyan morális szűrkezónába tartoznak, ahol a szeretet, az ösztön és az önfenntartás nem különíthető el egymástól. A regény egyik legnagyobb ereje éppen ebben a feloldhatatlanságban rejlik: nem kínál vigasztaló narratívát, nem ad „helyes” választ. Mert olyan nem létezik.

Az erőszak ábrázolása nyers és kompromisszummentes. Nem esztétizál, nem távolít el, hanem kényszerít: az olvasó nem maradhat megfigyelői pozícióban. Ez a radikalitás ugyanakkor nem öncélú. A brutalitás a szövegben nem sokkoló effektként működik, hanem az emberi viselkedés végpontjainak feltérképezéseként. A kérdés nem az, hogy „mi történik ilyenkor”, hanem az, hogy „kik vagyunk ilyen esetekben”?

A harmadik rész – amely visszavezeti a történetet a mindennapokba – különösen megrendítő kontrasztot mutat. A normalitáshoz való visszatérés nem jelent feloldást; inkább groteszk és fájdalmas paradoxont eredményez. A hétköznapi gesztusok, a megszokott beszédhelyzetek és a családi rutinok mögött ott

lültet a kimondhatatlan trauma. A főhős hazatérése nem a hős diadala, hanem egy olyan létezés kezdete, amelyben a túlélés ára beépül a mindennapok szövetébe.

Külön figyelmet érdemel a regény záróképe. A gyermek és a galambok motívuma a tisztaságot, az újkezdés reményét és az elveszített ártatlanság fájdalmát sűríti magába. A beszélni kezdő gyermek alakja egyszerre ígér jövőt és hordoz keserű iróniát: a test gyógyulhat, de a lélek sebei nem tűnnek el nyomtalanul. A kép kettős: a jövő lehetősége és a múlt feloldhatatlansága egyszerre van jelen benne.

Összegzőként elmondható, hogy a *Csak egy apa* nem pusztán az apaság, hanem az emberi határhelyzetek regénye. A mű a lélektani realizmus hagyományait egy extrém – már-már posztapokaliptikus – tapasztalattal ütközteti, és ebből az ütközésből hozza létre saját, rendkívül erős poétikai világát. A könyv legnagyobb tétje nem annak megválaszolása, hogy mit jelent jó apának lenni, hanem annak felmutatása, hogy mi marad az emberből – apából, férfiből, egyénből – akkor, amikor minden társadalmi és erkölcsi keret szétesik körülötte.

A *Csak egy apa* nem engedi, hogy nyugodt lelkiismerettel tegyük le. És éppen ezért igazán emlékezetes és megkerülhetetlen, lelkiismeret-ébresztő alkotás.

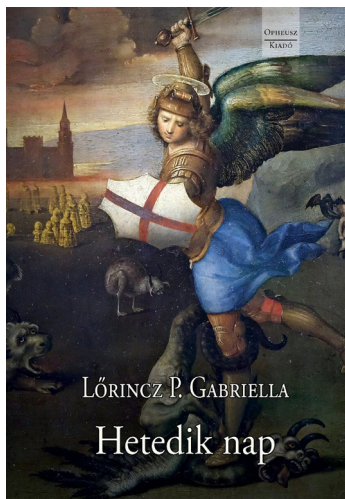
Oláh András

Mivé lesz a világ?

A jelenkorból visszatekintve úgy tűnik, a hetedik nap után sok minden elromlott, félresiklott. Isten talán túlzott bizakodással tekintett teremtményeire. Ha voltak konkrét elvárásai, alighanem csalódnia kellett.

Lőrincz P. Gabriella istenes verseinek első ciklusában abból a feltevésből indul ki, azt boncolgatja, hogy mi történt volna, ha már a kezdet kezdetén akadozni kezd a gépezet. Milyen irányt vett volna az emberiség, ha Gábiel arkangyal már az első pillanatokban sértődötten félreáll („Gábiel egy hosszú ima után / szárnyait elégette, és elköltözött. / Felmondását íméiben küldte el”), hiszen ezzel az egész megváltás-történet kibicsaklott volna, és minden gyökeresen megváltozik: „Heródes nem őrvöngött, / nem mészárolt. / Saulból nem lett Paul. / A leprások leprások maradtak, / a vakok pedig vakok. / A templomokat ellepték a kufárok, / a keresztben nem feszült / a Büntelen. / Mária elvetélt. / Azt mondják, sokat stresszelt, / pedig szedte a terhesvitamint / és az ultrahang sem utalt semmi gondra. / Nem született meg Immánuel. / .../ Hogy gyógyító nélkül mivé lesz / a beteg világ...”, az beláthatatlan (Álom havában).

Más értelmet nyernek így a Patmosz szigetén történtek is, ahol a Jelenések könyvét írta Szent János apostol, akit ide száműztek a római korban. „A vak jövőbelátók / megírtak mindent. / Nostradamus Jánossal / sétál, / a beteljesedett jelenésekről / beszélnek. / A Teremtő a teremtés / koronáját vigasztalja, / vegyszeres bort isznak. / Felgyúl a maradék / megírott szó. / Nem lapozzák az / Élet Könyvét” (Patmoszi jelenés).

Akiknek Isten nem hiányzik, akik megtagadták, a negatív példákat sorolják bizonyítékként, pedig a Teremtő – érvel a költő – „*Ott volt a bábeli toronyban, / a magát magasztaló / Vámszedő hitében, / a megkövezett / Szajha szerelmén, / a meg nem térő latorkereszten... / Ott volt. / Mindenütt ott volt / az Isten. // És ott van az / öngyilkos kézben, / az áruló szájban, / a hazug szerelemben, / a rákos tüdőben, / májban, / agyban, / vérben, / szemben. / Ott van. / Ott van, / hogy nincs ott / az Isten*” (Istentelenül). Csak azok nem érzékelik, akik nem keresik. Akik bezárkóznak. Számukra láthatatlan marad. Ám közülük is csak kevesen vallják be, hogy süketek az isteni üzenetre. Fel sem ismerik a nekik címzett mondatokat. A többség megelégszik a kulcsínnel, a látvánnyal, ahol „*Tömvé jól a fenyők alja, / új ruha, játék, utalvány, ékszer, szép cipő*” (Az árvák pásztora), és voltaképpen álruhába öltöztetik a szeretetet.

Ez az a pillanat, ami Lőrincz P. Gabriellában a múltat idézi vissza. Amikor még minden egyszerűbb és alázatosabb volt. Ehhez a tiszta lelkületű világhoz adja meg a kulcsot az Ősök című vers: „*Az apák szürke / zakóban járnak //...// Az anyák kötényt hordanak //...// A nagyapák kalapban járnak //...// A nagymamák fejkendősek //...// Úrvacsorára kendőben megyek. / Bámulnak. / Különcnek, maradinak látnak, / nem tudják, hogy tanítást követek.*” A hit ugyanis nem maradiság. Csak bátorság kell a felvállalásához, mert a kordivattal most ez is szembemegy.

A következő ciklus (Az Isten sohasem hibázik) versei a tévedéseinkre és a tévedések révén szerzett sebeinkre irányítják a figyelmet. Ezek a sebek mindannyiunkéi. Akadnak közöttük örökletesek is – például a Trianon-trauma. Ám a gyógyíthatóság leginkább a hitünktől és a szándékainktól függ. Gyöngeségünk egyik legjellemzőbb momentuma, hogy hajlamosak vagyunk másra hárítani a felelősséget. Leginkább a Mindenhatóra. Lőrincz P. Gabriella a beismerés, a belátás, az elfogadás irányába kalauzolja az olvasót, amikor kimondja: „*Csak a jót hiszem el, akkor is, ha nem igaz, / az angyalokat ágyba fektetem, / melléjük térdelek, és mondom sokszor, / hogy megértsem végre, / az Isten sosem hibázik*” (Nem).

A felismerésig elvezető út azonban nyitottságot, őszinteséget, tiszta lelkiületet igényel. *„Téveszmék súlya alatt nőttem, / elhittem, hogy az esőtől megnövök, / és a répától / fütyülni fogok”* – írja Stílus című költeményében. Ugyanitt identitásáról is megfogalmaz egy vallomásos üzenetet: *„Régimódi vagyok, / vesd szememre, / szerettem a férfitestet / nő / létemre.”* Nem mentségeket keres, hanem felvállalja a valósággal és önmagával való szembenézést: *„Tudom, hogy már akkor gonosz voltam / mikor könnyek között vajúdott anyám /... / és minden törvénytelen megteszek /.../ nem leckéztek, és nem kérek. / Nem festem át, ami / fekete-fehér”* (Hiszekegy).

Az élet fontos része az összetartozástudat, az egymásért való kiállás, a ragaszkodás – és mindenekfölött a szeretet. Ezt legplasztikusabban az alábbi mondatban foglalja össze: *„ha te vagy beteg / hát én halok bele”* (Betegség). És eljön a pillanat, amikor már csak magunkra számíthatunk. A lényeg, hogy önmagunkkal megbékélve éljünk, ne kelljen lelkifurdalással küzdeni. Erről vall az Ego című versében: *„Saját kezemet fogom, / ha imádkozni támad kedvem / magamért”*.

Magyarország gyógyíthatatlan trianoni sebeire utalnak a Tóth Péter Lórántnak dedikált alkotás következő sorai: *„Beláthatatlan, drága otthon, / sebeid krisztusi sebhelyek. / Isten előtt száz év csupán egyetlen pillanat, / s ha elfogynak majd a földi határok, / csak a kegyelem, csupán az marad”* (Kegyelem). A sors kihívásai azonban 100 év után is próbára tesznek. Lőrincz P. Gabriella szülőföldjét, Kárpátalját különösen. Ennek a keserű állapotnak a feloldásáért fohászkodik az alábbi sorokban: *„Látom a magányt, / az éhséget, halált és háborút, / ígéreted a támaszom, / Te vagy az egyetlen kiút”* (Adventi ima).

A záróciklus (Színről színre) madáchi aspektusból közelít az emberi lét értelmezéséhez. Az élet nem matematikai egyszeregy. *„Nem fessegetném, / hogy az Úristen / oszt-e vagy szoroz, / de használja a nullát...”* – szögezi le a szerző a Mozdulatlan című versben.

Párbeszédet folytat Istennel, de nem vitatkozik, nem vonja kétségbe Isten igazát. Sokkal inkább az utat keresi, ami közelebb

viszi a Teremtőhöz. Ezt fogalmazza meg a kötet címadó versében is: „...Hozzád simulok, / Istenem, / Vagy a lábtörlő alá, / még nem tudom. / Csak azt, hogy / átlátsz minden / apró kulcslyukon. / Látod az epében, / vesében a követ, / a meszet az érfalon, / látod, ahogyan nő / a rák az agyban, / vagy asszonyoméhben / a gyermek. / Hát nincs miért / Előled bújni, / csak Veled” (Hetedik nap).

Isten mindenhol jelen van. „Ő a ráncok között lakik, / gyermek-szembogárban, érdes kézben” (Biztató). A kérdés, hogy hol vagyunk mi. És mit vállalunk fel önmagunkért s a teremtett világ megmaradásáért. Sorsunk egyszerűen összefoglalható: „Fák vagyunk. Bölcsők, asztalok, koporsók” – szögezi le Lőrincz P. Gabriella. Ám ezek csupán az út csomópontjai. A köztük lévő rést mi magunk töltjük ki: „Élők vagyunk, alkotók, nagyok. / Holtak vagyunk, magam is holt vagyok. / Vagy vetett mag, ami a földben pihen” (Rész).

Az élet egy folytonos utazás. Ezt az utat járja körül e könyv vallomások verseiben a költő. Leszögezi: „Úton lenni nem nehéz, csak az indulás”.

A beregszászi születésű – de immár évek óta a nógrádi Szandán él – Lőrincz P. Gabriella egy rendkívül erős gyűjteményt állított össze. Az itt közölt művek alapját sorsának élethelyzetei képezik. A hűség és a szeretet adják az alappilléreket, amit a töretlen hit tud megerősíteni.

A versek alkotójának számtalan kihívással kellett megküzdeni. Ezek a sorspillanatok ott lapulnak a szövegek mélyén. Ezért is különösen izgalmas olvasmány ez a kötet, hiszen a szavak játéka is fontos gondolatokra hívja fel a figyelmet, amit jól illusztrál a liberum arbitrium című költemény néhány sora: „valaki vagy valami / mindig fel van akasztva / itt ruhák lógnak / amott krisztusok”.

Lőrincz P. Gabriella minden írásával bevon valamibe, társává tesz, beszélgetést kezdeményez. Versei szikarak, szavai határozottak és kíméletlenül őszinték. A valóság látletelei, lenyomatai. Ugyanakkor támpontot mutatnak, viszonyítási alapot adnak a szövegekben elmélyülő olvasó számára.

Rimóczi László

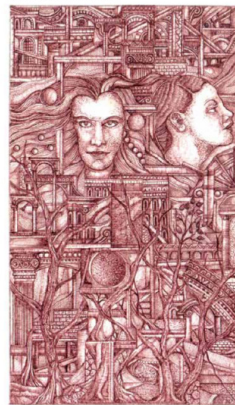
Naponta feltámadni

Rácz Mihály nem az elefántcsonttoronyból ír nekünk, nem is Atlantisz partjáról, hanem a Keleti realiztikus kigőzölgéseiből, a Művész mozi előteréből, hipószagú lépcsőházakból és százforintos utcai könyvturkálók mellől. Bárhol is ütjük fel *Napi fönix* című novelláskötetét, mindig valami jót találunk, valami kiadósat, vagy épp olyasmit, ami aznapra kell nekünk. Világát nem zúdítja ránk, nem is patikamérlegen adagolja, hanem mindenféle manír nélkül közvetíti magából, úgy, ahogy van, ahogy jött; lazán és stílusosan. Egy kis képzavarral élve: dús virágzású írások hatják át a kötetet, melyek széles felületen érintkeznek a valósággal, személyes élményekkel vastagon érezve.

Mit is találunk a könyvben? Karcolatokat, humoreszkeket, életesemény-alapú töredékeket hosszabb-rövidebb megvalósításban. A novellák közt látszólag szabálytalanság uralkodik, pedig összeköti őket a rendhagyó nézőpontok sokasága, a „látomásos lélektani mélyfúrások”, a külső-belső megfigyelésekből eredő narratívák és némi flaszterfilozófia. Ugyanakkor a derűs-bús kisprózák közt végig lesben áll a regénnyé formálódás szándéka is, így eszmeileg és küldetésileg mindannyian összefüggnek a kötet címével – ami pedig a novellák címeit illeti, azok nem is címek igazából, csupán az első pár szó alkot egy megnevezést.

Jól olvasható, többszólamú szövegekről beszélhetünk, melyeket a lendületes, dinamikus elbeszélés tesz élményszerűvé. Egyik elsőpró írás követi a másikat, így az olvasón múlik, mikor vet

RÁ CZ MIHÁLY

NAPI FÖNIX

véget a folyamnak, mennyit bír befogadni egy szuszra. Újabb képzavarral – de legalább focus hasonlattal – élve: határozott labdavezetést láthatunk. Poétikus és lírai elemek keverednek a benyomásokkal és a néhol igen éles magánvéleményekkel. Irigylem Rácz múzsját, mert egy olyan eltökélt ember gondolatait olvashatjuk, akinek nincs vesztenivalója, így bizonyos típusú olvasóknak könnyű azonosulni vele. Írásainak igazi erénye talán nem is a történet, hanem a fanyar humor és az olykor megállíthatatlan ironia, valamint a sziporkázó, csillámló gyermeki önfeledtség. A sűrű és tömör sorok sebesen galoppoznak a legkülönbébb irányokba, majd a szintézis és analízis során a részletek grandiózus egésszé állnak össze. (Megfigyelőnk ébersége pedig nem kérdés, mert szinte minden harmadik írásában kávézik egy jót.)

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a kötetet egyszerre uralja valami létösszegző és torokszorító hangulat is, csakúgy, mint eltávolító vagy önironikus motívumok. Nem mindegyik történet végződik csattanóval, inkább csak pillanatképekkel találkozunk, melyeket az alkalom, a szemfülesség és egy-egy emelkedett létállapot szült.

Visszatérő téma a melegedőben zajló élet, ahol mesélőnk szociális munkát végez, és ahova számos hajléktalan érkezik nap mint nap; ő pedig akaratlanul is megismeri egyes-bajos dolgaikat:

„Csorba Béla maga a megtestesült nyugalom: néha egy brooklyni afroamerikai benyomását kelti a hetvenes évek funky érájából, máskor kék köpenyes mérnököt alakít a szocializmus kései szakaszából, egyszer pedig reverendában jött végig a városon. Amikor a nappali melegedőben eladásra kínált vadiúj cuccok eredetére kérdezek rá, mint-ha fogyatékosnak válaszolná: Loptam.”

Miközben az elbeszélő folyamatosan próbálja elérhető irányba tolni a nem-boldogság demarkációs vonalát, egzisztencialista és ontológiai kérdések is foglalkoztatják, és helyenként egész kimerítő értekezéseket is közöl, így a spiritualitás szintén visszatérő

elem a kötetben. Szerencsére a metafizikai talányok tálalása nem agyzsibbasztó formában kerül elénk, inkább egyfajta sajátságos, kényelmes-ráérős-művészies nyújtózkodásként, tapogatózásként a végső igazság felé. Egyedi megállapításaival sűrűn megkínálja olvasóját:

„Azt hívhatnánk valódi és termékeny művésznak, aki engem, a vígan szenvedőt is meg bírna szabadítani. Ezzel az aktussal viszont az ő műve leszek. Így generálódik tovább az örök kérdés: ki vagyok akkor én? Ha mindeközben alanya maradok a születés kínjának. A formátlan agyag a művész kezében, a megmunkálandó káosz egy darabkája, kimarkolva a sodrásból, rálehelve az önálló élet illúzióját.”

A kötet egyik legérzékletesebben megkomponált darabja talán az, amelyből megtudjuk, milyen unalmas meló a filmcsinálás. Elbeszélünk az ikonikus Bruce Willis-akciósorozat negyedik részének egyik fővárosi, közbülső jelenetének felvételén járt, ahol rengeteg ember rakott össze egy legfeljebb félperces jelenetet az estétől reggelig tartó műszakban. ...A Bajcsyn már állt a bál, miközben ő gyermeki örömmel biciklizgetett a látványpontok közt, így ez az élmény is lekerült a bakancslistájáról. Az első öt percben egy kiemelt statisztától megtudta, hogy ebben a snittben egy Antonio nevű karaktert kísér be valami szórakozóhelyre egy modellversenyt nyert magyar lány – azt az Antoniót, akit pár nappal korábban már lelőttek, de forgatásilag még csak ekkor kerül végzete helyszínére; az időrendiségről pedig majd a vágószobában gondoskodnak. Ráadásul a külső és belső snitteket nem is ugyanott vették fel.

A kötet közepén egy zenei blokk is helyet kapott, ahol a 80-as évek alternatív rockbandáit mutatja be a szerző, aki nyolcvanötben jutott ki először nyugatra; ahogy akkoriban a legtöbben, ő is Bécsbe. Visszaemlékszik első rácsodálkozására a Mariahilfer színes kavalkádjában, a tömött boltokra, a pornómozik sorára, ám az igazi kultúrsokkot a minden képzeletet felülmúló kincsek-

kel megrakott lemezboltok jelentették számára. Új élményekkel és lemezekkel feltöltve érkezett haza, ám expedícióját követően sem mondott le itthoni kedvenceiről:

„Az A.E. Bizottság a *Kalandra fel!* című első lemezével végképp meggyőzött gyerekkori igazamról: jó zenének létezniük kell, ám azokat odaadó elszánással, minden akadályt legyőzve kell felkutatni, mert – ritka kivételtől eltekintve – nem olyasmik, amiket a média támogat” – és a Bizottság hagyományos rockattitűdöket és -formákat kiforgató zenéje és dadaista szövegei elrendezték benne a terepet, és ajtót nyitottak a trükkös és öntörvényű bandák felé. Hatásuk a későbbi zenei újságírói karrierjét is megalapozta – sőt, még saját zajzenekart is alapított ebben az időben, Hideg Roncs néven –, így markáns rutinjának köszönhetően most kisebb retró zenei kalauzt is kapunk.

Nem kérdés, hogy a hasonló lelkesedéssel feltáró és emlékező élménygyűjteményekre szükség van; nekünk, olvasóknak pedig igazi kiváltság átadni magunkat e speciális léttechnikájú és kiforrott eszköztárral dolgozó szerző világának.

Kortárs írói köznyelv, mint kőbe véssett szabályrendszer, nem létezik, csak egy folyó, ahova bárki beeresztheti csónakját; azonban az, hogy mennyire sikerülhet az átkelés, már komplexebb kérdés. Az élet hordalékai között mindig megcsillan némi esztétika; mesélőnk pedig naponta feltámad, akár a Főnixmadár, és bármikor kapható egy kis közös zenélésre a melegedőben.

Pusztai Ilona

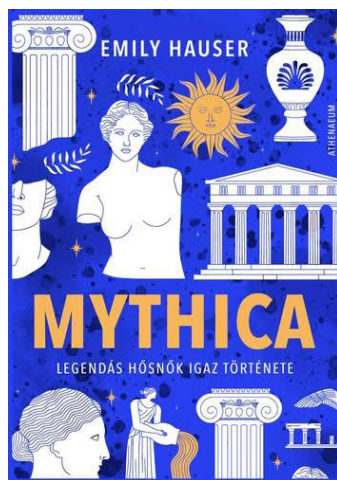
A homéroszi eposzok világa női szemmel

A görög-római kultúra a zsidó-keresztény vallással együtt az európai civilizáció sarokpontja. A görögöket a politikatörténetben a demokrácia megteremtőinek, a művészetekben pedig a klasszikus szépségcsodák hordozóinak tartjuk, ám mindez sok esetben leegyszerűsítő vagy akár hamis elképzelésekhez vezet, amint arra Emily Hauser *Mythica – Legendás hősnők igaz története* című könyvében több alkalommal is rámutat.

Emily Hauser brit ókortörténész, klasszika-filológus, bestsellerszerző, akinek célja nőtörténeti szempontból átértelmezni és közelebb hozni a klasszikus műveltségben kevésbé jártas laikus olvasók számára az ókori görög világ kulturális örökségét. Ezzel a szándékkal alkotta meg sikeres regényeit, a *For the Most Beautiful*-t (A legszebbnek), amely már a címében utal a monda szerint a trójai háborút kirobbantó aranyalmára, Érisznek, a viszály istennőjének bosszúeszközére. Könyvében Hauser két görög fogságba esett nő: Briszéis hercegnő és a trójai főpap lánya, Khrüszéis történetén keresztül beszéli el a trójai háborút. A két alak azért is érdekes, mert a középkorra történetük és alakjuk fokozatosan összemosódott, amint erről Shakespeare *Troilus és Cressida* című színműve is tanúskodik.

Így történetük valójában Hauser regényében egy nő két oldala, amint különböző nézőpontból éli meg a trójai háborút.

Hauser másik műve, a *For the Winner* (A győztesnek) az *Iliász*-ban szereplő Pentheszileia, az amazon királynő testvérének,

Hippolütének (Hippolytának) története köré épül, aki szintén Shakespeare univerzumából, a *Szentivánéji álomból* lehet ismert.

Hauser mostani, elsőként magyarul is olvasható műve azonban tudományos ismeretterjesztő munka, amely multidiszciplináris megközelítéssel vizsgálja a homéroszi eposzok, az *Iliász* és az *Odüsszeia* nőalakjainak sorsát, a régészet, az antropológia, a genetika, a klímakutatás, a nőtörténet és a klasszika-filológia legfrissebb kutatási eredményeire támaszkodva. Ám egyrészt Homérosz történeti személye és az eposzok keletkezésének körülményei máig vitatottak, és kialakulásukra vonatkozóan is csupán feltételezéseink vannak a szóbeliségre épülő balkáni énekmondó-hagyomány alapján. Ezért Hauser sem arra vállalkozik, hogy megfejtse, ki is volt az Iliászból ismert Heléna, Briszéisz, Khrüszéisz, Hekabé, Andromakhé, Kasszandra, Aphrodité, Héra, Thetisz vagy Pentheszileia, illetve az Odüsszeiából Athéné, Kalüpszó, Nauszikaá, Arété, Kirké, Eurükleia és Pénélopé, hanem azt vizsgálja, hogy e nőalakok milyen képet őrizhetnek a műkénei kor különböző társadalmában élő nők sorsáról, szerepéről és lehetőségeiről.

Viszont már itt is megjelenik egy kettősség, hiszen a trójai mondakör a földközi-tengeri bronzkori civilizáció emlékezetét őrizte meg, végső, írásban rögzített formáját azonban jóval később, a Homérosznak tulajdonított eposzok révén, a periklészi Athén fénykorában nyerte el. Így egyszerre tükröz két világ- és társadalomképet, két életfelfogást és gondolkodásmódot. Ahogy a két ma ismert mű is egy feltehetően több eposzból álló hőskölteményszöveg részlete lehetett, mint az *Iliász* előzményeit elmesélő Küpria ciklus vagy az *Iliász*-t követő eseményeket elbeszélő Aethiopisz ciklus, ám ezekből csak töredékek maradtak fenn. Így csak feltételezni lehet, hogy az elveszett részek miként árnyalhatnák a két eposz társadalomtörténeti, nőtörténeti szemléletét.

Minderre még ráakódtak az idők folyamán a különböző korok értelmezési kísérletei, amelyek gyakran antifeminista, konzervatív és férfiközpontú világszemléletet tükröztek, s ehhez a

homéroszi eposzok nőképéből és az athéni demokrácia nőket kirekesztő gyakorlatából merítettek igazolást. Példa erre a Tróját felfedező Schliemann története, aki görög feleségét, Sophiát az ásatásokon fellelt és ezáltal Helénának tulajdonított ékszerekbe öltöztetve próbálta meg újrateremtteni a maga és a világ számára a mitikus szépségű homéroszi asszonyt.

Ezért a férfiak uralta társadalmakban és tudományos életben Homérosz műveit évszázadokon át elsősorban férfiaknak szóló alkotásoknak tekintették, és úgy értelmezték őket, mint amelyek mindenekelőtt a férfiak világáról és tapasztalatairól szólnak, miközben a nőket hallgatásra ítélték, vagy egyszerűen meg sem hallották a hangjukat. Ám a 20. században kibontakozó feminista mozgalmaknak köszönhetően egyre többen kezdenek foglalkozni a sokáig figyelemre sem méltatott eposzi nőalakokkal, akár irodalmi, akár tudományos szándékkal.

Ekként váltak népszerűvé azok az ókori görög mítoszok női szereplőit megörökítő regények, amelyek női nézőpontból mesélik el újra a jól ismert történeteket. Hauser a saját bestsellerjei mellett számos női író művét megemlíti; hogy csak a legjelentősebbeket, a három Nobel-díjast emeljük ki: Doris Lessinget, Margaret Atwoodot, Toni Morrisont és az egyik legismertebb NDK-beli írónőt, Christa Wolfot, akiknek a Hauser említette munkái magyarul is olvashatók (bár ezt sajnálatos módon nem jelzik a kötetben).

Érdemes megemlíteni, hogy a női sorsokat nagyfokú empátiával ábrázoló Szabó Magda *A pillanat* című regényében hasonló módon járt el, mikor a fiktív latin lírikus, Saboas töredékben fennmaradt hőskölteményét, a *Creusaist* kiindulópontnak tekintve megírta az *Aeneis* női változatát, a Trója ostromát túlélő és Rómát megalapító Aeneas feleségének, Creusának nézőpontjából.

Másrészt pedig egyre több a nőtörténeti szempontokat előtérbe helyező tudományos munka, mint Hauser *Mythicá-ja* is, amely az ókori asszonyok életének mindennapjaival ismerteti meg az olvasókat. Hauser a különböző szakterületek kutatásaira

támaszkodva mutatja be, hogyan nézhettek ki a kor asszonyai, mennyiben tértek el, illetve mennyiben hasonlítottak a különböző társadalmi osztályokhoz tartozó nők életkörülményei, táplálkozási és öltözködési szokásaikat is beleértve, milyen jövőkép, perspektíva kínálkozott a bronzkorban a nők számára, mekkora volt a különbség a férfiak és a nők társadalmi helyzete, jogállása és megítélése között.

De, ami még fontosabb, hogy a nőtörténeti és genderszemponitú megközelítésen túlmutatva olyan múltbeli társadalmi problémákra irányítja rá a figyelmet, amelyek ma is időszerűek.

Ilyen például a ruhaipar helyzete, amely ma a legszennyezőbb és legkizsákmányolóbb iparágak közé tartozik, és a fogyasztói szemlélet tarthatatlanságának szimbóluma. A fejlett nyugati világ üzletláncáiban árult olcsó tömegtermékeket ma Ázsiában állítják elő alulfizetett, embertelen körülmények között dolgozó nők és gyermekek munkájával, miként a bronzkorban is a női munkaerő kizsákmányolása teremtette meg a világ első globális divatiparát, amely már a túlfogyasztás korai jeleit mutatta.

Így elképzelhetjük, hogy a kor asszonyai, társadalmi állásuktól függetlenül, szinte egész nap a textilkészítéssel foglalatostkodtak, és akkor még nem számoltuk az egyéb háztartási munkákat, valamint a várandósság, a szülések és a gyermekhalandóság okozta nehézségeket.

A másik, szinte sokkoló figyelmeztető jel mai világunk számára, hogy a bronzkori civilizáció végét is egy klímakatasztrófa idézte elő. A szárazság nyomán éhínségek, járványok, népvándorlások, külső támadások és az erőforrásokért folytatott harcok sora következett, amely végül dominóhatásként döntötte romba a Földközi-tenger virágzó államait.

Eric H. Cline amerikai régész 1177 B.C.: *The Year Civilization Collapsed* (Kr. e. 1177: a civilizáció összeomlásának éve) című könyvéből idézve: „A kérdés már nem az, hogy vajon lesz-e világégés, hanem hogy mikor fog a kései bronzkorhoz hasonló és a trójai legendában megörökített globális összeomlás újból bekövetkezni.”

Ma sokan úgy tekintünk az ókori világra, mint egy rég letűnt korra, egy színes, egzotikus mesevilágra, amely legfeljebb pár tucat tudós számára lehet érdekes és izgalmas, hiszen egyre jobban kopik ki nyugati kultúránkból az életben való gyors boldogulásra nem konvertálható klasszikus műveltség.

Am Emily Hauser könyve megmutatja: mindenkinek, akinek fontos a bolygónk és az emberi civilizációnk fennmaradása, bizony nem haszontalan megismernie még ezeknek a látszólag igen távoli koroknak a történelmét is. Hiszen múltunk ismerete a jövő megértésének egyik kulcsa lehet, és nagyban meghatározhatja, milyen élet vár gyermekeinkre és unokáinkra.

Tornai Xénia

Elhordott múltjaink*

„A nagy kérdés nem az, hogy mit hoz a holnap. Az igazi kérdés, mit hoz a tegnapi” – olvassuk Márai Sándor naplójában. Ezzel az idézettel indul Turbók Attila vallomása *Gyűrött délibáb* című, hetedik kötetének fülszövegében, ahol a szerző a versgyűjtemény keletkezésének okairól faggatja önmagát.

A magyarázat egyértelmű: az ember alól egy bizonyos kor után lassan kikopik az idő. A tervezgetések kora véget ért, csupán visszafelé tekintve távol távlattá a horizont. Az évtizedek elidegenítő distanciája új fénytörésbe helyezi az élet történéseit, az újraértékelés és a számvetés lehetőségét kínálva a megélt tapasztalatok ismeretében. Kérdés azonban, hogy kezelhető-e bármi tényszerűen, ha a múlt, illetve annak megítélése folyton változik. Maradhat-e objektív a költő, aki feldolgozhatatlan örökséget cipel, s a politikai rendőrség túlkapásának áldozataként „*ifjúvá hamvadt apával*” folytat párbeszédet még nyolc évtizeddel a tragédia után is? Egyáltalán „*meg lehet-e fogni az elröppenő éveket? Vagy nem kell törődni az idővel? A múlt gonosz kételtű, mert folyton visszatér hozzánk a jelenbe, de csak keservesen érezzük a rontott idő hatását, változtatni nem tudunk semmin*” – miként Kelecsényi László írja.

Az egyéni történet fraktál. A személyes sors szűk keresztmetszetén át mindig a kor teljességére nyílik kilátás. Turbók Attila „*mint élő lelkiismeret*” körülnéz a jelenben, „*e hímporát és röptét veszajtó*” országban, ahol „*Bűnös és áldozat egyként szorong*”, és

leplezetlen őszinteséggel lejegyzí, amit tapasztal. Azután megmártózik az időben, ahol viharos hullámverés borítja el, és köré sűrűsödnek a tovatűnt évek bűnei s a feltépett pillanatok. Emlékezik. Mert „*a múltat ki kell mondani / akkor is ha félő / szétép maradék szemfoga*” (*Erzsébetvárosi credo*). A legnagyobb bűn ugyanis nem az egykor elkövetett tett, hanem a feledés.

A *Gyűrött délibáb* hatvanhárom versével tulajdonképpen emlékezetkötet. Történelmi és egyéni számvetés, amelyből a múlt felvillantott képeinek egymás mögé vetítésével nemzeti és személyes sorsív bontakozik ki. Kétirányú panorámafelvétel a tudat falára vetítve: az objektív méretétől függően hol oly közel hozza az eseményeket, hogy szinte a kifröccsenő vér szagát is érezni véljük, hol pedig a csukott pillák mögött felvillanó fénykarikák táncává oldja a világot, és az égbe emel: „*a hízó hold, az ég pocakja / élém tülekszik, megmutatja, / mi lett volna a teljes élet, / megtorpanások, szédülések*” (*Csukott szemmel*).

Turbók Attila a magyar történelem három küzdelmes korszakának (a második világháborút követő Rákosi-korszaknak, a Kádár-kornak és a rendszerváltás óta eltelt harminchat évnek) erkölcsi tanúja. Túlélő szereplője a múltnak. A történelmi emlékezet őrzője. A kötet lírai énje nem áldozatpóztban szólal meg, de nem is mindentudó bölcsként. Nem az események felett álló bíró attitűdje az övé. Több annál: folyamatos résztvevője és dektálója a történéseknek, a változó társadalmi és politikai valóság mindig megújuló közegébe betagozódni kénytelen ember, aki élete vége felé közeledve a krónikás hangjaként nemcsak ki-törni igyekszik e néma szerepből, hanem vállalja a szembesülést korábbi önmagával is.

„*A Köztársaság térig szaladtunk, / halottak lógtak lengő kötél-en, / máig sem értem, miért maradtunk, / szemembe sült alkony-ég a székelyen*” (*Kései napló*). Nem tud, és nem is hajlandó felejteni. Gyakran karcos hangú, iróniába mártott tollal megfogalmazott sorainak hitelességét éppen ez adja.

A versgyűjtemény darabjainak négy ciklusba rendezése arról árulkodik, miként szerveződik tematikus egységekké az alapve-

tően egységes költői látásmód. Ugyanakkor a fejezetek egyes költeményeit összefűző alapgondolat hullámszála az elme működésének rezdüléseit is követi. Az érzelmek és reflexiók fénynyalábjában hol a múltat, hol a jelent, hol pedig a lélek csapásait pásztázza, ezáltal járva be az emberi teljesség napsugaras és árnyékos ösvényeit. Az *Ovális tükrök* címet viselő első fejezet személyes emlékek felelevenítésével az identitás kérdését, a vállalt közösségi hovatartozást, a családi kötődések kétélű fegyvereit, valamint az emberi kapcsolatok társadalmi folyamatokkal vonható párhuzamát tárja elénk. A lírai szálak epikus elemekkel dúsulnak, és a mozgóképek eleveenségével vibrálnak. A *Nem múltó emlék* Sztálin 1953 márciusában bekövetkezett halálának napját idézi fel, míg *A kezdetek könnye* a Ceaușescu kivégzését követő történelmi fordulatot, az országváltás és a diktatúra okozta rettegés megszűnésének élményét állítja erkölcsi mérlegre. A túrni kényszerített népek eltiport szabadságvágya rokon a pingpongütőjétől megfosztott, apátlan kisfiú szipogásával. Mindkettő bizalmatlanságot és szégyent szül, és mindkettőre igaz: „*egyetlen szíjas puska a dac*” (Az ütőt a térdén törte szét).

Ciklusnak tekinthető a cikluson belül az a lírai egység, melyben az apaság fájdalmas terheivel szembesülő költő megrendülve vall leánya betegségéről és fia haláláról, a pillanatról, amikor „*a küzdelmek árán megszeliült ember / önnön sorsának magaslatára ért*” (*Indián sírdomb*), majd átadja a stafétát gyermekeinek. E ciklus tartópillére a kötet legönfeltáróbb verse. Az *Itt álllok pőré*n a költő létfilozófiai vallomása, amely az emberi létezés természetéről és a személyiség kiismerhetetlen összetettségéről vet fel kérdéseket.

Az idősödő emberre jellemző, elcsendesedő rezignáltság helyét Turbók költészetében a romló testi érzékszervek ellenére is megőrzött tisztánlátás és szókimondás veszi át. A *Ritmikák közbeszédre* című fejezet kíméletlen társadalomkritikus hangon megszólaló opusai a XXI. századi magyar és európai valóságot kottázzák. Az egykor belénk nevelt naivitás itt kései rádöbbenésé érik: „*tudhattuk volna, hogy sok a szép ígéret, törbe csálás, ál-*

nok / színjáték bizony az idők kezdetétől / idők végeztéig” (*Elkalódott vers 1968-ból*). A szerző seregszemlét tart a jelen díszletei között, és keserű szájjal állapítja meg: „rossz film peregr”. A hős elődök után maradt „félrenevelt, szűkvállú” fiúk nemzedéke már „nem hisz semmiben, / múlthoz, jövőhöz nincs köze”. Az új kor teremtettenne álértékek nevében szívárványt lengető lányfiú, az éjszakai őrzőgő, a bankárt egyenes derékkal tárgyalni hívó szólamok és a gazdátlan gyárak kapuit szélesre táró, be nem váltott ígéretek egyaránt azt sugallják: „Évezredek törvénye elzuhan”. A közélet nemcsak járulékos háttérként válik megkerülhetetlen szereplőjévé a mindennapoknak, hanem áthangolja az emberi lelket, és beszívárog a sejtek közé. A templomok csendje, a családi béke, a szabadság eszméjéért halni sem rest embertípus kiveszőben. A nagy generációk még élő tagjaira úgy tekint az utódnemzedék, „mint őslényre, békés bölényre” (*Úgy néznek rám*). Az önmagából kifordult világ akár a dantei pokol víziója is lehetne.

A szerző jövőképe aktuális lelki vértézettiségeinek fényében változik. Kételyei olykor kiábrándulássá sűrűsödnek. A manipulált nyilvánosság, a torz kommunikáció és a politikai cinizmus elől nincs menekvés, mivel az erény és az eszme eltorzul a hatalom és az érdek szolgálatában. *Felszögelt szívárványa* ennek reflexiójaként egy új vízőzön iránti vágyként értelmezhető. Majd gyűrött délibábjá kisimul, és Radnóti soraiba oltja bizakodó szavait: Hisz „élnek dolgozók itt, / költők is büntelen, / miért lenne hát reménytelen / a méltó küzdelem?” (*Láncolat*). Meggyőződésének szilárd alapja az egyéni és társadalmi felelősségbe vetett hit: „te vagy sorsod őre”. Kinyilatkoztatásának érvényessége megkérdőjelezhetetlen.

Az olvasó számára azonban rálátás kínálkozik a harmóniára törekvő ember érzelmi-indulati életének másik pólusára is. A kötet leglíraibb, harmadik egységének tudati tere az egyéni múlt intim szférája. A *Csukott szemmel* című ciklus tizenöt versében a szerző a foghatatlan felé nyíló létélmény megragadását célozza, hogy felszínre segítse „a mégoly érthetlent”. A korábbi komor tónust a személyes vallomás közvetlenségének lágyasága veszi át.

Az alkonyi ég színeivel festett jelenetek „*az eltűnt idő lábnymában*” topognak. Az ifjonti érzések „*biberéző nyara*” a későn megtalált szerelemben a biztos menedéket jelentő társ megtartó melegének boldogságává szelődül: „*belőled nyertem fényt, gyermeki lényed / kagylóiból üde tengerzúgást, / virágot árnyaló, óvó tenyeredből átrezgő hullámot, érintés melegét*” (*Légvételtől kifulladásig*). A költő a sokat megélt ember bölcs beletörődésével arcát a lenyugvó nap fényébe mártja. Elmereng a természet csodáin, az Ottlik-kert télen is virágzó rózsaszín fáján. A csendesebb hangvétel a lélek elcsitulni vágyásából táplálkozik. Materializmus azonban időről időre visszarántja a valóságba: a teremtés rendjeként, rezignáltan fogadja saját testének leépülését, bátran szembenéz az elmúlás gondolatával, a személyes veszteségekkel, majd egy derűs mosolyért gondolatban a gyermekkorig szalad. E visszatekintés tulajdonképpen „*honvágy az időben*”. Az életből kifelé ballagó ember jogos igénye: megőrizni az emlékeket, hogy „*Maradjon a lelkünkben egy / szöglet fiatalon, tisztán*” (*Ottlik Géza*), amíg lehet.

E létösszegzésnek tekinthető gyűjtemény lelki hullámozása végül mégis zord partvidékre sodorja az olvasót. A *Barbárság kertjének* tizenegy hosszúverse korábbi kötetekből került át a záróciklusba annak szándékával, hogy „*még egyszer egybemarkolja azokat a verseket, amelyek a barbárság kertjében történeteket három emberöltő dimenziójában idézik fel*”. A gyermekkori események személyes emléktérbe minduntalan belenyomakszik a történelem: a gázkamrák réme, Sztálin halálának napja, 1956 véres ősze, az 1968-as csehszlovák megszállás és a „*vörös rámakba feszült*” közel öt évtized. Turbók Attila a *Belső terek lázadásában* felhorgadó indulattal kéri számon nemzedéktársain és önmagán a tétova álmodozást, mulasztásként nevezve meg a magabizás helyébe lépő hetyke öntudatot. Rámutat a tiszta szándék és a vágyat cselekvéssé formáló akarat között tátongó rés szégyenére, az evickélő közömbösséget pedig a főbűnök közé emeli. A „*letakart múlt*” morális felelősség. „*... nagy ára volt, nagy ára van...*” Ez nem csupán annyit jelent, hogy a nemzet arca pirulni kényszerül

miatta, hanem azt is, hogy a tegnap hibáiból tanulni képtelen nemzedék a bűn ismételt elkövetésével a jelen és a jövő reményeit is lábbal tiporja. A szomszédunkban dúló orosz–ukrán háború elfeledni remélt események visszatértére figyelmeztet. A múltat nem lehet és nem is szabad végképp eltörölni. Egyetlen esélyünk a túlélésre: „*fölé kell nőnünk saját szörnyeinknek!*” (*Magyar mese*).

E versgyűjtemény legfőbb értéke az őszinteség. A számvetésben rejő szembesülés önfeltárá ereje. A vallomások tisztasága. A sokszínűséget a bejárt terek és felelevenített történelmi időszakok tágassága, a többszólamúságot a bátran használt, változatos hangszín teremti meg. A múltidézés ideje a költő saját emlékezetén is túlmutat. A visszatekintés földi terepe születésének helyszínétől egészen Atlantáig terjed, a lélek ösvényei ennél jóval messzebbre vezetnek. A megelevenedő alakok a szerző életének égi fénné nemesedett tanúi: a képzeletben gyakran párbeszédbe vont apa, az áldott hűség ékköveként emlegetett édesanya, egykori osztálytársai, illetve egy-egy életszakaszának kísérői: költő- és sporttársai, hajdan volt szerelmei, gyermekei. Önálló útra tért, fiatalkori feleségétől a Kései levélben négy évtized távlatából mérleget vonva búcsúzik. A múltbeli veszteségek ellenpontjaként ugyanakkor éles fény vetül az élet alkonyán megtalált társra.

A turbóki lírában egy-egy mottó vagy idézet erejéig „alkotótárs”-ként több helyütt fellelhetők a magyar költészet nagyjai. Vörösmarty Mihály, Tóth Árpád, Radnóti Miklós, Ottlik Géza, Nagy László, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor és a közelmúltban elhunyt Kiss Irén gondolatai szervesen beépülnek a saját sorok közé. József Attila nem pusztán idézetek formájában tűnik fel a kötet verseiben. Turbók Attila szabadságról, törvényről és rendről vallott nézetei és képei szellemiségében idézik meg a költőelődöt. Az *Ödipuszi kert* című záróversben saját édesapjának, Turbók Gyulának atyai testamentumként egy egész versszaknyi teret biztosít. A tisztelgésen túl a közös eszme vállalása ez, egyfajta ideológiai-szellemi rokonság, mely időn és téren is túlmutat.

A versbeszéd alaphangját szintén az édesapától örökölt szókimondás bátorsága határozza meg. Az aktuális költemények

tónusa a mondandó által megkívántak szerint hol komor, már-már drámai (*Az ütőt a térdén törte szét*), az összegzés igényének megfelelően tárgyias (*Gyűrött délibáb*), hol ítéletet közvetítően számonkérő és ironikus (*Facebook-versek cukrászdája*) vagy a társra találás harmóniájának intimitásától ellágyuló, lírai bájjal teli (*Kispesti idill*), esetleg könnyeden játékos (*Dalocska*). A versformák alkalmazása hasonlóképpen nagy változatosságot mutat: a szabadvers kötöttségektől mentes parttalanságától a népies dal rövid kétsorosain és a felező tizenkettes könnyen befogadható dallamosságán át a szabálytalanságában is lüktető, hexameterszerű metrumig. A nyolc egységet számláló Lepketánc rövidített szonettkoszorúja poétikai bravúr.

A nagyívű költői trópusok és a metaforák képszerűsége három dimenzióban mozdítja meg, és gyakran a szürrealitás álomszerűségével kelti életre az emlékeket. Fények, színek, formák és hangok szinesztetikus keveredésében, légből sóhajtott kérdések égi ösvényein, *hátsó lépcsőházak sötétjében* és *benső tájak zegzugaiban* járunk a költővel. Az ő szemével látunk, az ő fülével hallunk, az ő elméjével gondolkodunk. Ezért érteni véljük a József Attila állítását kétellyel görbítő turbóki kérdőjelet: „*Békévé oldja az emlékezés?*”

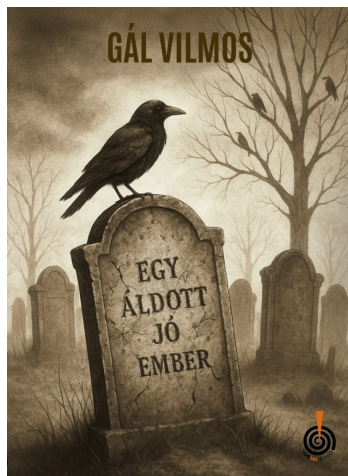
Mégis hinni szeretnénk Czigány György kétsorosának üzenetét: „*A feledésben ragyogás van. / Derű: velünk és nélkülünk.*” Mert hinniünk kell, hogy élni tudjunk akkor is, ha „*kockánként foszlik rongyossá az ég*” (*Lepketánc*).

* A címet Szvetlana Alekszijevice fehérorosz író nő dokumentumregényéből kölcsönöztem.

Bene Zoltán

A kollektív hazugságok és a kíméletlen valóság feszültsége

Gál Vilmos legújabb, az IdőJel Kiadónál megjelent regénye, az *Egy áldott jó ember* egyszerre apa- és családrege, gyászmunka, valamint rendkívül pontos társadalmi látóképe. Mélyen személyes történet, amely egyetlen család sorsán keresztül beszél a huszadik századi magyar vidékről, a családon belüli erőszak transzgenerációs terhére, a kollektív emlékezet működéséről és azokról a hazugságokról, amelyekkel a túlélők próbálják elviselhetővé tenni a múltat.

Már a nyitóoldalak kijelölik a regény alapvető kérdését. Egy temetés előtti falusi beszélgetésben az elhunytat mindenki „áldott jó emberként” idézi föl, hogy aztán egyetlen párbeszédtöredék szétrobbantsa ezt a legendát:

„De arany ember vót, akkor is! Egy áldott jó ember vót. – Vót a lúfaszt. Eén mán' csak tudom.”

Ebben a kettősségben sűrűsödik össze az egész regény. Mit kezdünk a halottainkkal? Meddig tart a kegyelet, és hol kezdődik az igazság? Az eredeti mondást – „Halottról jól vagy sehogy” – vagy annak torzult, kozmetikázott változatát – „Halottról jót vagy semmit” – kövessük? Lehet-e egyszerre szeretni és gyűlölni valakit?

A történet keretét az adja, hogy Hajdú Balázs visszatér apja szülőfalujába, Szikesdre, hogy teljesítse annak utolsó kívánságát:

ott temessék el. A temetés előkészítése során végigjárja gyermekkor helyszíneit, miközben az apró tárgyak és érzéki benyomások emlékéradatot indítanak el benne. A vasas ízű kútvíz, a tejátvevő állomás, a búbos kemence, a paszulyleves, az ecetes uborka vagy a dohos tisztaszoba szaga nem pusztán díszletek: Gál Vilmos rendkívüli érzékkel használja őket a memória kapuként. A jelen és a múlt szinte észrevétlenül folyik egymásba; a narráció úgy működik, mint az emberi emlékezet: asszociációk mentén.

Ez a szerkezet különösen hitelessé teszi a regényt. A múlt nem elmesélt történetként jelenik meg, hanem újraélt tapasztalatként.

A könyv másik nagy erénye a nyelve. A bihari tájnyelv, az ízes falusi beszéd, az „í-ző” szóhasználat, a paraszti életvilág kifejezései – „kolompér, zsendice, szakajtó, rucaszír” – nem folklorisztikus díszítmények, hanem egy eltűnőben lévő világ természetes részei, akárcsak a szenvedély és az indulat, amely e nyelv mögül újra meg újra előtör. Ezzel éles kontrasztban áll a narrátor hangja, amely a nyelvi sztenderdet követi: józan, önreflexív, olykor ironikus, de mindig mélyen sebzett. A két regiszter találkozása különös feszültséget teremt. A falusi közösség még mindig a látzatot őrzi; gondolkodását és cselekvéseit a „mit mutatunk kifelé?” kérdése irányítja. Balázs, a narrátor ezzel szemben kénytelen szembenézni azzal a valósággal, amelyet a közösség évtizedeken át elhallgatott.

A regény legnagyobb teljesítménye az apa alakjának megrajzolása. Gál Vilmos nem démonizálja, de nem is idealizálja hősét. Az apa egyszerre szerethető és taszító, segítőkész és kegyetlen, gondoskodó és pusztító. Kétkezi munkás, ezermester, családját szerető ember – ugyanakkor alkoholista, agresszor és feleségverő.

A figurában egy egész történelmi korszak torzulásai sűrűsödnek össze. A faluból elszakadt, de gyökereitől szabadulni nem tudó férfi a Kádár-korszak sajátos terméke: műszaki tudására büszke szakmunkás, fusizó mesterember, nagyotmondó történetmesélő, aki egy idő után saját legendáiban kezd élni. A kato-

natörténetek, juhászhistóriák és családi anekdoták újra meg újra azt mutatják meg, miként válik az emlékezetből önmitológia. A valóság fokozatosan összekeveredik a vágyott önképpel. A hajdani bokszoló egyre nagyobb bokszoló lesz, a katona egyre nagyobb katona, a család egyre nagyobb család – az apából végül tragikus Hány János válik.

A kötet ugyanakkor a transzgenerációs trauma regénye is. Mélyebb rétegeiben az erőszak öröklődésének története húzódik meg. Az apa gyermekkori sérülései – a ló hátáról való lezuhanás, az anyai brutalitás, a falusi keménység kultúrája – nem mentik föl felnőttkori tetteit, de segítenek megérteni azokat. Gál Vilmos ijesztően pontosan és érzékletesen mutatja meg, miként termeli újra önmagát az erőszak.

A család történetében különösen megrázó Annus alakja. A nővér felnőttként pszichés betegségekkel küzd, és tragikus módon éppen azokat a mintákat kezdi ismételni, amelyektől egész életében szenvedett. A bántalmazás nem ér véget az agresszor halálával; tovább él a túlélőkben. Ettől válik a regény valóban transzgenerációs történeté.

Külön figyelmet érdemel a tárgyak szerepe. A kis műanyag szőrű pulikutya, a falvédők, a lóca, a sparhelt, a kemence vagy a fényképes dobozok mind az emlékezés beindítói, az emlékek hordozói. Nem egyszerű relikviák, hanem az identitás részei. A narrátor ezek segítségével próbálja összerakni saját múltját, és megérteni azt az embert, aki egyszerre volt az apja és legmélyebb sebeinek okozója. Különösen szimbolikusak a kutyatörténetek: Morzsa, Rexi, Topi vagy Bogi sorsa túlmutat önmagán. Az apa állatokhoz való viszonyában ugyanaz a hatalmi logika tükröződik, amely családi kapcsolatait is meghatározza.

Az *Egy áldott jó ember* nem kínál olcsó katarzist. A temetés nem oldja föl a konfliktusokat. A halál nem teszi jobb emberre az apát. A visszaemlékezés sem gyógyítja be a sérüléseket. A narrátor nem jut el a teljes megbocsátásig, de a teljes elutasításig sem. Talán éppen ez a regény legnagyobb erénye. Nem ítélkezik, hanem megérteni próbál. Nem menteget, de nem is tagadja a

bűnt, miközben elismeri a szeretet létezését. Megmutatja, hogy a családi kapcsolataink legfontosabb alakjai gyakran egyszerre hordozzák magukban a legszebb és a legpusztítóbb tulajdonságokat, meghatározva életünk legmélyebb örömeit és legsúlyosabb sérüléseit.

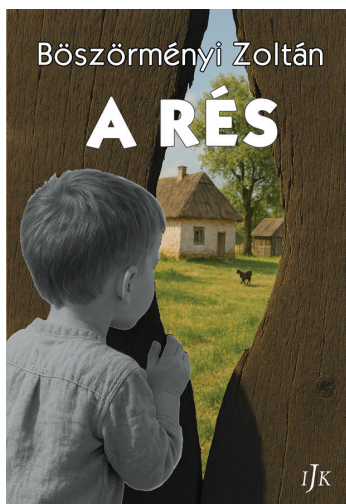
Gál Vilmos regénye rendkívül erős, érzelmileg megterhelő, ugyanakkor magas színvonalú alkotás. Egy személyes történeten keresztül egy egész generáció hallgatásairól, elfojtásairól és örökölt sebeiről beszél. Nem csupán egy apa története ez a könyv, hanem a magyar családok jelentős részéé is. Azoké, akik egész életükben megpróbálják összeegyeztetni a szeretetet a sérülésekkel, a hűséget az igazsággal és a gyászt a valósággal.

Az apa sírkövére vésett mondat – „*Találd meg békédet!*” – egyszerre szól a halottnak és az élőknek. A regény legnagyobb kérdése azonban változatlan marad: vajon képesek-e a túlélők valaha megtalálni a maguk békéjét?

Tamási Orosz János

„...aki benne él egy történet rémületében...”

Böszörményi Zoltán negyedik
„tamáskodásáról”

Nem tudom és nem is akarom megítélni azt, hogy a kortárs magyar széppróza palettáján Böszörményi Zoltán eddigi életművének ismerete súlyának megfelelő helyet foglal-e el. Véleményem szerint igen, ez vitathatatlanul így van, s talán irodalmi sikerei, díjai is ezt igazolják, hiszen „babérkoszorús” szerzőről van szó (az idézőjel oka, hogy az itt jelzőként alkalmazott szó egyben a munkásságát elismerő egyik díj neve), ugyanakkor a recepció szintjén e munkásság visszaigazolása nem mondható kiemelkedően jelentősnek. Talán

bántó ezt leírni, különösen egy, a regényéről (Böszörményi Zoltán: *A rés*, Irodalmi Jelen Könyvek, 2025) szóló-készülő reflexió bevezetőjében, de mikor máskor tegyük ezt, ha itt és most is szembetűnően jelentkezik az a tapasztalat, amit kortárs írók és szerkesztők gyakorta jelentenek ki: a kritika műfaja eltűnőben van. Sokak egyenesen azt állítják: halott. (S hát, teszik hozzá, a halott kritikus a jó kritikus.) Hosszú ideig lehetne ezt boncolgatni, félretéve a tréfát, vagy épp idézve abból Kunderát („a ma-

gányra nem az ellenségei ítélik az embert, hanem a barátai”), s komolyan összevetni az állítást az irodalmi élet fősodratának zsugorfóliás szekvencialitásával, de e pillanatban talán elég föl-villantatunk ezt a láthatóan létező jelenséget; mert talán ez is eredményezhette, hogy a visszajelzés műfaja kevés (de a megjelentek esetében annál értékesebb megközelítéssel s tartalommal bíró) figyelmet szentelt az elmúlt év egy olyan kisregényének, amely a nem látható, de létező jelenséget célozta, több síkú értelmezési lehetőséget kínálva az olvasónak.

De mi ez a láthatatlansági faktor? A szerző három mottót is illeszt mintegy mankóként a szövegfolyam elé. Az első és a harmadik Maurice Merleau-Ponty sorait ragadja ki annak valóban nagy hatású, *A látható és a láthatatlan* című munkájának egyik fejezetéből, s közéjük ékelődik Kierkegaard egy – látszólag köznapibb – tétele, ám talán épp ez a valódi axióma, a definitív mottó, az igazán adekvát utalás a szöveg értelmezési irányához, s Merleau-Ponty „mindössze” az író kierkegaard-i szándékának keretbe ágyazása. Állításunk lehetségessé tevéséhez mélyedjünk bele egy kicsit a Kierkegaard-mottó magyarázatába: „Az ismétlést akarni és az életet (mint ismétlést) választani, azaz az ismétlést elfogadni ez két alapján különböző magatartásmód. Az élet ismétlés, akár akarjuk, akár nem. Az ismétlést választani nem azt jelenti, hogy felesküszünk rá, hanem hogy anélkül, hogy reménykednénk, anélkül, hogy emlékeinkbe menekülnénk, elfogadjuk az ismétlést” – írja erről Vajda Mihály s majd, haladva a Böszörményi-textusok folyamában, érezni kezdjük, hogy a szerző ezt ugyanígy – vagy hasonlóképp – gondolja. Mert az ismétlés-ismétlődés nem történeti azonosságot jelent, az ugyanaz másképp történik meg velünk, aki az elbeszélő(k) vagyunk (többes szám, hiszen olvasóként a cselekmény passzív résztvevőjévé válunk, mert olykor az események párhuzamaira ismerünk saját életanyagunkban), és ez a másképp természetes, hiszen maga „... Merleau-Ponty soha nem állítja azt, hogy vissza tudnánk térni valamiféle kezdeti, őseredeti állapotba, hogy megfigyeljük, miként zajlik az első különbségtevés, milyen az első transzcendentális gesztus, amelyre minden felépül. Ilyen

kezdet nincs. Már eleve a differenciális mozgás közepén állunk, és az észlelés eredendő, fogalom előtti állapotához sem tudunk visszatérni. Nincs nyers, tiszta kezdet, eredeti tapasztalat. A keletkezés logikája a már megindult és folyamatban lévő keletkezés logikája” (Ullmann Tamás)

Meglehet, sokan furcsállják most azt, hogy ennyire kibontottam, rétegeztem a regény elé illesztett három mottót, de hadd magyarázzam meg: régi – ha úgy tetszik – mániám, hogy ezt minden hasonló esetben meg kell tenni. Elkerülhetetlen. Hiszen egy szerző szinte sohasem választ – ha választ – céltalan módon valaki mástól származó szöveget saját textusai elé; annál inkább módszeres, tudatos döntés következménye ez nála, egyfajta bevezetésnek szánja azt – vélhetően – az önmaga elé támasztott alkotói kihívás összetettségébe. Megengedve akár azt a lehetőséget is, hogy az első pillanatban még csupán eljátszhassunk a felvillantott koncepcióvonzatokkal, asszociálva a címszóban rejlő (akár) heisenbergi áthallással (... a *rész* és az *egész* ...), de ez valóban egy könnyed pillanat tovasuhanása bennünk – noha később vissza-visszatér, erősen elvonatkoztatva. Hiszen ama részen át, ami megnyílik előttünk s a szerző előtt, valami egésznek látszó kép része-részlete tárul föl, egy valóságos kép, ám annak helyszíne az emlékezetből fölmerülő kép kockája, s abból majd szinte teljessé egészül egy ma már nem látható történet – a gyerekkor szürkén szivárványos meséje. De, ami abból föltolul, talán – vagy egészen biztosan – nem egyezik komplexen azzal a gyerekkorral, ami itt e helyszínen egykor valóságos volt, csupán azt érzékeljük, amit az emlékezet illeszt vissza az elbeszélő által. (Ennyi a heisenbergi asszociáció játékos magyarázata, illendően zárójelbe is téve fűzöm ide, hogy „... egy részecske helyzetét és sebességét – illetve impulzusát – egyidejűleg nem lehet pontosan meghatározni ...”, tanítja a fizika, s hát a kivesézett mottók is valami hasonlóra vezetnek rá bennünket – épp csak létünk s emlékezetünk tartományaira mutatva.)

És valami hasonló történik velünk a regény első mondatának olvasása közben. „A tehén az egykori hálószoza közepén állt.” Ezt

a mondatot érdemes lenne apró részletekre szedni, mindenesetre annyi bizonyos: joggal vehetjük föl a „legjobb első mondatok” listájára; utalok itt az olykor-olykor elem kerülő ilyen címen futó játékos kommentfolyamokra. Nos, ez a mondat azonnal kettős idősíkot mutat, egy jelen idejűt és egy múltbélit, ám az utóbbiból is egy pontosan behatárolt pillanatot; még nem tudjuk, mikor állt ott egy hálószoza, s kik éltek abban a házban; csak annyi bizonyos, hogy a mesélő számára egy nagyon fontos létállapot lenyomata jelenik meg itt, ám még az sem biztos, hogy ez a jelen idejű kép nem változott-e közben valami mássá. Hiszen a történet így kezdődik ugyan, de korántsem biztos, hogy nem egy emlék-e csupán már ez a pillanat is. Mert tisztáztuk-e már önmagunkban azt, hogy „Ki ez az ember?”. A már idézett Vajda Mihálytól meríték ismét, aki a Kierkegaard-móttó kapcsán fontos részletekre világít rá: „Ezt a kérdést azután látszólag kétféleképpen válaszolhatjuk meg. Vagy felmutatom az illető személy helyét a világban [...] vagy elmesélek egy történetet. Nem feltétlenül a szóban forgó személy élettörténetét. Elmesélek valamilyen történetet, amely jellemzi ezt a személyt, amely megvilágítja az ő karakterisztikumát, azt, ami ránézve sajátos.” Ez a néhány mondat később lényeges jelentésbeli-értelmezési síkokat nyit meg előttünk, éppúgy, mint a szerző korábbi Tamás-opusaiban (*Regál, Az éj puha teste, Míg gondolom, hogy létezem*), nyitva hagyva azt a talán nem is egyértelműen megválaszolható kérdést, hogy a történet önéletrajzi elemekből áll-e, vagy csak részben, vagy azok már-már filozófiai önvizsgálata történik meg előttünk; az, akivel történnek az események, talán csak egy – vagy *a* – változó az egyenletben, miképp ezt sejteti velünk múltjának rétegről rétegre hatoló megismerttetése; sem a múlt, sem annak bemutatása nem konstans, a narráció ide-oda csúszkál az időben, „...annak szakadéka felett billeg így az ember, ha emlékhidat emel a légüres térben...” (13. oldal), és alig észlelhető az a rezdülés, ahogyan-amint soha nem oda térünk vissza, ahonnan kiléptünk; mind a múlt, mind a jelen visszatükrözései változnak, bővül közben a kép, s ezzel együtt azok szemlélete is. Ugyanakkor van mégis egy

olyan nézőpont – az elbeszélőé –, amelyet konstansként kezelhetünk, noha az is változik – hol az a kép, amit önmagáról mutat, emlékein keresztül tágitva önismeretét, hol a róla alkotott kép változik az olvasó szemszögéből; mert meglepőnek és nem is igazán érthetőnek gondoljuk időnkénti váratlan reakcióját vagy mondatát egy-egy helyzetben – de, mint minden, ez a történet is több dimenziós, mi több, az eseménysíkok egyszerre, egy időben jelennek meg, hiszen a valós képet folyamatosan korrigálja az emlékezet, miként az emlékképek jelentésközvetítése is kettőzi a valóság valóságát a lehetőségek párhuzamával.

Ám természetesen nem filozófiai értekezést és nem esszéregényt (noha ennek lehetőségén eltűnődhetünk) olvasunk, hanem egy családragény-töredéket, s egyben felnövekvéstörténetet, amelyben a főszereplőt körülvevő eseménylánc hol részletes, hol (többnyire) elnagyolt, ellenben önmaga belső lelki folyamatainak vizsgálata szinte kendőzetlen mikrorealizmussal tárul fel előttünk; s hogy *szinte*, azt is csak az a felismerésünk indokolja, hogy mindenre ő sem talál egyértelmű választ, megoldást, magyarázatot. De hát a nem tudás fölismerése is az út kezdete valamilyen irányba, a világirodalom számos alkalommal mutatta már fel ennek jelentős írói teljesítményeit, itt sem történik más; az olvasó akkor is egy kerek történetet kap, ha átlapozza, figyelembe sem véve a mottókat. Ám ha azokból indulunk ki, akkor gyorsan összeáll a többletjelentés, ami maga a szerzői kísérlet scriptje – vajon úgy létezett-e a múlt, ahogyan azt megőrizte emlékezetünk, vagy módosul bennünk, velünk együtt távolodik el tőlünk, s ha faggatni próbáljuk azt egy megnyíló résen át, akkor a kép csak olyan lesz, mint egy festő tájképvázlata; a skicc rögzíti a perspektívát, a színeket (gyorsírással), a látvány elemeit, s majd később az emlékezet műtermében már az idők során megtett tapasztalatok alapján erősödnek a kontúrok, alakul ki a színek egyensúlya (hiszen az árnyalás módosítja közben a korábban felírt színek harmóniáját), a fényviszonyok mást írnak elő, mint a gyorsvázlat; az emlékezet tudomásul veszi, hogy a múltból jövet a táj elhagyja szokásait, de vajon elhagyja-e az emlékezet is?

Bonyolult regénykísérlet Böszörményié, helyenként kegyetlen szembenézés is az ideák valóságával és a valósághoz szinte soha nem illeszthető ideákkal, miközben „csak” elmesél egy hétköznapi történetet. Valóság és fikció keveredését. Ennek hogyanjára egyszerűbb kitérnünk, mint a rétegek fölfejtésére. A már említett első mondattal az elbeszélő egy minden olvasó számára világos, átélhető pillanatot rögzít: ki ne élte volna át a találkozást korábbi életszakasza elhagyott helyszíneivel, elfeledettnek hitt emlékek hirtelen felvillanásával vagy épp azok tudatos előhívásának szándékával?

Maga a címadó szó is értelmet nyer, „...a kerítés széles résein át...” figyel a látványt, és gyorsan kiderül, hogy harmincegynéhány éves emlékek szakadnak fel benne. Arra sem kell várnunk, hogy megtudjuk, „Ki ez az ember?”, s hogy miért állt meg a kerítés előtt. „Vádoltam magam – írja-meséli autójába visszaülve – „amiért két évvel ezelőtt a falu szélén felépítendő benzinkutamnak terület után kutatva, még véletlenül sem fordult meg a fejemben, hogy gyermekkorom egykori szentélyét felkeressem. Pedig az akkor még ott állhatott régi pompájában. Nem sejthettem, hogy valami megbocsáthatatlan, tragikus esemény vár rá, és én azt már semmivel sem tudom jóvá tenni.” (16. oldal) Majd még e bekezdést övező textusokból kiviláglik néhány fontos részlet: az elbeszélő egy kanadai üzletember, aki most – szülőföldjére visszalátogatva – az ottanihoz hasonló üzletbe akar belevágni, annak sikerét hazai környezetben reprodukálni. Kellemes, szórakoztató, tanulságos az, ahogyan a torontói és az erdélyi gazdasági környezetet ábrázolja, szinte csak villanásokkal mutatva meg az olykor fájdalmas különbségeket, de nem igazán mélyed el ennek részletezésében, nem is ez a regény alapvető szándéka, hanem az emlékek földidézése és megnevezése. Úgy, ahogyan az alig pár sorral és néhány héttel későbbi visszatérés során módosulva történik meg: a gyerekkor egykori szentélyképe változik, immár másképp említődik. „Útközben újra szemrehányással illetem magam, amiért Kanadából visszatérve nem oda vezetett első utam, és amiért nem voltam kíváncsi gyermekkori szenvedése-

im bölcsőjére. Talán megakadályozhattam volna, hogy másvalaki vásárolja meg az ingatlant, és akkor nem válik romhalmazzá. Múltjában az ember nemcsak az örömteli emlékeket keresi, annál inkább szembesülni akar azokkal a történetekkel, melyek megsebezték a lelkét.” (20. oldal) Megüt bennünket a *szenvedés* szó, lassan fölfeslik hát a homályos emlékezet jótékony kárpitja a rés és az egész között – kezdünk elmerülni a szerzővel együtt a rétegek lassú, hosszadalmas – mert őszinteséget követelő – kibontásában. S lényegében ez vár ránk valóban, lassan fölépül előttünk maga a két szálon futó történet, az egyik a gyerekkor, a másik a jelen körülményeinek kíméletlen bemutatása. „...mert dolog az ember, és dolgok között él. Naponta munkára fogják, és mindig olyanra, amelyet nem vagy kevésbé szeret. Életünket úgy éljük le, mint egy nagy kompromisszumot. Vergődünk a lét hálójában.” (44. oldal) Ezt a hatás-ellenhatást saját életünkben is tapasztalhatjuk, párhuzamba állítva annak gyermekkori szakaszát, onnan teherként hozott, súlyként cipelt életanyagát s a felnőttkori küzdelmeket a fennmaradás, egzisztencia-teremtés kihívásaival.

Mindezt, kicsit csalóka módon, az egyszerűsége törekedve beszéli el a szerző, a linearitás ritmusában, bár ez a két párhuzamos linearitás olykor egymásba csúszik, a régmúlt valamely mozzanata a jelen egyik eseményének parallel vonzataként jelenik meg, a hétköznapi pillanatban benne foglaltatik annak az *egyetlen egyidejűsége*. A párhuzamosok, lám, néha mégis találkozhatnak, vagy talán a sok-sok emberöltő mindvégig ugyanabban a barázdában halad, néha szélesebbre tapossa ugyan a kontúrait, átlépi, elhagyja mezsgyéjét, de messze attól is ugyanúgy s ugyanott lépdél – noha sokáig észre sem veszi azt. A szerző ügyes óvatossággal adagolja az ilyen tűnődések lehetőségét, ránk bízva, hogy megelégszünk a hasonlóság érdekességével, vagy a mondatok fölött megállva eltűnődünk kicsit a szinkronitás üzenetein; de ha az előbbi mellett döntünk, talán megsem értjük teljes jelentésében a végső kicsengés – történetlezárás – minden eddigi elbeszélést zárójelbe tévő s egy új zárójelet nyitó

aszinkronitását. Ama visszaható jelzés magyarázatát, vagy talán csak apró hangsúlynyomatékát, ami jelzésszerűen végigfut az egyes szám első személyben elmesélt történet befogadási kísérletén: „A lét-világok csak számunkra léteznek, ahányan vagyunk annyi lét-világ van, de ezek nem azonosak magával a világgal. Lét-világunk csupán annyi, amennyit a világból el tudunk foglalni, és ezzel másokra, sőt magára a világra is hatni tudunk.” (70. oldal) Apró, szinte eldugott bekezdés ez a történetben, még nem érzünk rá pontos jelentésére, s a szerző sem akar motivációs többletet adni még, pillanatnyilag, hiszen a linearitás szabályait be kell tartania – adós a történettel, adós önmaga számára is a megfejtés kísérletével. Még nincs válasza és válaszunk arra, hogy „Vajon milyen lelki erő munkálkodott bennem, és vezetett vissza újra gyermekkorom szenvedéseinek helyszínére? Történik valami a tudatalattimban, mely meghatározza cselekvéseim irányát, összekapcsolja az érzelmeimet és képzeteimet anélkül, hogy erről világosan gondolkoznék. Mennyire igaz, csak én láthatom és tapasztalhatom meg saját magam, senki más. A körülöttem lévők merően másként látnak engem, másként tapasztalnak meg, soha úgy, ahogyan én. Csak én látom őket, amint belekapaszkodnak a láthatóba, teljesen ráragadnak, de nincsenek benne, csak én látom, amit ők nem láthatnak, csak ők látják, amit én nem láthatok.” (76. oldal) De az *én* vajon ugyanazt látja-e, amit *ők*? S *ők* vajon melyik *ént* látják meg az elbeszélőből? Erre majd az aszinkronitás felfedése adhat választ, de a rávezető kérdést a szerző időben megosztja velünk: „Az empirikus tapasztalat teljes hiányában csak az *én* benyomása, az *én* megélése, az *én* továbbképzése és az *én* gondolati megragadása létezik.”

Az a rés, ami megnyílik előtte az elhagyatott gyerekkori helyszín felé, őt mutatja, az egykori gyereket, aki lényegében félárva-ként él egy furcsa, elárvult identításban, ez utóbbit szinte föl sem fogva. Önmaga félárvaságának oka: szülei elváltak, s ez a döntés elszakította őt öccsétől, akit édesanyja nevelt tovább; ő apjához került, aki azonban a nagyszülőkre bízta, egy kicsit hosszúra nyúló átmeneti időre. A pszichés érés korai szakaszában történik

mindez vele, amikor a szülői szeretet és a családi „fészekmelegség” hiánya akkor is végzetessé válhat, nagyon nehéz lelki teherre, ha a nagyszülői környezet valamennyi súlyt le is vesz ebből. Ám épp a nagyszülők múltba révedő emlékezetének jelei tanítják meg neki a környezet roncsoltságát, megfosztott identitását, azt az erdélyi létezést, amelyben magyarságának hagyományai, kulturális öröksége mellé megtanulandó evidenciaként párosulnak a kisebbségi létezés szabályai. Ennek szubsztanciáját szívja magába, félig-meddig titokban tanulva azt, amit s ahogy lehet. „...a Kossuth Rádió, a színház, a rádiójátékok, a színes riportok. Ez jelentette a mindennapi ajándékot a magyar nyelvből. [...] Az ötvenes évek derekán a második világháború karnyújtásnyira, az első nagy világégés pedig éppen a kerítés mögött volt az egész trianoni tragédiával. Nagypám keveset beszélt a magyar világról, mintha saját fájdalmát jól el kellett volna rejtenie, olyan mélyre, hogy onnan még rémálmában se kecmeregjen elő az, ami velünk, magyarokkal történt.” (30. oldal) Ez hát a gyerekkor indíttatása. S mivel tudjuk, hogy a gyermekekben nagyon fejlett az igazságérzet, hiszen többé-kevésbé ennek medrében is szeretnénk nevelni, tartani őket, a felnőttkort is az igazság keresése s akarása határozza meg a történetben, s ennek kiszámíthatatlanul megjelenő árnyoldalai. A régi barát rosszul kezelhető irigysége, a hivatalok bürokráciája, a kivitelezőkkel és üzletkötőkkel folytatott küzdelmek; összességében mindaz a hatalmi arrogancia, amely – a legkisebb hatáskörrel bíró emberben is – felébreszti a jogtalan nyereség vágyát vagy a nemtörődömséget, hogy akár csak saját önös érdekének pillanatnyi előnyéért veszélybe sodorná, elherdálná a másoktól kapott bizalmi tőkét. Mindezen konfliktusokat a szerző egy építkezés történetét elmesélve vonultatja fel, beleágyazva annak megfigyeléseit, belső lecsapódását életeseményeinek végiggondolásába, időnként ki is tekintve egy látszólag – de csak látszólag – távolabbi, érintőleges helyzetre. Az asszociatív gondolatsorok olykor kifejezett iróniát villantanak fel, így például a gyerekkori dohánylevél-metélés közben elkövetett hibából (a finánciában benne marad a dohányos szelencében) azt a tanul-

ságot vonja le a szerző, hogy „...a kicsiny dolgok, mulasztások is okozhatnak keserűséget, nem csak a nagy lelki traumák” (38. oldal), s a bekezdésben, e tűnődés mentén, föl villan a dolgok eltérő fontossága, a kicsi és a nagy hazugságok egymáshoz viszonyuló ambivalenciája, hiszen nem véletlen evidencia az, hogy az igazat mondd, ne csak a valódit, majd fut tovább a gondolat szekere, egészen a politikáig. „Az úgynevezett demokrácia” kapcsán tér ki erre is, „...rendkívül sokat hazudnak, állítanak valótlanságot, vezetnek félre az embereket, hamis és logikátlan érveket vonultatnak fel, úgy beszélnek ezekről, mintha ők lennének a parrhészia (igazmondás) bajnokai. Retorikai képességüket csillogtatják meg a választók előtt, és azok valamilyen ideiglenes mentális paralízis okán, az igaznak tűnő hamis érveket befogadják. Megittasulnak tőlük. Elkábulnak. Transzba esnek. Véget nem érőn megtapsolják a politikai szónokot.” (39. oldal) Amúgy ennél csak jóval közvetettebb, távolabbi politikai utalásokra bukkanhatunk a kötetben, s valójában ez sem az, csupán egy fontos párhuzamra való villanásnyi utalás – ha a nagypolitika is ezt tartja üdvösnek, ezzel akar választói bizalmat szerezni, akkor a kisember a maga területén miért ne csúsztasson, ügyeskedjen, miért szolgálja önön haszon nélkül azt, ami a társadalmat jelentő nagy gépezetben az ő feladata?

Ismétlem, a könyv legfeljebb átmenet a széppróza és az esszé-regény között, a textusokat át- meg átjárja ugyan az eddig ilyen mélységben talán soha fel nem tárt önismeret-önvizsgálat problémaköre, az egyes stációk szétszalazása, fölfejtése és egymásra hatásuk kibontási kísérlete, ám a szerző nagyon pontosan ismeri fel és adja tudtunkra, mi a legfontosabb – s talán legyőzhetetlen – akadály: „Ma nem létezem az akkori énemként, ma az vagyok, aki gondolatilag megragadja, előhívja az emléket. Már nem azt ragadom meg, ami egyszer megtörtént, hanem azt, ami a múltból, egy vissza nem hívható időből felsejlett bennem. Az eredetinek a másolata, az utánérzése, a módosított változata munkálkodik gondolataim útvesztőiben, hiszen az, amit most érzek, az nem hasonlíthat arra az érzésre, amelyet valamikor átéltem.” (50.

oldal) S talán a kérdés is, amire választ keres, rossz, vagy ezen formában egyáltalán nem is létezik; mert a rés a kerítésen – a múltba nézés pillanata – sem megismerést, sem teljes magyarázatot nem adhat, ha azon átnézve önmagunk egykori életét látjuk és annyit, amennyit az attól való eltávolodás közben eltelt időbeliség tudásként belénk táplált; és nem látjuk, mert arról nincs saját, megélt tapasztalatunk, az ember szerepéről a folyton változó változatlanságban, az ismétlődés hallgatag mélyrétegeiben. Tulajdonképpen végigfecsegjük az életet, pillanatnyi sorsokat élve a véglegesség hitével, indulunk, érkezünk, beérkezünk, mondjuk, de az este elhozza a megismétlődő álmot, s a reggel ismét ugyanaz a nap, más kihívás, más küzdelem, újabb lélegzetvétel, s ez egészen addig tart, amíg a levegőben marad elég levegő.

S egy nap történik valami, egy robbanás, a világ elsötétül, a kórházban térünk magunkhoz, szerencsére nincs nagy baj, mondják, de az agyrázkódás gyanúja, esetleges utóhatása fennállhat, ezért ajánlatos pszichológushoz fordulni. A találkozás létrejön, az orvos kérdései végigvezetik páciensét a látható s a láthatatlan (csak emlékképként létező) világon, talán e beszélgetés nyomán dönt úgy az elbeszélő, hogy leírja életének azon fontos és talán kevésbé lényeges elemeit, amit magunk is megismerhetünk a szerző által megmutatott résen átnézve – s azt kell tapasztalnunk, egyetértve a szerzővel, hogy ez a rés még így is csak része az idő mélyseges mély kútja peremének. Önmagunkból kihasítottan mellénk szegődött Vergiliusként az emberélet útjának feléről visszanezve sem láthatjuk meg önnön magunkat, csupán az általunk addig bejárt útvesztők elevenednek meg – még hiányzik ahhoz valami többlet, valami megnyugvás, valami hit abban, hogy megtörténik, hogy „...tegnap éjjel álmomban újra a deszkakerítés réséhez mentem. Amikor bepillantottam, nem akartam hinni a szememnek. Minden a régi pompájában tündökölt.” Hinni kell ebben, el kell hinni, hogy valami fölfénylik még, megújul, s a dolgok valameddig, valamennyi ideig már nem csak dolgokból állnak majd. Így s ezért, a megosztás vágya iránti elszánással vet számot sorsa történéseivel, emlékei szembesítésével az elbeszélő, s adja postá-

ra vaskos küldeményét. A válasz után már szerzői végszó sincs, a valami még elmarad, a reményről ismét kiderül, hogy bizonytalan kapaszkodó, mert Elpis azt üzeni: „... azért öleltelek meg, mielőtt kiléptem volna a kórteremből, mert tudatában voltam annak, hogy mi lesz velem. De arra is gondoltam, hogy te vagy az utolsó páciensem. [...] Érzem, már nincs sok időm hátra...” (125. oldal) Megjelent hát az említett, a végső kicsengést megjelenítő s egy új zárójelet nyitó aszinkronitás.

„A történet erősen sodró, áradó, folyószerű, érzelmes, tragikus, húsba vágó. Aki átnéz a Résen, beavatottá válik, kulcsot kap a régmúlt, a közelmúlt és a saját személyes élettér emlékeihez” – írja a kötetről, nagyon mély szuggesztivitással, Varga Melinda. Ehhez ennél többet, ha hosszúra nyújtva is, mi sem tudtunk hozzátenni. De talán majd az olvasó megteszi.

Vicente Ferreira da Silva

Francisco Romero filozófiája

Szakács Péter fordítása

Ebben az értekezésben megpróbálunk átfogó képet nyújtani Francisco Romero munkásságáról, már amennyiben össze lehet foglalni egy még alakulóban lévő, végleges formáját egyelőre nélkülöző életművet. Francisco Romero ugyanis mindezidáig nem tett egyebet, mint megtervezte, előkészítette, főbb vonalai tekintetében felvázolta azt a nagy víziót, amelyet várhatóan a jövőben fog majd részletesen kifejteni. Vélhetően nem lesz könnyű összefoglalni egy olyan gondolatrendszert, mely még nem érte el a maga végső, kiforrott egységét. R. Frondise argentin filozófus azt írja, Romero „munkássága számtalan cikkből, feljegyzésből, kommentárból, bevezetőből stb. áll, amelyek szétszórva lelhetőek fel különféle argentin és külföldi folyóiratokban... Ezt a heterogén, de kétségtávol egyéni hangvételű korpuszt nehéz összerendezni.”

Brazíliában mindenki, akiben van némi érdeklődés a filozófia iránt, találkozott már Romero professzor nevével, aki metafizikát és ismeretelméletet oktat a Buenos Aires-i és a La Plata-i Egyetemen, valamint a Colegio Libre de Estudios Superiores de Buenos Aires Filozófia Tanszékének címzetes tanára, és töretlenül fáradozik déli féltekénk filozófusainak értelmezésén, népszerűsítésén, a bölcséleti diskurzus elmélyítése, kiszélesítése céljából. Kétségtávol ő a filozófia legelhivatottabb támogatója kontinensünkön. A filozófiai együttgondolkodás és párbeszéd szorgalmazása összefonódik Romerónak azzal az elgondolásával, mely szerint a történelem most egy jelentős fordulóponthoz érkezett. Nézetei szerint immár lezárult az a korszak, amikor azt hitték, a filozófia elefántcsonttoronyukba zárkózó tekintélyes em-

berek magányos okoskodásának gyümölcse, akik életüket elhanyagolható fontosságú kérdések tanulmányozásának szentelik. Ehelyett a filozófiai normalitás időszaka köszönt be, ami annyit jelent, hogy a filozofálás nem számít majd szokatlan, furcsa tevékenységnek, hanem a kultúra magától értetődő részévé, a kultúra fájának egyik, a többivel egyenrangú ágává válik. Valójában mindig is arra rendeltetett, hogy ne üres, önelégséges okoskodás, hanem a gondolkodás történelmi jelentőségű vonatkozásainak folyamatos summázata legyen. Az a „mitologikus beállítódás reziduumának tekinthető várakozás, illetve követelés, hogy a filozófia igenis mutasson fel csodálatos revelációkat, félreértésből ered, hiszen történetének minden egyes pillanata a filozófiai gondolkodás kontinuum voltára mutat rá, vagyis hogy még a legjelentősebb »innovációit«, fordulatait is más, azokat meghaladó, sőt azoknak ellentmondó fejlemények követik.”

Mindenekelőtt Romero gondolkodásának legelső, legelemibb mozzanatát kell bemutatnunk, melyből már kirajzolódnak munkássága egészének legjellegzetesebb vonásai; a közönséges, vagy naiv és a kritikai, vagy reflexív tudás közötti megkülönböztetés problémájáról van szó. Nem lehetséges a tudás ezen két fajtája között világos határvonalat húzni, mivel a közönséges tudás rengeteg olyan tudományos, vagy féltudományos elgondolást tartalmaz, melyek fokozatosan beépülnek valamiféle általánosabb tudásanyagba, s ugyanígy a kritikai tudás sem lesz soha képes teljesen megszabadulni a tudás reflektálatlan formáiból származó ismereteitől, előfeltételezéseitől. Ahhoz, hogy megfelelően definiáljuk a tudásnak ezt a két fajtáját, szem előtt kell tartanunk, hogy mennyire bizonytalan, képlékeny ez a distinkció. A közönséges tudás nem olyan ismereteket foglal magába, melyeket tudatosan, pontosan meghatározott terv szerint, a dolgok adekvát reprezentációját biztosító módszerek révén, illetve a teoretikus látásmódot elhomályosító tényezők kiiktatásával tártak fel. Épp ellenkezőleg, egy olyan folyamatos lerakódás eredménye, mely a tapasztalásunk útjába kerülő kihívások, véletlenszerű események, továbbá hiedelmeink hatásai, a kulturális környezetünket

uraló eszmék, az alkatunkból eredő vonzódások és taszítások hordalékaiból áll. „A közönséges tudás egy folyamatos leülepedés eredménye; medrében az élet folyója a legkülönfélébb helyekről származó, legkülönbözőbb természetű hordalékokat gyűjtötte össze. Ebből következik az a sajátosan szubjektív, egyéni és emotív jelleg, amely a tudásnak ezt a válfaját meghatározza, receptív természetével összefüggésben. A közönséges tudás spontán és természetes cselekvést jelent, s ezzel összhangban szubjektív jelleggel bír; azzal jár együtt, hogy a szubjektumot sajátos nézőpontja, előítéletei, preferenciái határozzák meg.

A kritikai tudás a szubjektumnak abból a személyes ténykedésből ered, mely a valóságról alkotott objektív, mindenféle teoretikusan megalapozatlan összetevőtől megfosztott, a dolgok közötti viszonyokat a maguk tisztaságában felmutató tudás elérését célozza meg. Egy ennek megfelelő metafizika határozza meg a kritika tudás minden vonatkozását; ez egy jól megalapozott tudás, amely feltételezi a tapasztalatra, a valóságra való megnyílást, megszabadulva amennyire csak lehet az előítéletektől, ideértve az ész előítéleteit is, amelyek jelentőségét nem szabad alábecsülni.

Az az elképzelés, hogy a tudásnak ezt a két típusát két ellentétes beállítódású ember műveli – az egyik kizárólag a természeti, illetve közönséges tudás mentén képes gondolkodni, a másik viszont a kritikai tudás minden követelményét szem előtt tartja –, téves. A közönséges tudás az emberi természetből eredendően és ahhoz szétválaszthatatlanul hozzátartozó egyetemes spontaneitás. Egy meghatározott környezetben élünk, s eszmék, gondolatok, hiedelmek bizonyos készletével rendelkezünk, amely kifejezetten ehhez a környezethez tartozik, s tőle sosem tudnánk teljesen megszabadulni. Az értelmi viszonyulás, a szemlélet és az érzés módozatainak ez az öröksége nem a megismerés és kutatás individuális műveleteiből jön, hanem már készen kapjuk, illetve mint puszta befogadók vesszük át, anélkül, hogy alapjaira rákérdeznénk. A közönséges tudás természetes szövedékként növekszik és bontakozik ki bennünk, nem követeli meg tőlünk, hogy kritikai erőfeszítéseket tegyünk, reflektív módon megkülönböz-

tessük egymástól az állításokat, érvényességük szerint. Gyakran anélkül, hogy észrevennénk, összefonódik létünkkel, áthatja életünket, vezérli mindennapi teoretikus beállítódásunkat.

Amíg a közönséges tudás spontán, s minden ember életében egyaránt jelen van, addig a kritikai tudás birtoklása megkülönböztető jellemvonás: elkülöníti azoknak az embereknek a csoportját, akik elköteleződtek iránta, fegyelmezett kritikai és verifikációs erőfeszítések révén. A közönséges tudás öntudatlan, észrevétlen beállítódás, a kritikai tudás viszont a tisztázás és megalapozás érdekében tett folyamatos fáradozás eredménye, illetve a tiszta, világos elméletek iránti állandó szomjúhozást feltételezi.

Ahhoz, hogy megismerhessük a dolgok objektív struktúráját, gondolkodásunkban leképezzük a valóság tényleges természetét, el kell hárítanunk minden, a megismerőt a megismerés tárgyától elválasztó akadályt. Vajon létezik ebből adódóan egy, a közönséges tudás szubjektív jellegével szembenálló, mindig objektív és egyetemes érvényű kritikai tudás? Az eszmék története rácafol erre a feltételezésre. Romero figyelmeztet: „A teljes objektivitáshoz sosem juthatunk el, az valószínűleg nem hozzáférhető. Valószínűleg nem lehet kiiktatni minden szubjektív összetevőt a tudományból, s még kevésbé a filozófiából.” Az ismeretek ezen két fajtája között állandó ellentét feszül; tudatunkat felváltva hol egyik, hol másik árasztja el, s az igyekezet, hogy egyiküket a másikkra vezessük vissza, folyamatos. A gondolkodásunkban zajló harc a két erő között sosem ér véget; a kritikai tudás nem arathat teljes győzelmet, a megismerés szubjektív aspektusait, melyek őt körülbástyázzák, s neki ellenállnak, nem képes elűzni.

Ezen a ponton elérkezünk Romero előzetes ismeretelméleti reflexióinak leglényegesebb eleméhez. Egy rövid, okfejtésünk kiindulópontjául szolgáló esszében azt írja: „A természetes tudás csak arra vonatkozik, ami van; a kritikai tudás viszont kettéoszlik egyfelől arra, aminek lennie kell, másfelől az ehhez erőfeszítések révén, fokozatosan közeledő realitásra. Ily módon, bár igaz, hogy az objektivitás eszménye elérhetetlen, ennél nem kevésbé igaz, hogy mint eszmény, vagyis a kritikai megismerést szabályo-

zó elv, továbbra is meghatározza, orientálja a megismerés minden mozzanatát. A kritikai tudás tehát nem annyira megingathatatlan igazságok statikus, végérvényes rendszere, hanem sokkal inkább az abszolút igazság fokozatos megismerése céljával tett erőfeszítés.” A tudás és a filozófia fáradozást jelent annak érdekében, hogy fokozatosan, egyre közelebb kerüljünk a végtelen valósághoz, abban egyre jobban elmélyedjünk, s amennyire csak lehet, belülről lássuk, s mint ilyen, végeérhetetlen feladatot ró reánk. A valóság tényleges végtelensége maga után vonja a tudás potenciális végtelenségét, és saját létünkéből, amennyiben az szellemi és része ennek a valóságnak, az a paradoxon állapot következik, hogy bár részek vagyunk, magunkba akarjuk kebelezni az egészet.

A történelem minden momentumában tehát, a kritikai tudás rendszerén belül, két eltérő aspektust különböztethetünk meg: egyfelől a már megvalósult ismeretanyagot, tehát a gondolkodás pillanatnyi állapota formuláinak összességét, másfelől a megismerés végtelen, lezárhatatlan ténykedését, amely eddigi megvalósításait nem tekinti többnek az embert az objektivitás újabb formulái felé vető ugródeszkánál. Romero *Logikájában* megvizsgálja, hogy miféle *Weltanschauung*¹ hatja át a naiv vagy vulgáris tudást, tehát hogyan tekint a gondolkodásnak ez a formája az őt körülvevő valóságra. Természetesen, nem feledkezhetünk meg arról, hogy az általában vett valóságról alkotott intuíció a kulturális környezet és az adott történelmi időszak függvényében változik, tehát más-más alakban rajzolódik ki a világ a különböző korokban élő emberek retináján. Ennek ellenére felvázolhatjuk a naiv gondolkodásnak a különféle kultúrákban egyaránt fellelhető sajátosságait.

A megismerés mint képesség arra, hogy meghaladván a tapasztalat partikuláris és szubjektív vonatkozásait, a dolgok objektív léte felé forduljunk, feltételezi egyfelől gondolkodásunknak a transzcendenciára való alkalmasságát, másfelől az objektivitás csillapíthatatlan hajszolását. Ez utóbbit nevezzük szellemnek. Romero azon a scheleri állásponton van, hogy a szellem lényegében objektivitás; a dolgok létezésének sajátos módja általi meghatározottság lehetőse-

¹ Világsemlélet

ge. Amíg az individuum, mint pszichofizikai létező, saját immanens állapotai között tévelyeg, elmerülve vágyainak, törekvéseinek tengerében, s a dolgoknak csak azok a reprezentáció, képzetek mozgatják, amelyek lelkesedéssel töltik el, addig a szellem a centrifugális² lendülete révén az embert önmagán kívülre löki, megfordítja a lélek nézésének irányát, annak visszatükrözésére készíti, ami rajta kívül van. Amíg az ember létének biofizikai aspektusát egy centripetális,³ a dolgokat önmagukhoz húzó, a valóságot az adott individuum érdekei és partikuláris jellemvonásai szerint torzító tendencia jellemzi, addig a szellem térnyerése révén megjelenik egy de-individuáló, transzcendens, a dolgoknak saját értéket, méltóságot tulajdonító erő. „A szellem, illetve a szellemet megtestesítő ember magából kifelé vetülő, centrifugális; arra törekszik, hogy az egyéneket, dolgokat, értékeket stb. a maguk tiszta valójában, mindenféle külső belemagyarázástól mentesen ragadja meg.”

Ám a szellem nem csak a másikhoz, illetve a tölem elkülönülő realitáshoz való odafordulást jelenti; természetéhez kitüntetett módon tartozik hozzá az öneszmélés is, tehát a vágy annak a talajnak a kifürkészésére, amelyben gyökerezik, ez pedig nem egyéb, mint a végesség. A szellem mindig úgy mutatkozik meg, mint egy adott szubjektumban egyesülő különféle aktusok összessége, vagyis mindig személyes. A szellemnek ezt a személyes egységét azonban nem szabad úgy felfogni, mint szubsztanciális egységet; a szellem ugyanis nem dolog, entitás, szubsztancia, hanem saját magának a megalkotása, létrehozása. Azonosítja önmagát tevékenysége külső megnyilvánulásaival, illetve mindazzal, ami őbelőle kivetül. Romero a személyt a szellemhez kapcsolódó jelenséggé határozza meg, s ezt írja: „személynek lenni annyit jelent, hogy birtokoljuk, uraljuk önmagunkat, illetve annak az ideális centrumnak a fennhatósága alatt állunk, amellyel a személyt egy meghatározott módon azonosítottuk.” A delphoi jósdá „Ismerd meg önmagad” jelmondatában már meg-

² Olyan erő, illetve körforgás, amely mindent, ami hatókörébe kerül, kifelé lök, taszít.

³ Olyan forgás, amely mindent, ami hatókörébe kerül, befelé, önmagához vonz.

fogalmazódó feladat a szellemnek a saját maga megismerésére irányuló törekvéséből jön. Elkerülhetetlen kötelességünknek érezzük saját létünk természetének megismerését, határainak, lehetőségeinek, rendeltetésének és végzetének kifürkészését. De az emberi létre való rákérdezés nem elszigetelt, önmagába záruló, üres elfoglaltság; hiszen relációk összefüggő szövedéke kapcsol össze minden létezőt. Valaminek a megismerése szétválaszthatatlan a reá vonatkozó körülmények, relációk megismerésétől. A rész az egészhez vezet, az emberre vonatkozó kérdés pedig a mindenségre vonatkozó kérdéshez. A saját valóságunk iránti spekulatív érdeklődés annak az egyetemes valóságnak a megismerésére készítet, amelyből vétetett, amelyhez tartozik, s így módon a végtelen megismerés félelmetes és beteljesíthetetlen feladatával találjuk szembe magunkat. Az egyetemes valóság ugyanis ténylegesen megvalósult végtelen, és szellemünk számára olyan problémaként jelenik meg, amelyet sosem lesz képes véglegesen megoldani. A megismerés bevégezhetetlen feladat: a már megszerzett tudás felülmúlásának végeérhetetlen spirálja; a tudást nem foghatjuk fel kész, végleges állapotként, illetve statikus, pontosan definiált, teoretikus felépítményként, még elvileg sem válhat belőle valamilyen teljességgel zárt rendszer. Amikor az emberi tudás problémájára reflektálunk, felfedezzük annak ellentmondásos, rendellenes voltát. A megismerés mindent magába akar kebelezni; az, ami nem több létesülésnél (tehát a megismerés), mozdíthatatlanná akar szilárdulni a megszerzett ismeretek révén, ami azonban megsemmisülését jelentené. „Értelmetlenség befejezett, tökéletes tudásról beszélni. A valóság aktuális végtelensége maga után vonja a tudás potenciális végtelenségét,⁴ s lévén, hogy mi magunk – még létünk szellemi aspektusát tekintve is – ehhez a valósághoz tartozunk, az a paradox

⁴ A filozófiai terminológiában egymással szembe szokták állítani az aktuális és potenciális végtelen fogalmát. Előbbi egy „megvalósult”, fennálló tökéletességre vonatkozik, melyet a individuum soha nem lesz képes megismerni, amihez sosem érhet fel. Az utóbbi befejezetlenség, úton levés a teljesség felé, amely azonban sosem érheti el célját. Így, míg az Isten, vagy a newtoni univerzum aktuálisan végtelen, a számok sorozata csak potenciálisan.

helyzet áll elő, hogy magunkba akarjuk kebelezni azt a végtelen egészt, melyben mi pusztán véges részek vagyunk.”

Megismerés és cselekvés

Azokkal a filozófiai irányzatokkal szemben, amelyek igyekeznek eltörölni a megismerés és a cselekvés között húzódó határvonalat, a megismerést a cselekvés partikuláris, már kikristályosodott, beteljesedett formájaként tüntetve fel, Romero éles distinkciót von a két terület között. „A szubjektum a megismerés során engedi, hogy az objektum által mozgattassék, reá hagyatkozik, feléje megnyílik; a cselekvés esetén épp ellenkezőleg, saját törvényének veti alá a szubjektumot. Megismerés és cselekvés tehát az ember ellentétes előjelű megnyilvánulásai.” A csinálni, készíteni, alkotni stb. szavak a dolgokat és a dolgok relációit módosító tevékenységeket jelölnek, amelyek igencsak távol állnak a dolgok természetét, partikuláris sajátosságait tiszteletben tartó, azokat változatlanul hagyó beállítódástól; átformálásra, átalakításra vonatkoznak. Lehetetlen az idealistákkal egyetérteni abban, hogy az objektumok pusztán a szubjektum tevékenységéből, illetve cselekvésének egyik mozzanatából származnak, s hogy a megismerés nem egyéb, mint előállítás, újraalkotás. A megismerés feltételez egy őrajta kívül álló, megismerendő valóságot, objektív viszonyok konstellációját, amelyhez igazodni kell. „A megismerés aktív módon hozza létre az ismeretet, de a tárgyat érintetlenül hagyja; a cselekvés viszont mindig valamilyen változást eszközöl az objektív szituáción. Mindez viszont nem mond ellent annak, hogy megismerés és cselekvés között a lehető legszorosabb a kapcsolat, illetve kölcsönösen előfeltételezik egymást. Általánosságban, a cselekvéshez megismerésre, a megismeréshez cselekvésre van szükség: közelednünk kell materiális módon a dolgokhoz, végre kell hajtanunk rajtuk olyan műveletek hosszú sorozatát, amelyek lehetővé teszik, hogy struktúráik, működéseik megmutatkozzanak. Másfelől, ha a cselekvés a megismerést

kíséri, az azt jelenti, hogy soha nem válhat azonossá vele, tehát utóbbi a dolgok törvényszerűségeit mindig is figyelni, követni fogja, nem pedig diktálni.” „A megismerés mindig befogadás, a cselekvés pedig mindig módosító jellegű.” Romero szerint abból, hogy a megismerés mindig a múltra, illetve valami már megtörténtre irányul, a cselekvés viszont a jövőre, annak uralására, egy további fontos különbség következik. „A múlton kívül nincs egyéb, amit ismernénk, vagy amit képesek volnánk megismerni; a tudás mindig történeti.”

Az objektumok, melyekre gondolkodásunk irányul, s melyeknek léte gondolkodásunk előfeltétele, már a múlt részévé váltak, a megismerés során pedig erre a múltra függesztjük tekintetünket. Azokkal szemben, akik a jövőre vonatkozó előrejelzéseket is az ismeretek közé sorolják, úgy érvel, hogy az előrejelzés valójában nem szó szerinti értelemben vett ismeret, hanem inkább egy, a múltra vonatkozó ismeret többé-kevésbé önkényes, de valószínűnek, hihetőnek mutakozó kiterjesztése a jövőre. A jövőendő üres vásznára vetítünk egy, a múltban beigazolódott törvényt, s feltételezzük, hogy a világegyetem majd igazolja elvárásainkat.

Az ember, Romero szerint, kétarcú Janus, duális, két ellentétes pólus között feszülő lény; egyfelől a múltat nézi és próbálja újraélni, másfelől előre nyúl, a jövőendő felé, hogy meghódítsa azt. Egyszerre szabad és determinált, akaratunk révén formálható, de a természet ellentmondást nem ismerő törvényeinek alávetett természetünket ez a Romero által leírt dualizmus határozza meg. Egyfelől tehát készen kapunk egy utólag megváltoztathatatlan valóságot, melyet meg kell ismernünk, amellyel számot kell vetnünk, másfelől viszont Janus a jövő, a meghatározatlan felé néz, amely arra vár, hogy mi formáljuk meg.

A történelemből, illetve a múltból egy már kész, visszamenőleg megváltoztathatatlan valóság maradt reánk; másfelől viszont Janus a jövőbe tekint, a meghatározatlanság felé, mely arra vár, hogy megformáljuk.

Acsai Roland

Egy nyári versről nyáron

Kosztolányi Dezső: *Most harminckét éves vagyok...*

Kevés nyári vers él olyan elevenen a magyar irodalmi emlékezetben, mint Kosztolányi Dezső *Most harminckét éves vagyok*. *Nyár van* kezdetű költeménye, *A bús férfi panaszai* egyik kiemelkedő darabja. Sokszor meglepődöm azon, hogy a joggal modernnek tartott Kosztolányi a lelke mélyén mennyire hagyományos költő. A modern jambikus verselés lovagjának szellemi gyökerei milyen mélyre nyúlnak vissza a magyar irodalom előidejébe, csak-hogy nála ez az ősi réteg annyira rejtetten van jelen, hogy szinte észrevehetetlen.

Hogy a *Most harminckét éves vagyok...* című költemény is ezen az ősi magyar vershagyományon nyugszik, azt szinte csak verstani megközelítéssel lehet kimutatni. Erre teszek kísérletet a következő néhány bekezdésben.

Ki vette eddig észre, hogy e vers nyolc szótagos sorai jórészt az ősi, ütemhangsúlyos nyolcasunk alapján 4/4 szótagra feleződnek, és így ritmizálhatók (a sorvégeket dupla perjellel, az ütemhatárokat eggyel jelöltem): „Most harminckét / éves vagyok. // Nyár van. // Lehet, hogy tán / ez, amire // vártam. // Egészséges / bronzarcomat // aranyfénnel / veri a nap // és lassan // megyek fehér / ruhában a // lugasban.”

Eddig – mint láhattuk – a különálló, kezdetben két-, majd háromszótagos rövid rímssorok kivételével teljes volt a felező nyolcas hegemoniája. A ritmus rendkívül hagyományos, dalszerű, sőt – mondjuk ki – népdalszerű. Az ütemek azonban alig hallhatók ki. Ennek egyik oka az lehet, hogy a szólamok értelmileg és nyelvtanilag összetartozó egységeket metszenek ketté.

A nyolcas sorok sormetszete először a következő két sorban csúszik a szó belsejébe; az ütemhangsúlyos ritmus itt bicsaklik

meg először: „Pipámba sár/gálló dohány, // a füstje ké/kes halovány.” A metszet – mint a pipa füstje – egészen halovánnyá válik, és minden olvadni kezd a nyári hőségben, még maguk a szavak is. Ezzel a költő az álomszerűséget érzékelteti, még ha önkéntelenül, tudattalanul is. A kontúrok „bomlása”, a világ összemosódása a következőkben tovább fokozódik.

A nyolcas sorok ugyanis ezután hosszabbodni kezdenek, akár a nyári napok: a hosszú sorok előbb kilenc-, majd tizenegy szótagossá válnak, míg a rövid rímssorok négy szótagosra bővülnek. A felező nyolcas emlékét ezen túl már csak ezek a négyes ütemek őrzik, mert a következő sorok metszete már az ötödik vagy a hatodik szótag után kerül: „A fák alatt egy / kerti széken // alszik szelíden / feleségem. // A küszöbön fiam. / A szeme kék láng, // nagy szőke fej.”

A rövid rímssorok fokozatos hosszabbodása is figyelemre méltó: előbb két-, aztán három-, végül négyszótagosak lesznek. A vers egyik legfontosabb formai megoldása, hogy a jelen időben megfogalmazott első rész a költemény tükrös szerkezetének köszönhetően múlt idejűvé alakul: „Ha haldoklom, / ezt suttogom. // Nyár volt.” Itt már egészen tisztán kihallható a kétütemű nyolcas, mert nyelvtanilag és értelmileg is feleződik a sor. A folytatásban azonban ismét a szó belsejébe csúszik a metszet a jajongás egzaltáltságának érzékeltetése miatt: „Jaj, a boldog/ság máshová // pártolt.” A következő nyolc sor nyolc szótagos futamai viszont ismét tisztán és pontosan feleződnek.

Olyannyira, hogy még a tizedik sorban is helyreáll a négy-négy szótagos rendje: „a füstje kék / volt, halovány”. Pedig jelen idejű alakjában („a füstje ké/kes halovány”) „rontott” volt a sormetszet.

Formai szempontból számomra ez a költemény egyik legszebb megoldása. Mit fejez ki ezzel a költő? Azt a tartalmi nyelvre is lefordítható, mindenki számára ismerős tapasztalatot, hogy az emlékezés sokszor megszépíti a múltat. Ami a jelenben még hibás, az az emlékezetben bizony hibátlanná válik.

A versben egy másik helyen is „szépül” a ritmus. Míg a jelen idejű részt lezáró két sor („Vad délután, / a föld parázsló. // Ré-

szeg virágok / és darázs-szó”) eltérően tagolódik – az első 4/5-ös, a második 5/4-es ritmusban –, addig múlt idejű alakjukban már tökéletes harmóniába simulnak, hiszen mindkét sor 5/4-es tagolást kap: „Vad délután volt / és parázsló. // Részeg virágok / és darázs-szó.”

Fontos megemlíteni, hogy a vers hosszú sorai mind a modern időmértékes jambus jegyében íródtak, vagyis egyszerre ütemhangsúlyosak és időmértékesek.

Eddig azt hittük, hogy ennek a nyári versnek a bámulatos és megismételhetetlen hatása kizárólag tükrös szerkezetéből fakad, abból, hogy a jelen idejű sorokat a költő a vers második felében „egyszerűen” múlt időbe helyezi. Mostanra azonban láthatóvá vált, hogy a költemény erejének másik forrása az ismerős, népdalszerű ütemhangsúlyosság alig észrevehető, mégis mindent átható jelenléte.

A mű máig ható formai tanulsága véleményem szerint az, hogy a polgári, az urbánus és a népi hagyomány, valamint szellemiség nem egymást kizáró világok. Kosztolányi költészetében az ütemhangsúlyos és az időmértékes verselés, a népi és a városi hagyomány természetes egységgé olvad össze. Ennek feltétele a belső készítés, a tehetség és a tanultság harmonikus együttléte.

Nagyvarjasi Szabó István

Trianonról másképp

Amikor Trianonról beszélünk, rendszerint csak a felszínt vakargatjuk.

Sok minden elhangzott már, az igazi „mélyszántás” még hiányzik. A következő sorokban sem az lesz, csak pár utalás az előzményekre, távolabbi okokra.

A több mint 300 éves török–magyar háború (1375–1718)

Kezdődött az iszlámtól fanatizált török rablóhadjáratokkal. Az ország déli része, szinte a Maros vonaláig elnéptelenedett, pontosabban elmagyartalanodott, már Mohács előtt.

Nemcsak és nem elsősorban anyagi javak elhurcolása mozgatta-izgatta az ottomán betörőket, hanem a rabszedés. Az ember, a szorgalmas magyar ember a legértékesebb. Egy egészséges, fiatal férfi vagy nő ára két bivaly, a magyar gyermekek szintén kelendők a török rabszolgapiacokon.

Emlékszünk, hogy kezdődik az *Egri csillagok*? Az nem csak szépirodalom! Korabeli utazók, kereskedők, diplomaták beszélik el, hogy Szarajevóban, Drinápolyban, Konstantinápolyban, Damaszkuszban, Kairóban mindenütt magyarul beszélő szerencsétlen rabokkal találkoznak. Természetesen nemcsak magyarokat vittek rabságba – de leginkább azokat. Mert a jól termő Alföldön, a folyók völgyeiben, a népes mezővárosokban éltek, míg a románok, szlovákok, ruszinok az erdős, hegyi területeken pásztorkodtak és rejtőzhettek el. És szaporodhattak. Idővel a délszlávok, a románok pedig egyenesen a török nyomában, szárnyai alatt özönlöttek az országba. Ők megbékéltek a török adta sorsukkal, a magyarok nem.

Iszonyatos vérveszteség. Nem tudjuk, hogy bő háromszáz esztendő alatt mennyi magyar veszett el. Annyit tudunk, hogy Mo-

hács (1526) előtt a Magyar Királyság lakossága, Horvátországgal együtt, kb. négy millió fő, akiknek úgy 80%-a magyar anyanyelvű. Az 1715-ös összeírás szerint hazánk lakóinak száma megint közelít a 4 millió felé, de ebből 35–37% a magyar, alig másfél millió.

Egy összehasonlítás: Anglia lakossága a XVI. század elején szintén négy millió körüli (Skócia és Írország nélkül!) – most 50 millió, de ma Ausztráliától az Egyesült Államokig, Kanadáig mindenütt angolul beszélnek. Pedig az angolok is háborúztak bőven.

Ne feledjük, Mohács után a haza frontországgá, állandó csatamezővé vált. A török portyázások, rabszedések „békeidőben” is folytatódtak. Tulajdonképpen nem beszélhetünk békéről sem, mert a Korán szerint csak akkor köszönthet be Allah szent békéje, ha az egész világ fölött az iszlám zászlaja leng.

Fegyverszünetek ezek, amit akkor szegnek meg, amikor akarunk, amikor fogytán a rabszolga munkaerő – hisz a „hitetlen gyaur kutyának” tett ígérek nem kötelezőek az igazhitű mohamedán számára. Az Oszmán Birodalom gazdasági élete a rabszolgamunkán alapul. Az oszmán hadsereg a kor legkiválóbbja, három-négyszerese a magyarnak. A birodalom területe adott pillanatban ötször-hatszor is nagyobb Magyarországnál.

Még egyszer leírjuk: iszonyatos vérveszteség, tulajdonképpen népiirtás, genocídium.

A több mint 300 ezer négyzetkilométer területű ország a török előtt is lötyögött rajtunk, de a török után kongott az ürességtől. Kétszáz év kellett, hogy valamennyire összeszedjük magunkat. De talpra álltunk! Egy rövid, de rendkívül pusztító tatárjárás és a több száz éves törökjárás után.

Történelmünket valamennyire ismerő külföldiek a túlélés bajnokainak neveznek bennünket. E megtisztelő, de nagyon gyászos címkézést kiérdemeltük, mint kevesen a világon.

1848-ban a vak Wesselényi Miklós, az „árvízi hajós” levelében ezt írja Klauzál Gábornak: Erdély azé lesz, aki teleszüli.

Vérfagyasztó mondat, Kossuth legszívesebben elfeledné, mert egy beteg ember rémlátásának tartja. Wesselényi lakosságcserét

javasol, mivel Erdély és az akkori Kelet-Magyarország jelentős területe immár román többségű. (Nézzük meg a *Történelmi atlaszban* a Bihar megyei települések népességének változását a XVI. század eleje és a XVIII. század között!)

Az így kialakuló új országhatár Csucsánál (Ady Endre és Boncza Berta) és Dévától nyugatabbra húzódná, nagyjából a történeti Transsylvania középkori határa mentén. De mi lenne például a székelyekkel, hátukra vennék a Hargitát, a temetőiket és Nagyváradra vagy Temesvárra cipelnék? Örültség – de van benne logika.

Maradt az, hogy magyarokkal teleszülni Erdélyt, sőt egész Magyarországot. Ez megint abszurdum, mert az itt élő népek is szeretik a gyermeknemzés örömeit, náluk is dolgozik a fajfenntartás ösztöne.

A mai Magyarország lakossága 1982-ben 10 millió 700 ezer – ma alig 9 és fél millió. Általánosság, szinte megszokottá vált, hogy több a temetés, mint a keresztelő.

Becslés szerint a török időkben – több mint 300 év alatt, minimum 800 ezer – maximum 1 millió 300 ezer emberünk került rabláncon idegenbe. Nagyjából annyi, mint a meg nem született magzatok száma 1980-tól errefelé. Plusz az elhurcoltak már rabtartóiknak szültek.

Most béke volt – nem dúlás, pestis, kolera, csaták sorozata, vagy Isten tudja, micsoda. Magyarázat? Korszellem, hisz ez van másutt is, kisebb vagy nagyobb mértékben. Kényelem, önzés?

Trianon az oszmán időkben fogantatott és 1920-ban született.

Kérdésféle: csak a mának élünk, csak magunknak?

Ez az írás nem tetemrehívás. Még mindig mi vagyunk relatív többségben a Kárpát-medencében.

Meddig?

Utánunk az özönvíz?

Hidasi Zsaklin

Arc nélkül

*Apukám mindig győz csendkirályban,
és a végtelenségig bírja pislogás nélkül.
Visszük a boltba, játszótérre, iskolai ünnepségre:
úgy húzzuk magunk mögött,
mint a lufit.*

*Apukám alvás közben veszekszik
Anyukámmal, meg amikor senki sincs otthon.
Hideg csavarkulccsal megszereli a biciklim:
dideregve tekerek vele az iskoláig.
Mire hazaérek elpakolja utánam
a rendetlen ruháim, játékaim, hangjaim,
szülinapomra csomagolópapírt
ajándékoz.*

*Apukámra néha megpróbálok
zsírkrétával és festékkel
bozontos szemöldököt,
tágra nyílt szemeket,
gírbegurba mosolyt rajzolni,
de a zuhany alatt másnapra
leázik róla minden szuperhős.*

*Apukám a vezetéknevembe költözik,
amikor tizennyolc évesen kiállítják a személyimemet.
Azt mondják a rokonok, hasonlítok rá:
de a fekete-fehér igazolványképen
Anyám homloka és a Mamám álla között
csak azonosíthatatlan
pixeleket látok.*

Csontkovács

*Ha összehúzómagam, éppen beleférek
nagyanyám kovácsoltvas képeretébe.
Még a hajam szála sem lóg ki.
Elfér itt az a rengeteg mosatlan is,
a sütnivaló tészta,
a vízköves csempék.*

*Néha lesétálok vele az utcára,
hogy a szél átfújja az apró réseket.
Összefutunk egy bibircsókös nővel,
aki mindig kedvesen köszön:
körülötte is úgy áll a képeret,
mintha mindig egy szűk ajtóban állna.
Olyan szorosan öleli a dundi testét,
hogy még az ujjam is alig férne
a szegély és a bőr közé.*

*Pedig az enyémbe is itt van
az egész lakás, az utca, sőt,
még az a néhány száz kilométer is,
amit a szüleimig utazva vidékre
rendszeresen megteszek.*

*Néha megpróbálom belezsúfolni
Tenerifét vagy éppen Amerikát,
ehhez viszont késsel ki kell vájnom
a bőrömből egy medret,
hogy minden elférjen.*

*A bal lapockám alatt feszül Amerika.
Hiába vagyok óvatos:
napközben a csontjaim
lassan darabokra törnek az államokat,*

*Michigant, Texast, Floridát:
a reszelék pedig ráhullik a ruhák tetejére,
amiket már régen ki kellett volna teregetni.*

HIDASI ZSAKLIN 2022 óta foglalkozik aktívabban vers- és prózaírással. Tavaly kezdett pályázatokra jelentkezni és publikálni. Pályázati helyezéseket szerzett többek között a Gödöllői Irodalmi Díj, a Szófa, a Bécsi Napló pályázatain, jelölték Média a Családért-díjra. Írásai eddig a Népszava Nyitott Mondat mellékletében, a Székelyföldben, a Vár Ucca Műhelyben és a Litera-Túra online magazinban jelentek meg.

- 3 **Böszörményi Zoltán:** Éjjel Piacenzában; Egymással szemben (versek)
- 4 **Tóth László:** Amit látunk – Széljegyzetek – elszelelt időkhöz: 1990-es évek (próza)
- 22 **Lajtos Nóra:** anyaszag (vers)
- 23 **Gerzsenyi Gabriella:** A látó (próza)
- 26 **Vári Csaba:** Három zsoltár (vers)
- 29 **Rimóczi László:** Hector (próza)
- 45 **Lutter Imre:** Törött ország (vers)
- 47 **Boldogh Dezső:** Adalékok Szvatopluk Tímea történetéhez (próza)
- 53 **Vass Tibor:** Semlény a Sziklában (vers)
- 59 **Guvat Málna:** Holttér (próza)
- 63 **Pétery Dorottya:** Tán pontosabban kellett volna fogalmazni; Becsületes megtaláló; Szelektív memória (versek)
- 65 **Nagy Zopán:** Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. XIX. (próza)
- 69 **Sajtos Orsi:** Kovász; Felöltőben (versek)
- 71 **Patócs Molnár János:** Két román (próza)
- 86 **Werner Aspenström:** „Ez volt az első szerelem zengő sátra” – Jávorszky Béla versfordításai
- 93 **Pruzsinszky Sándor:** Hősvértől pirosult – Lajos király tépelődései (dráma)
- 126 **Bene Zoltán:** A létezés peremén, apaszerepben (Nagy Koppány Zsolt: Csak egy apa)
- 131 **Oláh András:** Mivé lesz a világ? (Lőrincz P. Gabriella: Hetedik nap)
- 135 **Rimóczi László:** Naponta feltámadni (Rácz Mihály: Napi főnix)
- 139 **Pusztai Ilona:** A homéroszi eposzok világa női szemmel (Emily Hauser: Mythica. Legendás hősnők igaz története)
- 144 **Tornai Xénia:** Elhordott múltjaink (Turbók Attila: Gyűrött délibáb)
- 151 **Bene Zoltán:** A kollektív hazugságok és a kíméletlen valóság feszültsége (Gál Vilmos: Egy áldott jó ember)
- 155 **Tamási Orosz János:** „...aki benne él egy történet rémületében...” – Böszörményi Zoltán negyedik „tamáskodásáról” (esszé)
- 167 **Vicente Ferreira da Silva:** Francisco Romero filozófiája – Szakács Péter fordítása (esszé)
- 176 **Acsai Roland:** Egy nyári versről nyáron – Kosztolányi Dezső: Most harminckét éves vagyok... (esszé)
- 179 **Nagyvarjasi Szabó István:** Trianonról másképp (esszé)
- 182 **Hidasi Zsáklín:** Arc nélkül; Csontkovács (debüt)

○ **Böszörményi Zoltán:** Éjjel Piacenzában

○ **Tóth László:** Amit látunk

○ **Lajtos Nóra:** anyaszag

○ **Gerzsenyi Gabriella:** A látó

○ **Vári Csaba:** Három zsoltár

○ **Rimóczi László:** Hector

○ **Lutter Imre:** Törött ország

○ **Boldogh Dezső:**

Adalékok Szvatopluk Tímea történetéhez

○ **Vass Tibor:** Semlény a Sziklában

○ **Guvat Málna:** Holttér

○ **Pétery Dorottya:**

Tán pontosabban kellett volna fogalmazni

○ **Nagy Zopán:**

Átjárások / Könyv-nyitogatások, no. XIX.

○ **Sajtos Orsi:** Kovász

○ **Patócs Molnár János:** Két román

Pruzsinszky Sándor:

Hősvértől pirosult – Lajos király tépelődései
(dráma)

Tamási Orosz János:

„...aki benne él egy történet rémületében...” –
Böszörményi Zoltán negyedik „tamáskodásáról”

Vicente Ferreira da Silva:

Francisco Romero filozófiája –
Szakács Péter fordítása

Acsai Roland:

Egy nyári versről nyáron –
Kosztolányi Dezső: Most harminckét éves
vagyok...

Nagyvarjasi Szabó István:

Trianonról másképp

Werner Aspenström:

„Ez volt az első szerelem zengő sátra” –
Jávorszky Béla versfordításai

1000 FORINT • 10 RON • 2,80 EURÓ

Nemzeti
Kulturális
Alap